

Diplomová práce
FF UK Praha

Osídlení Žatce v středohradištním období

Raně středověký hrad Žatec v 2. polovině 9. století podle archeologických pramenů

Petr Čech

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a použil jen řádně citovaných pramenů.

V Žatci, dne 24.8.2006

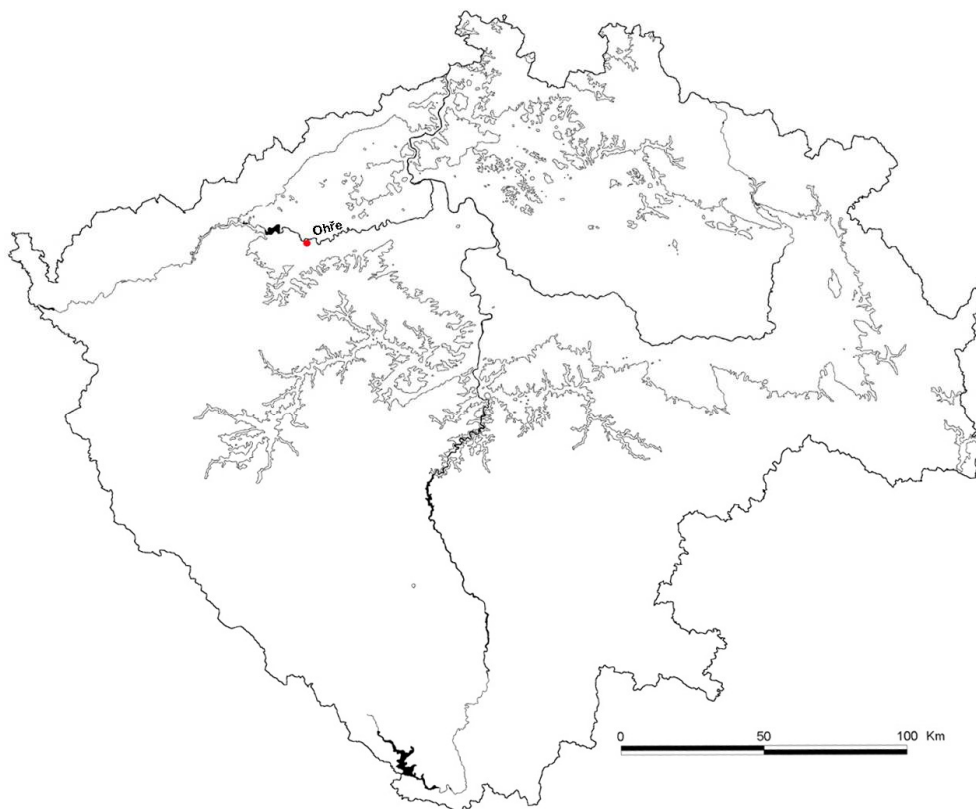
Petr Čech

.....

1. Úvod.....	3
2. Topografie a geomorfologie lokality a vymezení základních prostorových komponent.....	3-5
3. Přehled bádání o počátcích Žatce.....	6-8
4. Chronologie staršího raného středověku.....	8-10
5. Archeologické prameny k sledovanému období	
5.1. Podhradí.....	10-11
5.2. Jižní předhradí.....	11-13
5.3. Předhradí.....	14-16
5.5. Hrad.....	16-28
6. Deskripce keramiky.....	28-29
6.1. Okraje 100.....	29-32
6.2. Vlnice 200.....	32-36
6.3. Hřebenové vpichy 300.....	36-38
6.4. Rýhy 400.....	38-39
6.5. Kolky 500.....	39-40
6.6. Kazetovitý motiv 600.....	40-41
6.7. Vpichy o jednom hrotu 700.....	41
6.8. Záseky 800.....	41
7. Keramika.....	41-42
7.1. Charakteristiky žatecké středohradištní keramiky.....	42-43
7.2. Středohradištní keramika mimožatecké produkce.....	43-45
8. Olivovité perly.....	45-48
9. Příkop opevnění a jeho význam.....	48-51
10. Sídlištní zástavba.....	52-54
11. Žatec jako opevněné centrum středohradištního období.....	54-56
12. Hrady a výšinná sídliště středohradištního období v SZ Čechách.....	56
12.1. Čenovice, okr. Chomutov.....	57
12.2. Hřivice okr. Louny.....	57-58
12.3. Kličín, okr. Louny.....	58-59
12.4. Hněvín, k.ú. Most, okr. Most.....	59-60
12.5. Rubín, k.ú. Dolánky a Pšov, okr. Louny.....	60-61
12.6. Vlastislav, okr. Litoměřice.....	61-62
12.8. Zabrušany, okr. Teplice.....	62-63
13. Závěr.....	63
Obr. 64-68.....	64-68
Literatura.....	69-72

1. Úvod

Od roku 1992 probíhají nepřetržitě záchranné archeologické výzkumy nejen uvnitř dnešního historického jádra města Žatce, ale i v jeho dalších částech. Opravy zanedbaných komunikací a inženýrských sítí, budování nových a stavby domů na volných parcelách a prolukách. To vše je jedinečnou šancí k archeologickému a historickému poznání města. V průběhu předchozích patnácti let se navršily výzkumy a poznatky z nich, názory vznikaly a měnily se podle nových zkušeností a vědomostí. Zpracování výzkumů a publikace značně pokulhávají za terénním výzkumem. Budiž tato práce brána za první krok na cestě ke změně¹.

Obr. 1: Čechy s vrstevnicí 350 m nad mořem a poloha Žatce uprostřed středního Poohří.

2. Topografie a geomorfologie lokality, vymezení základních prostorových komponent

Na 25 km dlouhém úseku Ohře od místa, kde řeka opouští údolí mezi Doupovem a Krušnými horami, až po Žatec, mění říční údolí dvakrát výrazně svůj charakter. Od Kadaně po Nechanice se prodírá Oherskými soutěskami, poté se údolí rozestupuje, dno je téměř ploché, stěny ale strmé a ničím nepřerušené. U Libočan, 2 km západně od Žatce, se od jihu napojuje údolí Liboce a 3 km severně údolí Hutné. Údolí Ohře zde opět mění charakter, široce se otevírá a nadále k východu jsou pro něj typické výrazné pozůstatky kvartérních

¹) Za poskytnutý materiál k zpracování děkuji PhDr. Josefu Bubeníkovi v případě Hněvina u Mostu, PhDr. Petru Holodňákovi za Žatec, ul.Ostrov, a PhDr. Petru Medunovi za Hřivice, okr. Louny.

akumulačních štěrkových teras (*Janda 2004*, 13-16) a zbytky meandrů (geomorfologický a orografický popis středního Poohří *Bubeník 1988a*, 13-24). Žatecká ostrožna vybíhá z jižních teras v místě výrazného rozšíření údolí, má výrazný hruškovitý půdorys dlouhý 750 m, v nejširším místě 430 m široký a celková plocha činí 14,5 ha. Až do raného středověku byl povrch ostrožny pokryt půdním typem – černozemí, o mocnosti do 1,3m (dosud nejvyšší zjištěné hodnota). V jižní části dnešního nám. Svobody je evidována rozsáhlá sprašová návěť, na ostatní ploše černozem nasedá přímo na štěrkopískové kvartérní podloží. Na ostrožnu byl od počátku bádání kladen hrad s předhradím, tedy jádro aglomerace (*Bubeník – Uhlíková 1977*, 193).

S jižní terasou je ostrožna spojena úzkým přechodem, poté terasa stoupá k jihu a ca po 270 m byla přerušena výraznou terénní depresí. Ve vrcholném středověku byla deprese využita, zřejmě i upravena a prodloužena k východu, jako příkop opevnění Horního předměstí a opatřena systémem bran: Čeradickou – také Majnušská, Roučí – také Nová, a Červenou – také Líčkovská nebo Vejvodní (*Holodňák – Razím – Roedl 1997*, 130-135).

V letech 1821-1822 a 1835 je doložen zánik příkopu a uvedení do dnešního stavu (*Ebel 2004*, 273-275). Zbytek terénního zářezu je dochován v městském parku na JZ okraji města. Na západní části terasy bylo zjištěno rozsáhlé osídlení se dvěma kostely a byla sem kladena předlokační tržní osada (*Bubeník – Uhlíková 1977*, obr. 2, 208-209, 214-215; *Bubeník 1988a*, obr. 21-22, 164-175, *Velímský 1989*, obr. 5, 71). Na uvedené ploše o rozloze 24,5 ha je v současnosti registrováno několik výrazných areálů raně středověkého osídlení (viz dále) a řada drobných záchranných akcí přinesla další nálezy objektů, vrstev a výrobních pyrotechnických zařízení. Celý areál označujeme za jižní neopevněné předhradí a terénní deprese je považována za přirozenou jižní hranici aglomerace, i když nálezy raného středověku pokračují ještě dále po terase vzhůru. Vně se vyskytují hlavně hrobové nálezy.

Štěrky a jíly vyplavené z deprese tvořící jižní hranici aglomerace vytvořil rozsáhlý plaz překrývající staré koryto Ohře, které tak bylo odděleno od toku současného. Meandrem řeky, jižní terasou a ostrožnou je vymezen okrouhlý prostor s raně středověkým osídlením. Starší nálezy raného středověku se koncentrovaly v okolí kostela sv. Václava (*Bubeník – Uhlíková 1977*, 209-210, 214). Novější výzkumy prokázaly, že sídelní areál byl rozsáhlejší (*Čech 1999*, 137-150) a raně středověké sídlištní nálezy se vyskytují jen nad vrstevnicí 208 m nad mořem, tzn. na nízké protáhlé vyvýšenině s osou JZ-SV. Druhý výrobní a sídelní areál byl odkryt v letech 2003-2004 (viz dále). Prostor od západního úpatí ostrožny po koryto řeky má rozlohu 33,2ha.

Souhrnně lze konstatovat, že geomorfologicky lze prostor, na němž se rozkládá žatecká raně středověká aglomerace, rozdělit na tři komponenty. Jádrem tvoří ostrožna s hradem a opevněným předhradím, na jih od něj se rozprostíralo jižní předhradí a pod západními svahy ostrožny až po řeku podhradí.

Obr. 2: Výřez z ortofota žateckého katastru. Vegetací porostlé příkré svahy dobře vykreslují morfologii terénu, který je určující pro členění raně středověké aglomerace. Jádrem je ostrožna, rozdělená opevněním z 10. století (III) na hrad o rozloze 5 ha (A) a opevněné předhradí (II) o rozloze 10 ha (B). Jižně od hradu se nachází prostor označený za jižní neopevněné předhradí (C). Od jihu bylo vymezeno hlubokou erozní rýhou využitou ve vrcholném středověku k opevnění této části města - tzv. Pražské předměstí. K západu vyběhává jižní předhradí v malou trojúhelníkovou ostrožnu. Suburbium (D) se rozkládalo na protáhlém, jen mírně vyvýšeném hřbetu v jinak rozsáhlém prostoru sevřeném od severozápadu obloukem Ohře a od východu a jihu starým korytem řeky pod západními svahy ostrožny a severními svahy jižního předhradí. Linie I je středohradištním příkopem vymežujícím na ostrožně hrad o rozloze 8ha. Celá aglomerace (tečkovaně) má rozlohu 92ha.

3. Přehled bádání o počátcích Žatce

V první knize své kroniky zaznamenal kanovník Kosmas pověst o válce mezi Čechy a Lučany. V úvodu se zmiňuje „...o bitvě, svedené dávno před tím za časů knížete Neklana na poli zvaném Tursko, mezi Čechy a Lučany, jimž v dnešní době podle hradu Žatce říkáme Žatčané....A poněvadž byla tato krajina nejdříve, dávno před založením hradu Žatce, obydlena lidmi, právem se její obyvatelé nazývali po své krajině nazývali Lučané“ (Kosmas I, 10, *Bretholz* 23 – překlad K. Hrdina). Stručná pasáž na počátku desáté kapitoly první knihy je vysvětlením jména kmene Lučané podle jedné z krajin kde sídlili. Zcela zřetelně je také uvedeno, že tomu tak bylo dávno před založením Žatce. Žatec byl pokládán za hradiště Lučanů (*Hejna* 1961, 566; *Váňa* 1973, 284), či dokonce za centrální hrad lučanského státu (*Tomas* 1967, 25) s odkazem na soudobé mínění archeologie (1967, pozn. 2). Zde ovšem J. Tomas poukázal na názory Z. Váni týkající se historičnosti Kosmova podání lucké války (*Váňa* 1954, 494; 1955, 58, 364-365; 1968, 176-187) použité jako argumentace k datování Vlastislavi. S odmítáním tohoto názoru začal J. Sláma (*Sláma* 1971, 733, pozn. 13) s přihlédnutím ke Kosmově textu a tehdejším archeologickým nálezům. Námitka se ujala a byla nadále rozpracována do podoby teze o přemyslovském založení Žatce (*Bubeník – Uhlíková* 1977, 194, 206, 214; *Bubeník* 1988, 82; 1992, 18), což bylo přejato historiky (*Žemlička* 1978, 569). V rámci předběžné publikace výzkumů z roku 1992 (*Čech* 1994, 65-80) byl datován příkop opevnění žateckého hradu do 10. století podle chronologicko-typologického schématu raně středověké keramiky ze Žatce podle J. Bubeníka (*Bubeník – Uhlíková* 1977, obr. 3). Závěry byly přijaty a se Žatcem se nadále počítalo jako s hradem založeným v 10. století (*Sláma* 1995, 192). Důvěra k závěru o přemyslovském založení vedla k nekritickému pojetí datování keramiky spojované s počátky Žatce *post quem, tedy* po roce 936 (*Čech* 2000, 436), což bylo podrobno kritice (*Bubeník* 2002, 231).

Raně středověké osídlení staro a středohradištního období, které mělo předcházet přemyslovskému založení, bylo lokalizováno v podhradí (*Bubeník – Uhlíková* 1977, 209, obr. 3; 1988, nal. 81 – Tab. CCXXXII-CCXXXIII, nal. 87 – Tab. CCXXXVIII: 18, 22). Další nálezy keramiky středohradištního rázu byly evidovány na ostrožně na jižním konci (1988, nal. 44 – Tab. LXIX: 3) a uprostřed dnešního nám. Svobody (1988, nal. 53 – Tab. LXXVII: 5) a na jižním předhradí (nal. 4a – Tab. CCXXII: 1). Zlomek starohradištní nádoby pochází z prostoru od Kněžské brány (1988, nal. 28a – Tab. CCXXV: 1). Významný nárůst nalezišť byl zaznamenán díky výzkumu v roce 1992 na západní straně nám. Svobody (*Čech* 1994, 72) a v podhradí (*Čech* 1999, 137-150). Celkem vzato byly starohradištní a

středohradištní nálezy ojedinělými a nezměnily na tom ani výzkum na nám. Svobody v roce 1996, kdy byl v rámci výkopu pro telekomunikace proveden řez celým náměstím na jeho východní straně. Byl zde nalezen hrotitý příkop 9 m široký a 3,5 m hluboký od úrovně dochovaného terénu. Spodní třetinu výplně tvořila směs štěrkopísku, spraše a půdního typu vzniknuvší smícháním složek z pedologického a geologického podloží erozí stěn příkopu. Poté následovaly vrstvy vazké šedo-hnědé hlíny střídající se s vrstvami uhlíků. Keramika pocházející z nich byla klasifikována pouze jako raně středověká s tím, že horní partie výplně příkopu tvořila směs štěrkopísku a půdního typu z podloží (štěrkopísek převládal), do níž byl zahlouben mělký objekt s propáleným dnem a keramikou libočanského typu A ve výplni. Příkop tedy byl starší než tento keramický horizont. Vzhledem k mocné výplni ve spodní třetině příkopu a jednomu pravěkému střepu z ní, byl příkop interpretován jako zbytek pravěké fortifikace patrný ještě na počátku 10. století, kdy zanikl snesením valu do zbytku příkopu.

Dnes je zřejmé, že absence staro a středohradištních nálezů na východní straně náměstí Svobody není jednoznačně prokázána. Je spíše způsobena možnostmi, které nabízel výzkum v podobě dokumentace a vzorkování profilu výkopu, a to ještě ne celého, ale jen vybraných částí v místě dobře čitelných objektů zahloubených do pedologického a geologického podloží. Výzkum na západní straně náměstí Svobody v roce 2005 prokázal malou četnost nálezů keramiky v horizontálně uložených středně hnědých hlinitých vrstvách. Stejně tak ve výplních stejné charakteristiky v menších objektech, datovaných do středohradištního období, a to i v případech, kdy byly zkoumány v ploše. Takové situace mohly na profilu výkopu z roku 1996 snadnou uniknout.

Překvapivé výsledky přineslo zpracování výzkumů z let 1993-1994 z Podměstí. Společně se staršími nálezy (*Bubeník 1988*, nal. 81) byla prokázána koncentrace staro až středohradištních objektů na protáhlé výspě nad niveletou 208 m n.m. (*Čech 2000*). V letech 2001-2003 byly nacházeny další objekty a vrstvy se staro až středohradištní keramikou na terasách jižně od ostrožny, zvaných dnes jižní neopevněné předhradí. Nálezy byly však rozptýlené a osídlení bylo nadále považováno za venkovské neopevněné. Z movitých nálezů nic nepřekračovalo běžný rámeček.

Během výzkumů v letech 2004-5 byla odkryta celá řada kontextů datovaných podle keramiky do středohradištního období a vrcholem byl výzkum příkopu na západní straně nám. Svobody zjištěného v roce 1996 na straně východní. Věděli jsme kde se příkop nachází a provedli jsme jeho sondáž s rozebíráním vrstev po přirozeném pořadí. Nálezová situace se značně lišila od té z roku 1996. Vrstvy vazké šedo-hnědé hlíny sahaly až 70 cm nade dno

příkopu a směsí šterkopísku, spraše a půdního typu byla vyplněna jen samotná špička hrotitého příkopu. Keramiku z výplně příkopu lze datovat podle zavedeného typologického členění do středohradištního období (*Šolle 1966*, obr. 32;).

Při revizi nálezového fondu prováděné pro potřeby této práce se prokázalo, že středohradištních nálezů je ze Žatce takové množství, že jejich zpracování může být záležitostí samostatné studie. Proto je horní hranicí našeho zájmu v předložené práci o raně středověkém osídlení Žatce závěr středohradištního období. Ten je prozatím reprezentován nástupem libočanského typu A, jehož počátky byly hledány ještě ve středohradištní období (*Bubeník 1988*, 56).

4. Chronologie staršího raného středověku

Tradiční archeologická periodizace (*Eisner 1966*, 137) rozděluje raný středověk na časně slovanské (předhradištní) období a dále na čtyři doby hradištní: starší (7. a 8. stol.), střední (9. až 1. pol. 10. stol.), mladší (2. pol. 10. a 11. stol.) a pozdní (12. až 1. pol. 13. století). Periodizace archeologická není ve shodě se změnami socio-ekonomickými a historickými (*Bubeník 1988*, 12). Letopočty 800 a 950, tvořící předěly staro-středo a středo-mladohradištního období, z hlediska historického neznamují v procesu formování se raně středověkého českého státu stěžejní body. V prvním případě nastává vliv velkomoravského prostředí zřetelně ovlivňujícího dění v Čechách (*Profantová 1991*) okolo poloviny 9. století. V druhém případě probíhaly nejdůležitější procesy, které směřovaly ke vzniku státu Boleslavů, od 80. let 9. století a vyvrcholily o 50 let později. Na základě studia archeologických pramenů, vývoje sídelních forem a struktury osídlení, jsme schopni registrovat změnu (např. velkomoravský vliv v hmotné kultuře a zánik starých hradišť). V případě druhém je vznik sítě nových hradů také dobře patrnou novou kvalitou (*Sláma 1988; 1995*).

Nejstarší slovanské osídlení je členěno na tři fáze. První je reprezentována nezdobenou, ručně robenou keramikou. Pro druhou fázi je příznačná z písčito-slídnatého materiálu ručně zhotovovaná nezdobená keramika vyskytující se společně s nádobami zdobenými a obtáčenými. Třetí skupinu představuje zdobená obtáčená keramika představující starohradištní období (*Zeman 1976*, 210-212). J. Bubeník upozornil (*Bubeník 1993*, 59), že na rozdíl od časně slovanské fáze a období velkomoravského vlivu v Čechách (*1993*, 61) není spolehlivě vymezena náplň a chronologie klčovského horizontu reprezentujícího staro a počátek středohradištního období. Pro určení spodní hranice starohradištního období použil argumentaci J. Zemana, že zdobená keramika podunajského typu předcházející plné době

hradištní převládla v průběhu 7. století nad keramikou nezdobenou (Zeman 1976, 195, 212). Starohradištní období tedy vyplňuje celé 8. století. Pro horní hranici stanovil fázi A 1 na starokouřimském hradišti a konec hledal v souvislosti s raně velkomoravskými vlivy, tedy v 1. polovině 9. století. Zopakoval názor, že v tomto období byla zhotovována a používána keramika tzv. mladší fáze klučovského horizontu (1993, 61 s lit.).

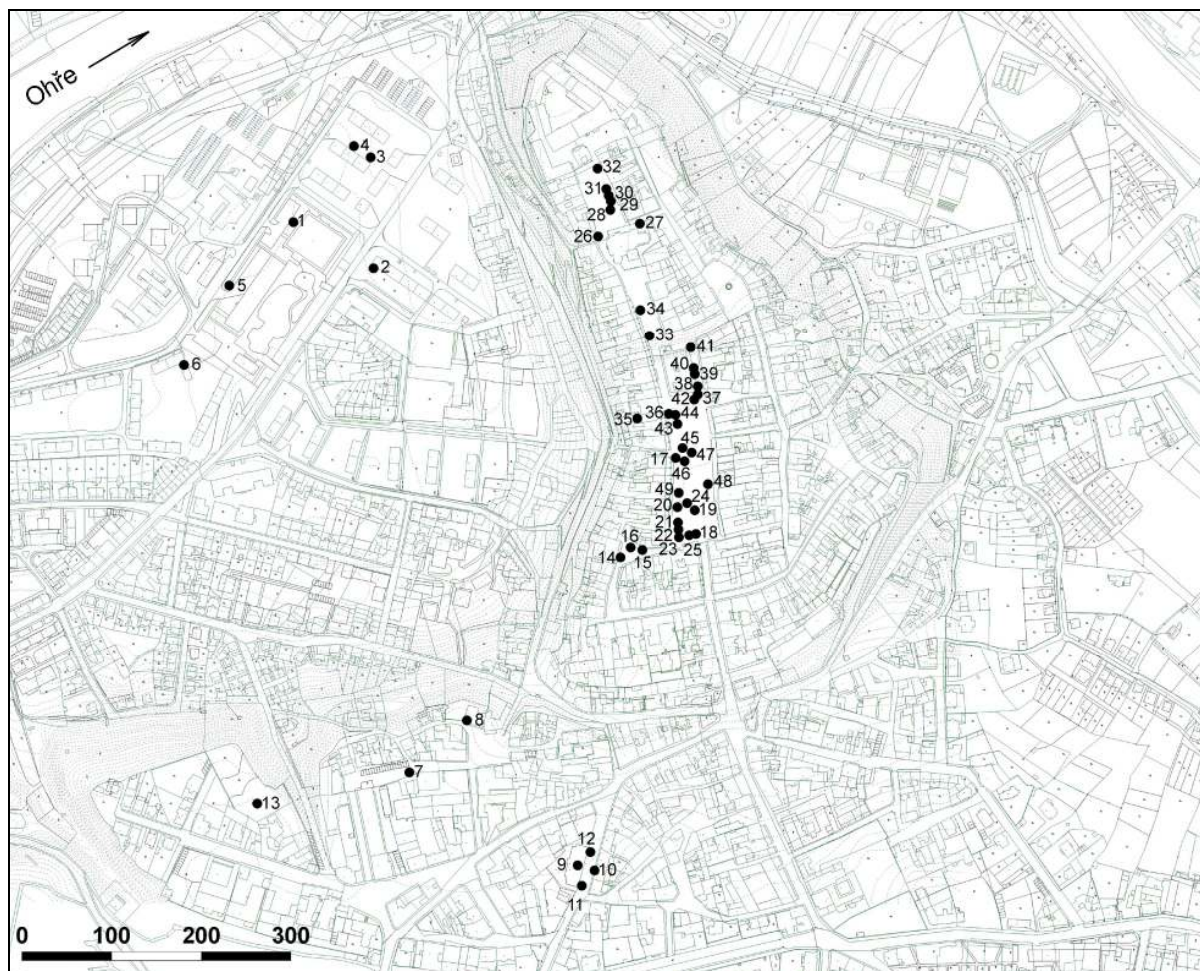
V další své práci J. Bubeník prosazoval myšlenku stanovení horní hranice pro starohradištní období v Čechách „...v plném nástupu velkomoravského proudu...“ podle starokouřimského horizontu A2 a A3 (Šolle 1966, 69). V absolutní chronologii by se měl předěl hledat okolo roku 850 či na počátku 3. čtvrtiny 9. století (Bubeník 1994, 60). Za hradiště bezpečně náležející starohradištnímu období byl považován Klučov, ale zároveň s výhradou, zda-li mají své počátky s tomtéž období hradiště na Staré Kouřimi, Libici, Levém Hradci a Budči.

Rozdělení keramických nálezů z Klučova na starší a mladší provedl J. Kudrnáč podle fortifikací, jelikož mladší z příkopů porušil sídlištní objekty ze starší fáze (Kudrnáč 1970, 28-36). Keramickou náplň staršího horizontu autor výzkumu charakterizoval jen zběžně, a to jen několika ukázkami na kresbách (1970, obr. 53). Mladší keramika byla souhrnně označována jako výrazně profilovaná s bohatou, jemně provedenou výzdobou (1970, 106, např. Tab. XLII:3; XLVIII: 3).

Keramikou z Klučova a jejím rozdělením na starší a mladší horizont se zabýval J. Bubeník. Zveřejnil nálezy keramiky staršího horizontu ze situací souvisejících se starším opevněním, dále ze zahloubených objektů na jeho vnitřní straně a z objektů porušených mladším příkopem (Bubeník 1998, Abb. 1-16). Jako mladší horizont byly uvedeny nálezy z výplně mladšího příkopu, ze zahloubených objektů u něj, z destruktivních vrstev mladšího opevnění a z vrstev a zahloubených objektů v jeho blízkosti (1998, Abb. 17-20). J. Bubeník potvrdil Kudrnáčovo datování obou fází (1998, 261), a sice počátek starší fáze hledal v rozmezí od poloviny 6. do poloviny 7. století s koncem okolo pol. 9. století. Mladší synchronizoval s nejstarším horizontem na Staré Kouřimi (1998, 263), tedy s počátkem v pol. 9. století. Keramika z obou fází byla popsána slovně bez další analýzy v podobě typů okrajů a výzdoby a případně vazeb mezi nimi. Ze zveřejněných souborů lze vyčíst jejich charakteristiky a rozdíly. U mladší fáze je zřejmé vymizení výzdoby kazetovitými motivy a výskyt zlomků keramiky s touto výzdobou ve výplni mladšího příkopu (1998, např. Abb. 18: 10) je spíše věcí intruze. Není uvedena výzdoba kazetovitým motivem na profilované keramice. V starším horizontu vpichy mají podobu spíše kolků (hroty hřebenu byly postaveny kolmo k povrchu nádoby), v mladším období se na profilované keramice objevuje

tažený vpich (hroty hřebenu byly přitisknuty šikmo k povrchu nádoby a popotaženy – 1998, Abb. 19: 13; Abb. 20: 3, 10, 17).

Středohradištním obdobím tedy rozumíme mladší klučovský horizont v Bubeníkově pojetí.

Obr. 3: Výřez z katastrálního plánu Žatce s nalezišti středohradištního charakteru (viz soupis).

5. Archeologické prameny ke sledovanému období ze Žatce

5.1. Podhradí

1. Svatováclavská ul. 1

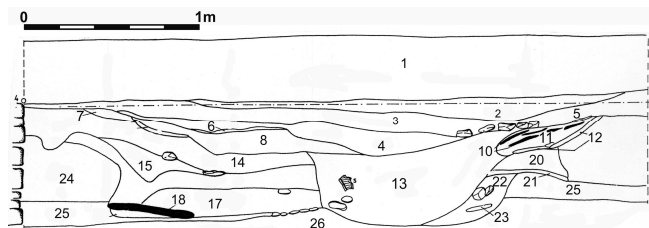
Naleziště 81: V roce 1963 zjistil M. Jančák v Podměstí u nové školy objekt ve stěně výkopu teplovodu a označil jej jako „chatu I“ (*Bubeník 1988*, 172-174, Tab. CCXXXII-CCXXXIII). Objekt byl zkoumán nadvakrát, ale pořízená kresebná a fotografická dokumentace se ztratila. Byl získán velký soubor keramiky středohradištního až vrcholně středověkého stáří, který svědčí o chaotickém vykopání či nerozeznání vrstev a možná i celých objektů. Mezi nálezy se vyskytuje 14 zlomků středohradištního charakteru s výzdobou hřebenových a žlábkových vlnic, hřebenových vpichů, vodorovných žlábků a z výzdoby kazetovitým motivem. Okraje jsou zaoblené i seříznuté. Nálezy: Tab. 1: 6-15, Tab. 2: 1-4.

2. Svatováclavská ul. – kostela sv. Václava

Naleziště 87: Soubor keramických zlomků byl předán do muzea panem Pilařem. Nález byl učiněn při stavbě domu – bloku F. Zůstává nejasné, zda M. Jančák provedl výzkum. Soubor keramiky je stejně nesourodý jako v případě naleziště 81 (*Bubeník 1988*, 174, Tab. CCXXXVIII). Nálezy: Tab. 1: 1-5.

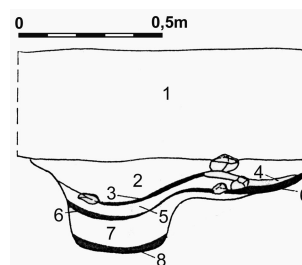
Svatováclavská ul. 2

Výzkum v trase výkopu pro tepelný napáječ z prosince 1993. V době výzkumu bylo již položeno potrubí a mohla proběhnout jen dokumentace objektů na stěnách výkopu a vzorkování vrstev. Výzkum P. Čech – ÚAPP Most.

Obr. 4: Podměstí – obj. 1/93.

4. Obj. 2/93: Jáma zahloubená do jemného okrověšedého písku (obr. 4), hl. 0,4 m, šířka 0,6 m. Výplň tvořila šedá hlína silně promíšená jednotlivými uhlíky (2, 5, 7) střídající se s vrstvami uhlíků (3, 6, 8). Z výplně byla získána dva okrajové zlomky nádob zdobené hřebenovými vlnicemi a vodorovnými rýhami. Jeden z okrajů je vzhůru vytažený a svisle seříznutý, druhý má zaoblenou horní a ostrou dolní hranu. Nálezy: Tab. 2: 6, 8.

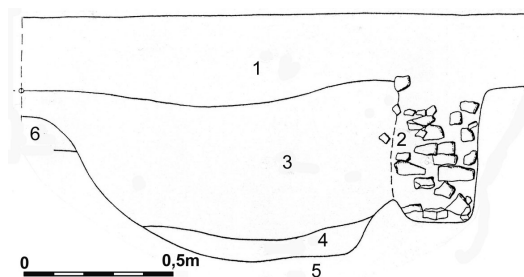

Obr. 5: Podměstí – obj. 2/93

5. ul. Ostrov 1

Výzkum v trase výkopu pro tepelný napáječ v prosinci 1994. Ve výkopu souběžně položeném s ulicí Ostrov byl na profilu zjištěn zahloubený objekt. Výzkum P. Čech – ÚAPP Most.

Obj. 2/94: Jáma se šikmými stěnami (obr. 5) a výplní sestávající z šedé, velice tvrdé hlíny. Ve výplni byl nalezen okrajový zlomek vejčitého hrnce s deformovanou výzdobou kazetovitého motivu. Okraj je šikmý se zaoblenými hranami. Nálezy: Tab. 2: 7.

Obr. 6: Podměstí – obj. 2/94

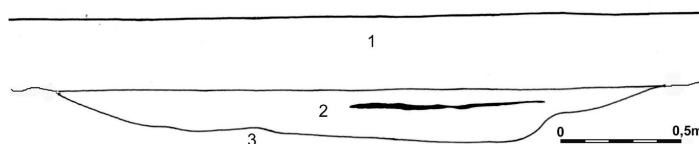
6. ul. Ostrov 2

Výzkum P. Holodňáka z července 2000 ve výkopu pro tepelný napáječ. Na profilu výkopu byl zjištěn zahloubený objekt.

Obj. 1/2000: Objekt protáhlého tvaru se silně šikmými stěnami (obr. 6), dochovaná hloubka do písčitého podloží činila 40 cm, výplň světle hnědá jemná hlína s černou uhlíkatou mikrovrstvou. Nálezy: Tab. 2: 9-15, Tab. 3: 1-15.

Obr. 7: ul. Ostrov, obj. 1/2000.

1 – recentní úprava terénu, 2 – světle hnědá jemná hlína s černou uhlíkatou mikrovrstvou, 3 – podloží z jemného písku

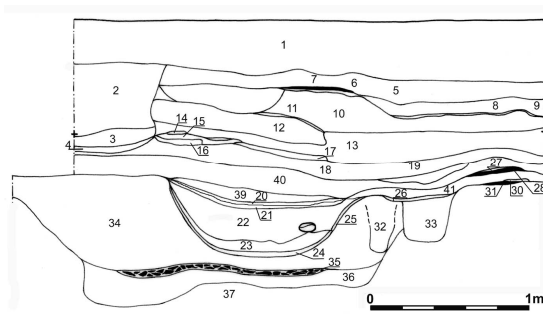

5.2. Jižní předhradí

7. Chmelařská ul.

Výzkum v trase plynovodu z roku 1990 měněného v květnu roku 2001 za polyetylénové potrubí. Po odebrání výplně výkopu a odstranění ocelového potrubí byly začištěny profily a dno výkopu. Na stěnách byly zjištěny četné vrstvy a superpozice objektů, zahloubené objekty byly identifikovány i ve dně výkopu. V úseku 6 se po odebrání podsýpky potrubí a začištění dna výkopu objevilo pyrotechnické zařízení porušující menší objekt vyplněný o něco světlejší jemnou hnědou hlínou než okolní půdní typ (obj. 2). Druhý objekt stejné charakteristiky byl zjištěn hned vedle (obj. 3). Ani jeden z objektů nebyl později na profilu 6S zpětně identifikován a objekty s kontexty 32 a 33 s nimi nekorespondovaly. Při vybírání výplně obj. 2 a 3 se ukázalo, že okolní vrstva není půdní typ, ale výplň staršího objektu (obr. 7). Výzkum P. Čech – ÚAPP Most.

Kontexty 34-36, výplň obj. 4/01: Pravoúhlý zahloubený objekt označovaný obvykle jako polozemnice vybíhal do dna výkopu se severní stěny. Šíře strany při horním okraji 2,6 m, stěny šikmé, šíře při dně 2 m, maximální hl. 0,7 m, při JZ rohu objektu prohlubeň ve dně. Nálezy: Tab. 4.

Obr. 8: Chmelařská ulice, profil 6S.

1 – valouny, jíl, asphalt, 2 – hutná šedá hlína s ojedinělými valouny, 3 – světle šedá hutná hlína s ojedinělými valouny, 4 – žlutý jíl, 5 – hutná šedá hlína, 6 – uhlíky, 7 – okrově hnědá vypálená hlína, 8 – okrově šedý popel s uhlíky, 9 – jemná šedočerná hlína, 10 – okrově hnědý popel s četnými uhlíky, 11 – jemná šedočerná hlína, 12 – okrově hnědý popel s četnými uhlíky, 13 – jemná šedočerná hlína s ojedinělými uhlíky, 14 – okrově hnědý popel s četnými uhlíky, 15 – jemná šedočerná hlína s ojedinělými uhlíky, 16 – okrově hnědý popel s četnými uhlíky, 17 – okrově hnědý popel s četnými uhlíky, 18 – šedočerná uhlíkatá hlína se zlomky valounů, 19 – žlutý jíl, 20 – okrově hnědá vypálená hlína, 21 – do černa propálená hlína, 22 – jemná prachová hnědá hlína, 23 – okrově hnědá vypálená hlína, 24 – do černa propálená hlína, 25 – jemná prachová hnědá hlína s uhlíky, 26 – okrově hnědá vypálená hlína, 27 – okrově hnědá vypálená hlína, 28 – do černa propálená hlína, 30 – okrově hnědá vypálená hlína, 31 – do černa propálená hlína, 32 – porézni šedočerná hlína s uhlíky (obj. 2), 33 – porézni šedočerná hlína (obj. 3), 34 – velice jemná prachová, středně hnědá hlína, 35 – četné uhlíky promíšené jemnou prachovou středně hnědou hlínou, 36 – ojedinělé uhlíky v jemné prachové středně hnědé hlíně, 37 – půdní typ.

8. Nerudovo náměstí

Nal. 5 – nález souboru keramických zlomků při stavbě domu č.p. 393 v roce 1936. Nálezy: Tab. 5: 1-3.

ul. Volýňských Čechů

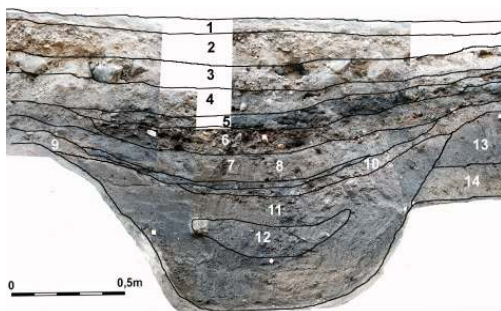
9. Nal. 4a – budova pošty. Starší nálezy evidoval J. Bubeník ve sbírce Regionálního muzea v Žatci, kam uloženy keramické zlomky získané při stavbě pošty v roce 1937. Nálezy: Tab. 5: 4.

10. Nal. 4b – fronta domů naproti poště. V roce 1967 byla ve výkopu pro elektrické kabely evidována řada raně středověkých objektů jen zhruba zaměřených a sběrem bylo získáno 427 zlomků keramiky. Mezi nimi jsou i zlomek středohradištní (Bubeník 1988, 164). Nálezy: Tab. 5: 5-7.

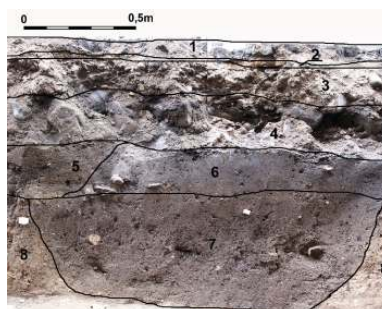
Výzkum v trase výkopu pro tepelný napáječ v říjnu 2003. Objekt 7/03 byl zkoumán v ploše v šíři výkopu, objekt 12/03 byl zjištěn na východním profilu výkopu. Výzkum P. Čech – ÚAPP Most.

11. *Obj. 7/03* (obr. 8): Při bagrování svrchních šterkopískových vrstev byla zjištěna vrstva strusky vyplňující depresi. Mechanická skrývka byla zastavena a následoval plošný výzkum, který odkryl jámu zřejmě oválného půdorysu, jejíž východní i západní konec zůstal pod profilem. Výplň sestávala z mazlavé šedočerné hlíny s pravidelně promíšené drobnými uhlíky (11). Přibližně uprostřed výšky výplně jámy se nacházela čoučka hrubšího písku (12) a pod ní opět následovala mazlavá šedočerná hlína s uhlíky (11). Podloží tvořila spraš a šterkopisek. Nálezy byly zjištěny ve vrstvě 11. Nálezy: Tab. 6: 7-11.

12. Obj. 12/03 (obr. 9): Na profilu výkopu byl zjištěn zahloubený objekt do spraše se šikmými stěnami a rovným dnem. Výplň tvořila světle hnědá jemná hlína bez dalšího patrného zvrstvení., která obsahovala nálezy keramiky a zvířecích kostí. Nálezy: Tab. 6: 1-6.

Obr. 9: Obj. 7/03

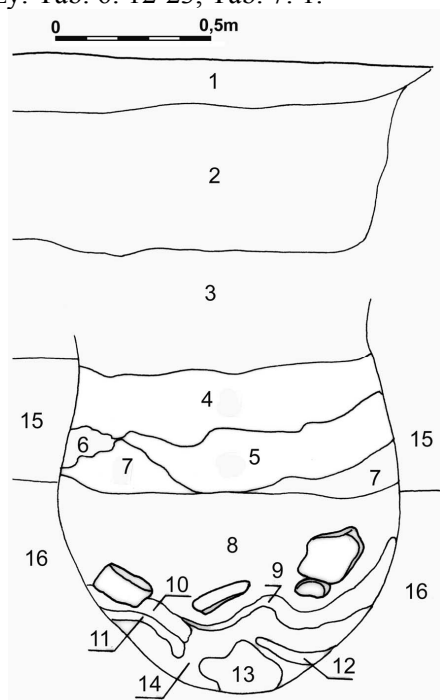

Obr. 10: Objekt 12/03

13. Zeyerova ul.

Na parcele na severním okraji malé ostrožny, kterou od JV k SZ probíhá Zeyerova ulice a tvoří její osu, bylo na stěnách rozměrné stavební jámy zjištěno v únoru 1998 pět zahloubených objektů. Podloží tvořila 0,7 m mocná vrstva spraše a štěrkopísek. Dva z objektů byly zahloubené jámy interpretované obvykle jako obilnice. Výzkum P. Čech – ÚAPP Most. Nálezy: Tab.

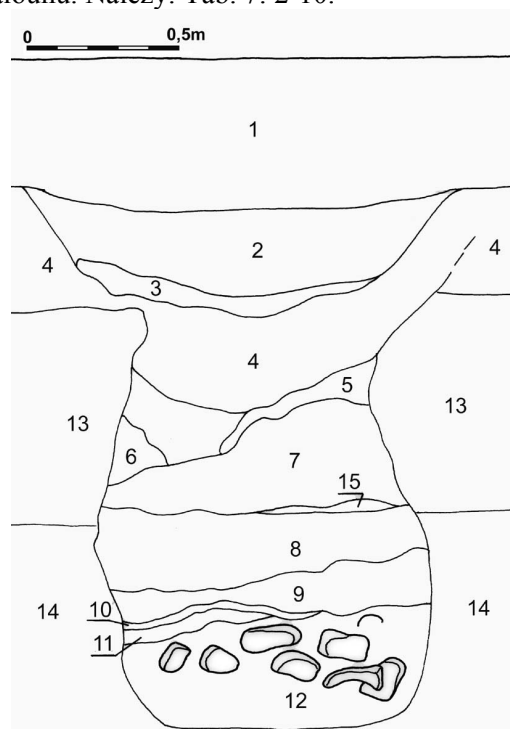
Obj. 5/98: Jáma vejčitého průřezu s mírně nálevkovitě se rozšiřujícím ústím. Při dně bylo dokumentováno výrazně zvrstvení a kameny. Nálezy: Tab. 6: 12-23, Tab. 7: 1.

Obr. 11: Zeyerova ul., obj. 5/98.

1 – půdní typ, 2 – štěrkopísek, 3 – šedohnědá jemná hlína s valounky, 4 – černošedá jemná hlína, 5 – hnědá jemná hlína, 6 – přemístěná spraš, 7 – jemná sypká hlína téměř černá od drobných uhlíků, 8 – šedohnědá jemná hlína, 9 – spraš s černohnědou jemnou hlinou, 10 – uhlíky, 11 – písek, 12 – bílý jíl, 13 – tmavě šedý jíl, 14 – šedohnědá jemná hlína, 15 – spraš, 16 – štěrkopísek.

Obj. 6/98: Jáma deformovaného dvojkónického průřezu s nálevkovitým ústím. Při dně výrazné zvrstvení s množstvím rozpukaných čedičových valounů. Nálezy: Tab. 7: 2-10.

Obr. 12: Zeyerova ul, obj. 6/98

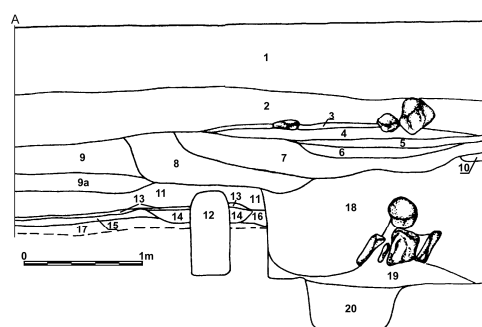
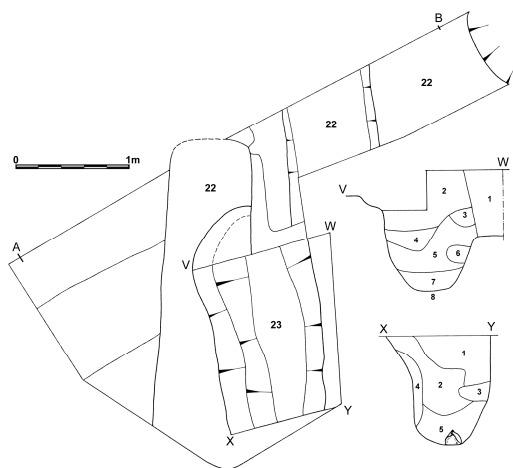
1 – omíčka, 2 – černošedá tvrdá kompaktní hlína, 3 – červenožlutý jíl, 4 – půdní typ, 5 – písek s půdním typem, 6 – zahliněná spraš, 7 – šedá jemná hlína, 8 – černošedá jemná hlína, 9 – černošedá prachová hlína, 10 – sytě černošedá prachová hlína, 11 – okrovošedá velmi jemná hlína, 12 – sypká černošedá hlína s popraskanými valouny, 13 – spraš, 14 – štěrkopísek, 15 – okrově šedý popel.

5.3. Předhradí

Dvořákova ul.

Výzkum v průběhu rekonstrukce inženýrských sítí a stavby malé kašny odkryl základy raně středověkého kostela sv. Víta z 11. století s přilehlým pohřebištěm z 11. a 12. století. Pod sakrální stavbou a pohřebištěm byly odkryty sídlištní objekty z halštatu, 10. a počátku 11. století. V sekundárních pozicích byly nacházeny zlomky keramiky obvykle datované do středohradištního období.

14. Sonda 3/95: V místě přípojky vody do proluky na jižní straně Dvořákovy ulice byl začištěn profil a ve dně nalezen západní konec hrobu hrob dospělého jedince. Byla zde položena sonda s cílem odkrýt hrob celý. Byly zde nalezeny pozůstatky pěti jedinců v jedné vrstvě – čtyři dospělí a jedno dítě. Podle esovitých záušnic u dětského jedince lze hroby klást do závěru 11. století. Pod nimi byly odkryty dva objekty: mladším byl žlábek trapézovitého průřezu a probíhal napříč sondou. Starší objekt zde končil a podle hloubky a tvaru se jednalo o palisádový žlab (obr. 13). U mladšího by pro stejnou interpretaci svědčil pravidelný tvar. Pro poškození mladšími hroby (obr. 12: 12 – hrobová jáma hrobu 1; obr. 13: 22 – hrobová jáma hrobu 1) je možno určit hloubky žlabů pouze od úrovně půdního typu. U stratigraficky staršího činí zjištěná hloubka 140 cm a u mladšího 100 cm. Ve výplni obou objektů byla nalezena keramika jak středohradištního stáří, tak i mladší, kladená do sklonku 10. století. To lze považovat za doklad zániku žlabů ukládáním odpadu i přemísťování zeminy a vrstev s obsahem starší keramiky ještě před začátkem pohřbívání. Nálezy: Tab. 7: 11-14, Tab. 8: 1-5.

Obr. 13: Mladší ze žlabů (20) na profilu AB

Obr. 14: Situace žlabů v sondě 3/95 a na profilech VW a AB (mladší 22, starší 23).

Do pedologického a geologického podloží zahloubené objekty středohradištního stáří byly zjištěny v sondách 4/95 a 5/95 (obr. 15 – viz přílohy)

15. Sonda 4/95 (obr. 44 – viz přílohy): Výkop podél základového zdiva domu č.p. XX o kratších stranách 2 m (severní) a 1,5 m (jižní) a dlouhý 6 m. V západní části byl na povrchu půdního typu začištěn zahloubený objekt s hnědošedou mazlavou hlinitou výplní. Již z počátku jejího odebírání byl získán vzorek keramiky a po zaplavení sondy vodou z prasklého potrubí byl další výzkum a dokumentace znemožněna. Nálezy: Tab. 8: 6-11, Tab. 9: 1-3..

Sonda 5/95: Sonda nepravidelného půdorysu o pěti stranách v místě kanalizační přípojky. Vedle staré betonové kanalizace byl zjištěn malý zbytek objektu zahloubeného do sprašového podloží. Nálezy: Tab. 10: 1.

16. Sonda A/95, sektor 01 (obr. 44 – viz přílohy): Pod hroby z 11.-12. století byl odkryt zbytek zřejmě původně oválného objektu zahloubeného do půdního typu a svým dnem se dotýkající sprašového podloží (obj. 11). Výplň objektu se skládala z dvou hlavních kontextů (7, 8, obr. 14 – viz přílohy). V obou se vyskytovala jak keramika středohradištní, tak i zástupci skupiny IIC b (libočanský typ A) a chyběly zlomky keramiky skupiny IIA b. Zlomky středohradištního charakteru byly získány z povrchu půdního typu v interiéru kostela. Nálezy: Tab. 11: 1-9, Tab. 12: 1-7.

V celé řadě kontextů s keramikou libočanského typu A i B byly nacházeny střepy typologicky náležející středohradištní keramice. Domníváme se, že se jedná o doklad dalších raně středohradištních kontextů zničených nebo narušených mladším osídlením a pohřbíváním. Kontext

2324 – vrstva pod sprašovou vrstvou (podlahou?) v interiéru kostela, zásyp hrobu 1, půdní typ (vrstva 19) v interiéru kostela. Nálezy: Tab. 10: 2-12.

Nám. Svobody

17. Před č.p. 52: V roce 1950 sebral F. Kopecký z výkopu plynovodu před č.p. 52 na tehdejší nám. VŘSR soubor keramických zlomků z vyházené zeminy. Mezi keramikou, označenou J. Bubeníkem jako mladohradištní, je výrazný zlomek středohradištní (*Bubeník 1988*, 205, Tab. LXXVII: 5). Nálezy: Tab. 12: 8-9.

18. Před č.p. 9: V roce 1950 sebral F. Kopecký z výkopu plynovodu před č.p. 9 na tehdejší nám. VŘSR soubor keramických zlomků z vyházené zeminy. Mezi keramikou je výrazný zlomek středohradištní (*Bubeník 1988*, 204, Tab. LXIX: 5). Nálezy: Tab. 12: 10.

19. Sektor 094: Pro šachtu na technologické zařízení veřejného osvětlení byla vyhloubena bez archeologického dozoru a výkopové práce byly zastaveny až v době, kdy dosáhly sprašového podloží. Po začištění profilů a dna sondy se ukázala jen novověká souvrství s obsahem keramika RS, VS a novověku. Mezi nálezy byly zjištěny i zlomky keramiky středohradištního stáří. Nálezy: Tab.

20. Sektor 096 (obr. 16 – viz příloha): Do půdního typu byla zahlobena soustava drobných kúlových jamek považovaných spíše za pozůstatky plotu než za nosné prvky nějaké konstrukce (obr. . Všechny jamky a podlouhlý zahlobený objekt 096029 (výplň tvořila sypká šedohnědá hlína s ojedinělými uhlíky odlišující se od půdního typu především strukturou) se objevily až po odebrání kontextu 096025 (jemná okrově šedá hlína s uhlíky). Nálezy: Tab. 12: 11-14.

21. Sektor 098 (obr. 17 – viz příloha: Několikanásobná superpozice objektů znamená velké zemní zásahy a množství přemístěného materiálu. Za ten můžeme považovat nálezy středohradištní keramiky ze žlábků 098043 porušujícího sprašové vrstvy překrývající rozměrný objekt s keramikou libočanského typu A, ale porušený objektem s keramikou libočanského typu B (negativ 098019). Keramika stejného typu byla nalezena i ve zmíněném žlábků 098043. Dalším přemístěným materiálem byla středohradištní keramika v kontextu 098058 stejného stratigrafického poměru.

Nálezy středohradištního charakteru obsahovaly kontext 098030 (šedohnědá jemná prachová hlína s četnými uhlíky), který byl původně považován za výplň negativu 098031. Během dalšího výzkumu se ukázalo, že se jedná o výplň měkké prohlubně vyplněné dále kontextem 098051 (šedohnědá prachová hlína s četnými uhlíky). Dno deprese bylo pokryto velmi tenkou vrstvou jakési červené hlíny a silně popelovito-uhlíkatou vrstvou 098065. Drobné kúlové jamky nevytvářely žádnou strukturu. Nálezy: Tab. 12: 15-18.

22. Sektor 099 (obr. 18 – viz příloha): Kontext 099021 byl horizontálně uloženou vrstvou porušenou mladšími objekty. Kontext ležel na půdním typu. Kontext 099022 byl výplní pyrotechnického zařízení 099023. Nálezy: Tab. 13: 9-12.

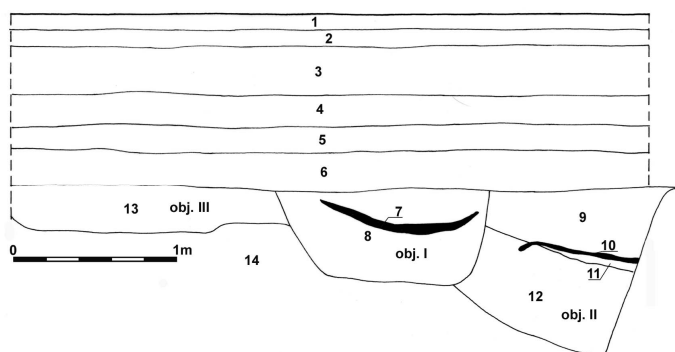
23. Sektor 100 (obr. 19 – viz příloha): Soubor středohradištní keramiky byl získán z výplně novodobého výkopu 099007/8 na straně sektoru 100 (označení 099015). Dá se předpokládat, že keramika původně náležela do kontextu 099022 a byla druhotně přemístěna.

V sektoru byla zjištěn zahlobený objekt zřejmě obdélného tvaru. Jeho výplň se skládala z kontextů 100017 (měkká tmavě šedá hlína), 100021 (šedý popel s uhlíky) a 100028 (prachová šedočerná hlína). Na profilu se po ukončení výzkumu ukázal další objekt (na profilu po číslem 100016). Během výzkumu byl odebrán kontext 100018 aniž by bylo rozpoznáno, že se jedná o předěl mezi objekty. Nálezy se v prostoru kontextu 100016 koncentrovaly, byly ukládány zvlášť, díky čemuž mohly být později ztotožněny s vrstvou na profilu. Nálezy keramiky a zvířecích kostí byly nalezeny v kontextech 100016 100017, 100018 a 100021. Nálezy: Tab. 13: 13-23, Tab. 14: 1-13.

V září 1992 probíhala stavba středotlakého (STL) plynovodu z jižního konce náměstí do kotelny radnice. Druhou trasou byl výkop pro nízkotlaký (NTL) plynovod s domovními přípojkami podél západní fronty domů na radnici. V době zahájení výzkumu byla více než polovina trasy vyhloubena

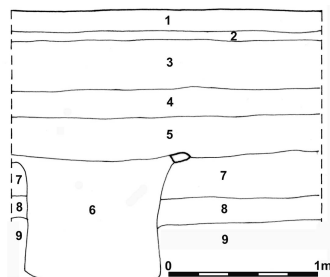
STL plynovodu vyhloubena. Hloubka výkopu se pohybovala okolo 1,1 m, tzn. na rozhraní štěrkopískových navážek a archeologických situací. V podstatě náhodně byla umístěna sonda 1/92 na začátek výkopu na jižním konci náměstí. Výzkum P. Čech – Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci.

24. Sonda 1/92: Do sprašového podloží byly zahloubeny dva objekty (obr. 18). Objekt vyplněný vrstvami 7-9, jáma se silně šikmými a ž svislými stěnami, porušoval objekt s vrstvami 10-13 ve výplni. Tím byla jáma s pozvolna klesající jižní stěnou a který nebyl dokopán, protože zasahoval mimo sondu. Nálezy středohradištního charakteru byly vyzdviženy z prostoru obj. III. Nálezy: Tab. 14: 14-22, Tab. 15: 5.

Obr. 20: Sonda 1/92. 1- dlažba, 2 – štěrkopísek, 3 – pískovcové kameny, 4 – škvára, 5 – škvára s cihlami, 6 – šedo hnědá mazlavá hlína, 7 – uhlíky, 8 – hnědá jemná hlína, 9 – hnědá písčité hlína, 10 – uhlíky, 11 – do červena propálená hlína, 12 – šedočerná jemná hlína, 13 – hnědá kompaktní hlína se spraší, 14 - spraš

Po zjištění, že se dno výkopu pro plynovod pohybuje na rozhraní navážkových a archeologických vrstev a nelze se spolehnout na náhodu při kladení mikrosond, byl použit pedologický vrták s cílem hledat objekty zahloubené do půdního typu. Na jižním konci náměstí ale archeologické vrstvy vystoupaly blíže k současnému povrchu a dno výkopu probíhalo po povrchu půdního typu. V něm byl zjištěn zahloubený objekt.

25. Sonda 13/92: jáma pravidelného kruhového půdorysu se svislými stěnami a plochým dnem vyplněná hnědou jemnou hlínou pravidelně promíšenou spraší a jemným pískem. Nálezy: Tab. 15: 3.

Obr. 21: Sonda 13/92. 1 – dlažba, 2 – podsýpka dlažby, 3 – zahliněný štěrkopísek, 4 – valouny, 5 – černošedá sypká hlína s uhlíky, 6 – hnědá jemná hlína se spraší a uhlíky, 7 – půdní typ, 8 – světle hnědá hlína, 9 - spraš

5.4. Hrad

26 Kněžské brány: Sběr p. Hilmar z 17. 8. 1963 z výkopů na cestě dolů od Kněžské brány. (*Bubeník 1988, 199, Tab. CCXXV: 1*). Nálezy: Tab. 15: 8.

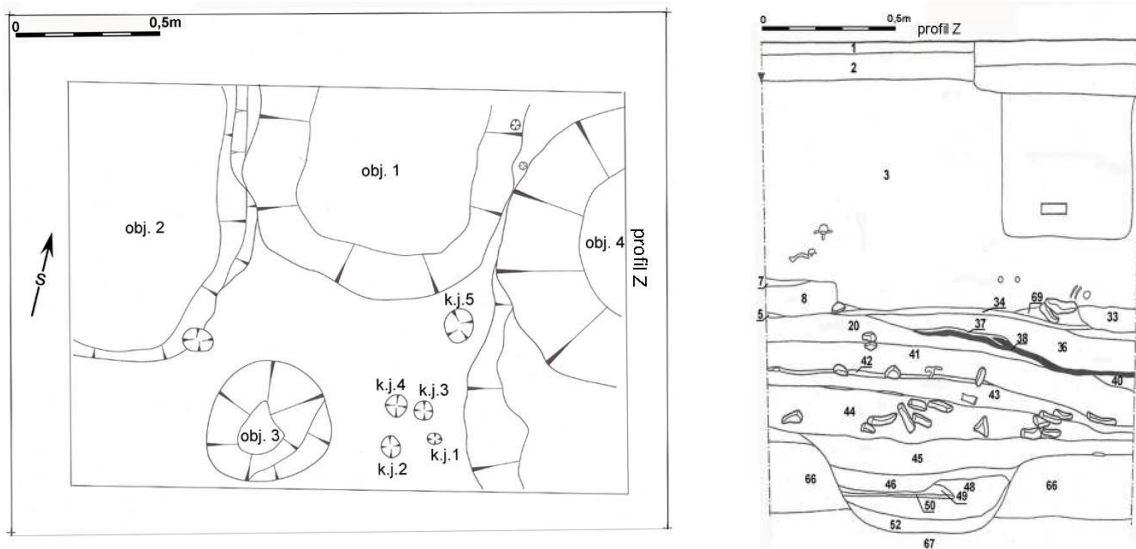
nám. Jana Žižky

V červnu roku 1999 byl zahájen předstihový archeologický výzkum v rámci Programového projektu Ministerstva kultury ČR. Cílem bylo vyhloubit koridory pro pokládku kanalizace svádějící dešťovou vodu ze střechy kostela Nanebevzetí Panny Marie a jeden společný pro veškeré další inženýrské sítě v rámci plánované rekonstrukce náměstí Jana Žižky.

27. Sektor 04: Pod složitou sídlištní situací 11.-12. století (zahloubené objekty, horizontálně uložené odpadní vrstvy, podezdívka srubu z kamene lepeného na jílu) byla zjištěna jáma kruhového půdorysu se šikmými stěnami plochým dnem (obj. 4; profil: vrstvy 45, 46, 48-50, 52). Nálezy: Tab. 6-7.

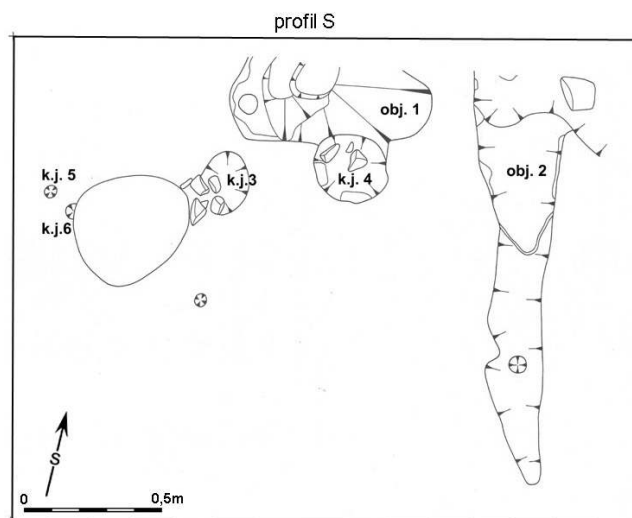

Obr. 22: Nám Jana Žižky se sektory obsahujícími sídlištní situace středohradištního období.

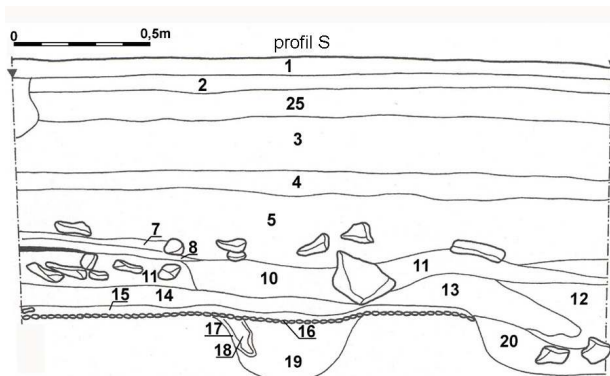

Obr. 23: Sektor 04, obj. 4 (profil: vrstvy 45, 46, 49, 50, 52): 1 – betonové dlaždice, 2 – písek, 3- zásyp pohřebišťe, 5 – rozdrobený bílý jíl se zlomy mazanice, 7 – šedožlutý hutný jíl, 8 – šedá nekompaktní hlína, 33 – šedý jíl, 34 – žlutošedý jíl, 36 – šedohnědá jemná kompaktní hlína, 37 – okrově hnědá vypálená hlína, 38 – uhlíky, 40 – šedohnědá hrudkovitá drodivá hlína, 20 – šedá prachová hlína, 41 – šedohnědá kompaktní hlína, 42 – zetlelé dřevo, 43 – světle hnědá mazlavá hlína, 44 – ploché pískovcové kameny spojené žlutým jílem, 45 – tmavohnědá jemná hlína, 46 – čočky písku a uhlíků, 48 – žlutý, velice jemný písek, 49 – čočky hrubšího písku, 50 – uhlíky, 52 – jemná sypká hnědá hlína, 66 – půdní typ, 67 – spraš.

28. Sektor 19: Do půdního typu zahloubené objekty 1 a 4 obsahovaly středohradištní keramiku. Nálezy: Tab. 15: 1-2, 4, 9, 10-13.

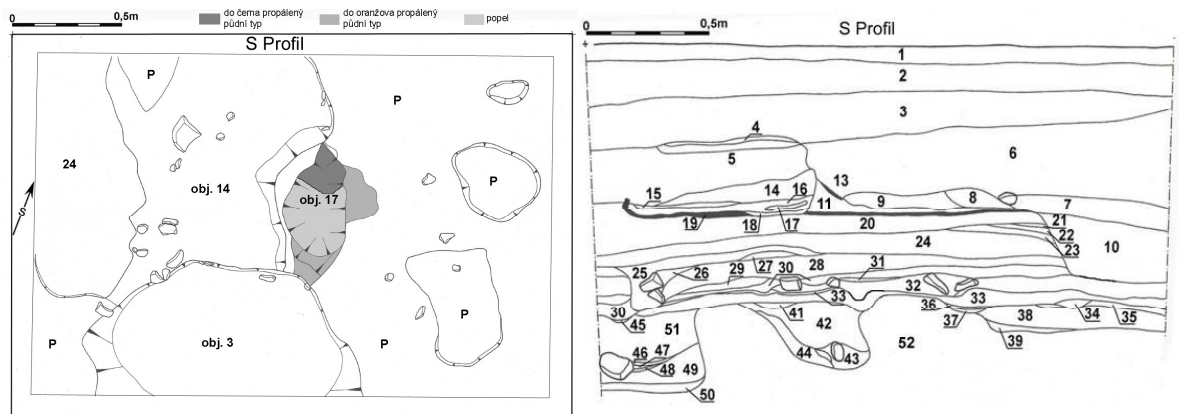

Obr. 24: Půdorys sektoru 19 se středohradištními objekty (obj. 1, k.j. 4).

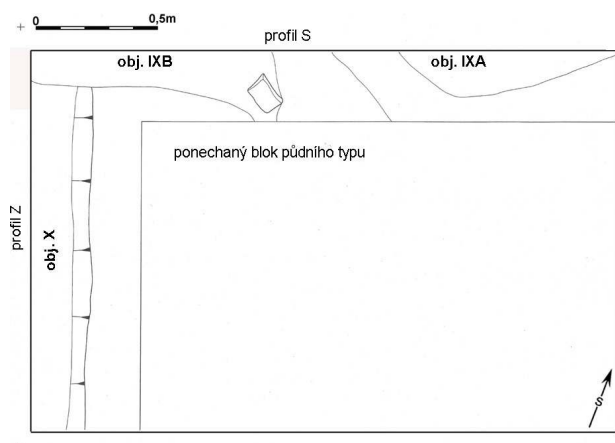
Obr. 25: Sektor 19, k.j. 4 a obj. 1 – profil vrstvy 17-19: 1 – valounová dlažba, 2 – šedý písek, 25 – zelenošedá hlína s pískem, 3 – šedá hlína s pískem, 4 – šedá hlína s pískem a úlomky pískovce, 5 – tmavě šedá porézní hlína, 7 – žlutozelený jíl, 8 – šedá mazlavá tuhá hlína, 10 – šedá porézní hlína se žlutozeleným jílem, 11 – pískovcové kameny, 12 – šedá kompaktní mazlavá hlína, 13 – velice porézní šedá hlína s úlomky opuky, 14 – jemná hnědá hlína, 15 – drobné úlomky opuky, 16 – drobné valouny, 17 – okrově hnědá propálená hlína, 18 – do černa propálená hlína, 19 – šedozeleňá jemná hlína s uhlíky, 20 – pískovcové kameny s jemnou hnědou hlínou charakteru půdního typu. Vrstvy 17-19 jsou výplní objektu 1.

29. Sektor 25: Pod četnými horizontálně uloženými vrstvami raného až vrcholného středověku, narušený vrcholně středověkou jámou, byl odkryt protáhlý objekt 14 nepravidelného tvaru s delší osou S-J zahloubený do půdního typu. Stěny byly šikmé, dno nepravidelné, výplň tvořila jemná hnědá hlína s ojedinělými uhlíky. Nálezy: Tab. 16: 1-15, Tab. 17: 1-4.

Obr. 26: Sektor 26, obj. 14 (profil vrstvy 42-44): 1 – valounová dlažba, 2 – hrubý písek (podsýpka dlažby), 3 – šterkopísek, 4 – jemná prašná hlína, 5 – zelenošedá jemná prašná hlína, 6 – zahliněný šterkopísek s úlomky pískovce, 7 – šedá hlína se šterkopískem, 8 – písek s drobnými úlomky pískovce, 9 – zahliněný písek, 10 – hrubý šterkopísek s šedou hlínou, 13 –

uhlíky, 14 – šedočerná hlína s uhlíky, 15 – šedý popel s uhlíky, 16 – do oranžova vypálená hlína, 17 – uhlíky s jemnou hlínou, 18 – uhlíky, 19 – do černa propálená hlína, 11 – štěrkopísek s uhlíky, 20 – mazlavá šedá hlína s valounky, 21 – bílý popel, 22 – do oranžova vypálená hlína, 23 – do černa vypálená hlína, 24 – hrudkovitě drolivá šedá hlína se zbytky dřeva, 25 – šedá hlína s pískem, 26 – šedá prachová hlína, 27 – žlutý písek, 28 – bílý kompaktní jíl, 29 – valounky, úlomky pískovce a šedá hlína, 30 – tenké vrstvy šedé mazlavé hlíny s uhlíky střídající se s okrovou jemnou sypkou hlínou, 31 – jemná okrově hnědá hlína se zbytky dřeva, 32 – šedá drolivá hlína se štěrkem a kousky bílého jílu, 33 – jemná šedá hlína s drobnými uhlíky a proplásky šedého popela s uhlíky, 34 – bílý jíl, 35 – šedá prachová hlína s uhlíky, 38 – šedý jíl, úlomky mazanice, šedá mazlavá hlína, 39 – šedoohnědá jemná hlína s uhlíky, 41 – žlutý písek, 42 – černošedá jemná sypká hlína s uhlíky a valouny, 43 – šedočerná jemná hlína s uhlíky, 44 – šedá jemná hlína s ččkami bílého jílu, 45 – bílý jíl, 51 – jemná šedoohnědá hlína, 46 – uhlíky, 47 – šedá prachová hlína s uhlíky, 48 – uhlíky, 49 – jemná hnědá hlína s drobnými ojedinelými uhlíky, 50 – šedá prachová hlína s valounky a zlomky pískovce, 52 – půdní typ.

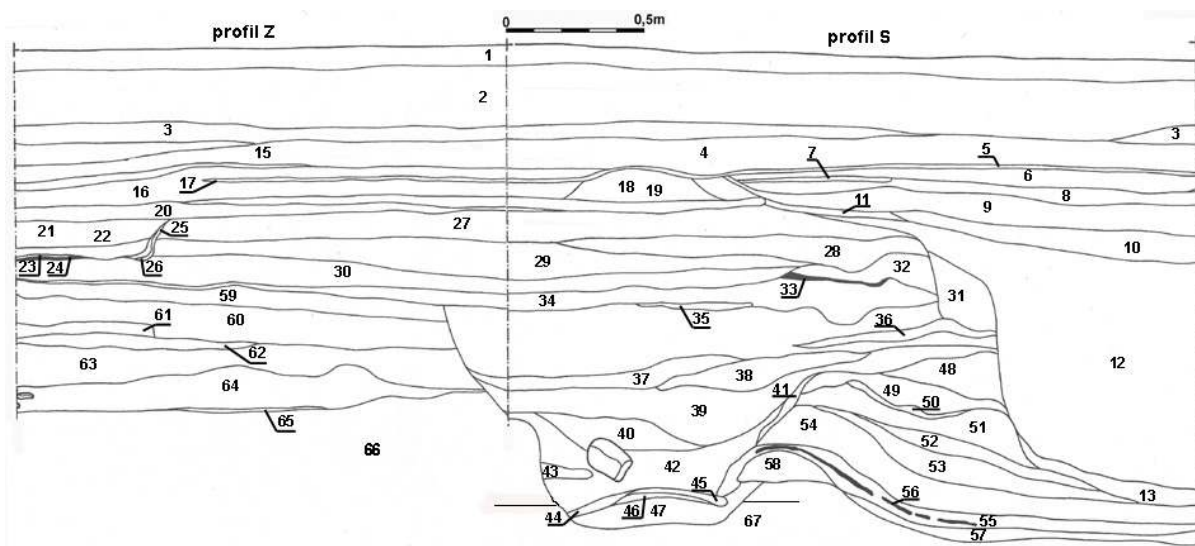
Obr. 27: půdorysy objektů IXA-B a X.

30. Sektor 26: Po odstranění všech raně středověkých horizontálně uložených kontextů (vrstev) zůstal půdní typ a do něj zahloubené objekty.

Objekt X: Část interiéru nadzemní stavby zřejmě srubové konstrukce; řada uhlíků podél stěny; a mírně zahloubeným interiérem. Výplň tvořila velmi porézní až prachovitá šedá hlína. Nebyl zjištěn žádný konečný horizontální rozměr. Nálezy: Tab. 17: 12-14.

Objekt IXA: Torzo oválného objektu porušeného zahloubeným mladším raně středověkým objektem a rozměrným vrcholně středověkým. Stěny silně šikmé, nebyl zjištěn

žádný konečný horizontální rozměr, hl. 0,5 m. Výplň tvořila vrstva černoohnědé hlíny promíšené štěrkem a kousky jílu, dále vrstva světlehnědé, silně štěrkovité hlíny a při dně silně uhlíkatá šedá jemná hlína. Nálezy: Tab. 17: 5-11.

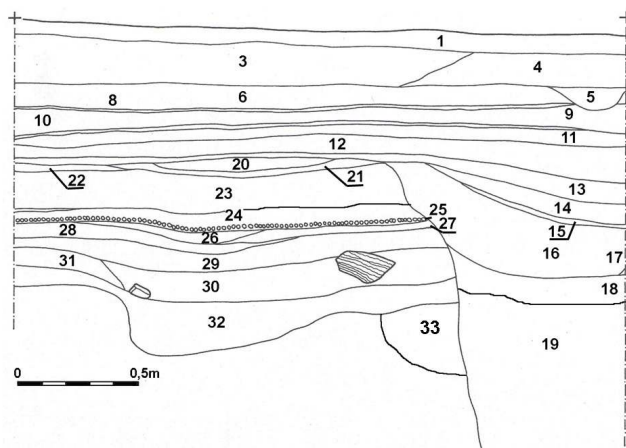

Obr. 28: Sektor 26, profily Z (vlevo) a S (vpravo). 1 – valounová dlažba, 2 – štěrkopísek, 3 – hrubý štěrkopísek a valouny, 4 – hrubý písek a šedou prašnou hlínou, 5 – jemný šedý písek, 6 – prachová šedá hlína, 7 – jemný šedý písek, 8 – šedá prachová hlína s hrubým pískem, 9 – úlomky pískovce, 10 – úlomky pískovce s šedou prachovou hlínou, 11 – tvrdá šedoohnědá hlína, 12 – tvrdá šedoohnědá hlína s malými úlomky pískovce, 13 – tvrdá žlutohnědá hlína, 15 – menší valouny s úlomky pískovce, 16 – drobné valounky s šedou prašnou hlínou, 17 – jemný šedožlutý písek, 18 – malé úlomky pískovce s šedou prašnou hlínou, 19 – hnědá hutná hlína bez příměsí, na povrchu propálená do červena, 20 – hutná černošedá hlína, 21 – sypká hnědá hlína s četnými uhlíky a úlomky pískovce, 22 – sypká šedoohnědá hlína s uhlíky, 23 – do okrově oranžově propálená hlína, 24 – dočerna propálená hlína, 25 – do oranžova propálená hlína, 26 – do černa propálená hlína, 27 – hrubý písek s valounky a šedou hlínou, 28 – zlomky pískovce s šedou prašnou hlínou, 29 – šedoohnědá prašná hlína s hrubým pískem, 30 – tmavě šedá hlína s valounky (dlažba?), 31 – tvrdá šedá hlína s drobnými ččkami tvrdé světle hnědé hlíny, 32 – šedá prachová hlína, 33 – hrubý písek s drobnými valouny, 34 – šedá hlína s malými ččkami a tenkými proplásky bílého

jílu, 35 – do červena propálený bílý jíl, 36 – hrubý hnědý písek, 37 – malé úlomky pískovce s šedou hlinou s drobnými uhlíky, 38 – šedý jíl s tenkými proplásky šedí hlíny, 39 – šedá hlína s drobnými uhlíky, valounky a tenkými proplásky bílého jílu, 40 – jemná šedá sytká hlína s uhlíky, 41 – bílý jíl, 42 – černošedá sytká hlína s proplásky uhlíků barvicích vrstvy téměř do černa, 43 – uhlíky, 44 – hutná žlutohnědá hlína, 45 – hutná žlutohnědá hlína, 46 – uhlíky s šedou jemnou sytkou hlinou, 47 – hnědá jemná sytká hlína s uhlíky, 48 – tmavě šedá hlína a s uhlíky a valounky, 49 – jemná šedoohnědá hlína, 50 – do okrově hnědě propálená hlína, 51 – šedá jemná kompaktní hlína s rozpukanými valouny, 52 – hnědošedá jemná hlína promíšená hručkami jemné světle hnědé kompaktní hlíny, 53 – světle hnědá jemná kompaktní hlína, 54 – šedoohnědá hlína s uhlíky, 55 – jemná šedočerná hlína s tenkými proplásky šedo-okrového popela, 56 – šedo-okrový popel s uhlíky, 57 – šterkopísek z podloží s uhlíky, 58 – světle hnědá jemná kompaktní hlína, 59 – drolivý šedá hlína s uhlíky, 60 – bílý jíl se zbytky dřeva a šedou hlinou s uhlíky, 61 – černošedá hutná hlína s uhlíky a proplásky bílého jílu, 62 – černošedá hutná hlína s uhlíky a proplásky bílého jílu oddělená od 61 vrstvou bílého jílu, 63 – měkká jemná hnědá sytká hlína bez příměsí charakteru přemístěného půdního typu, 64 – úlomky uhlíků v řadách a vrstvách promíšené sytkou hnědou hlinou, 65 – bílo-šedý popel, 66 – půdní typ, 67 – šterkopískové podloží. Obj. X – vrstvy 63 a 35, Obrj. IXA – vrstvy 51-57.

31. Sektor 27: Po odstranění všech raně středověkých horizontálně uložených kontextů (vrstev) zůstal půdní typ a do něj zahloubené objekty 2 a 3, oba porušené vrcholně středověkým objektem 1.

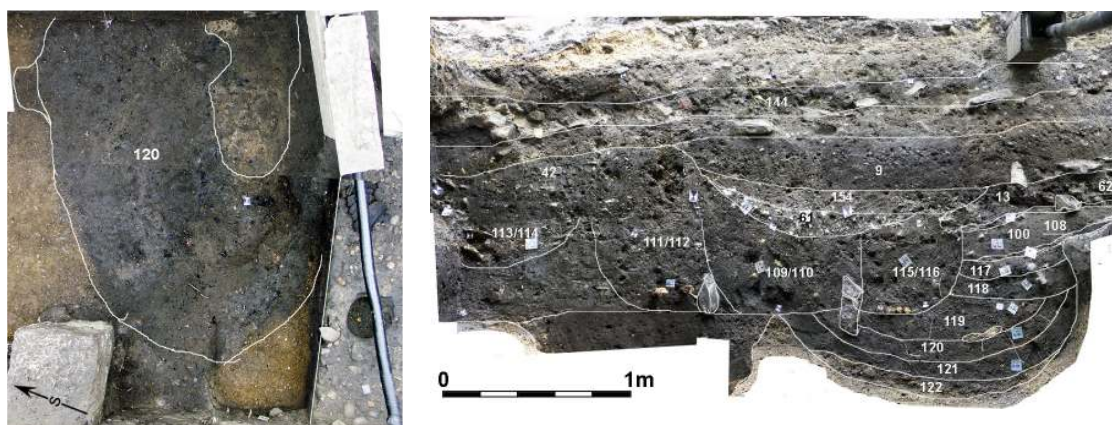
Objekt 3 (profil S – vrstva 33): Zbytek jámy zřejmě obdélného či čtvercového půdorysu se zaoblenými stěnami, dno rovné, výplň sestávala z jemné sytké hnědé hlíny s ojedinělými uhlíky. Nálezy: Tab. 17: 15-21, Tab. 18: 1-5.

Obr. 29: Sektor 27, profil S. 1 – valounová dlažba, 3 – šterkopísek, 4 – zahliněný šterkopísek, 5 – hrubý písek s šedivou prašnou hlinou, 6 – šedá prašná hlína se šterkopískem a ojedinělými většími valouny, 8 – šterkopísek s prašnou hlinou, 9 – šedá prašná hlína s hrubým pískem, 10 – drť pískovce, 11 – šedá prašná hlína s hrubým pískem ad drobnými úlomky pískovce, 14 – pískovcové kameny, 15 – pískovcové kameny s jemnou šedou hlinou s drobnými uhlíky, 16 – rozdrobená mazanice s žlutým jílem, 18 – kusy mazanice s natavenými stěnami, 19 – šedá drolivá hlína se zlomky mazanice, 20 – propálený žlutý jíl s drobnými sferulemi měděné slitiny, 21 – žlutý jíl, 23 – bílý jíl, 26 – šedá jemná hlína s uhlíky a úlomky pískovce, 24 – šedá jemná hlína s uhlíky a menšími úlomky pískovce než ve vrstvě 26, 25 – valounková dlažba, 26 – bílý jíl,

27 – hnědošedá jemná hlína s uhlíky, 28 – šedá jemná hlína s uhlíky a ččkami jílu, 29 – šedá drolivá hlína s úlomky pískovce, 30 – tmavě šedá silně uhlíkatá jemná hlína, 31 – černošedá drolivá hlína s uhlíky, 32 – černošedá velmi jemná až prachová hlína s četnými uhlíky a tenkými proplásky uhlíků, 33 – jemná sytká hnědá hlína s uhlíky.

32. Sektor 42: Pod raně středověkými hroby byl zjištěn oválný objekt, původně zřejmě kotlovitého tvaru, zahloubený do šterkopískového podloží. Objekt byl indikován již v době preparace hrobů, které byly do něj pokleslé. Výplň tvořily vrstvy 119-122. Nálezy: Tab. 18: 6-8.

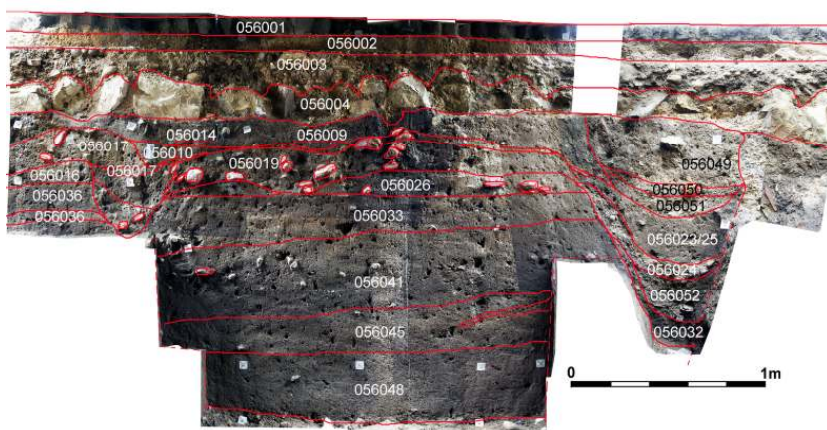

Obr. 30: Sektor 42, objekt tvořený kontexty 117-122. Profil V: 108 – valounková dlažba, 109/110 – hrob 44, 115/116 – hrob 43, 117 – šedá jemná hlína s uhlíky a valounky (ojedinělými), 118 – šedá hručkovitá hlína s uhlíky, 119 – šedoohnědá sytká hlína s ojedinělými uhlíky, 120 – šedá mazlavá hlína s četnými uhlíky, 121 – šedoohnědá sytká hlína s ojedinělými uhlíky, 122 – mírně zahliněný šterkopísek s podloží.

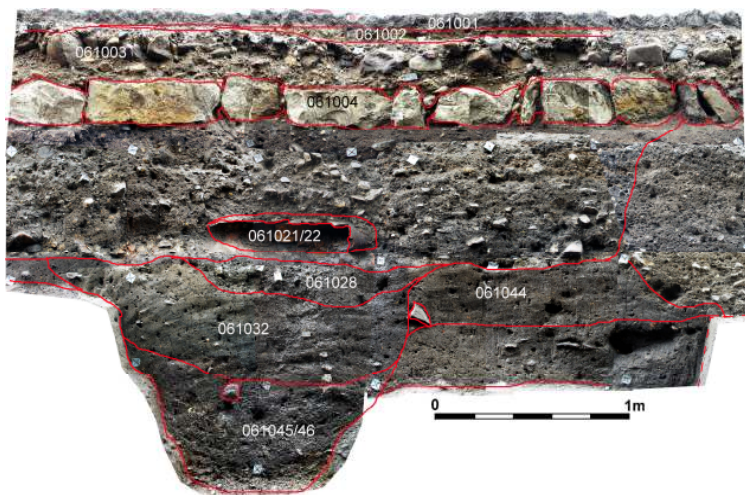
nám. Maxmiliána Hošíálka

33. Sektor 056: Kontext 056019 byl horizontálně uloženou vrstvou na půdním typu porušenou negativem 056025, což byl zahlabený objekt vyplněný kontexty 056023, 056024 a 056032. Poslední z uvedených kontextů obsahoval soubor keramiky libočanského typu A. Kontext 056019 byl rovněž porušen negativem 056022, což byla oválná jáma menších rozměrů s keramikou libočanského typu B ve výplni. Nálezy: Tab. 18: 11, Tab. 19: 1-13.

34. Sektor 061: Kontext 061044 (šedá hlína „mramorovaná“ spraší) byl horizontálně uloženou vrstvou do níž byl zahlaben negativ 0610046 s kontextem 061045 (kompaktní tmavě šedá hlína s ojedinělými uhlíky) tvořícím výplň. Negativ 061046 může být pokládán vzhledem ke svému pravidelnému půdorysu a průřezu za malý příkop. Nálezy: Tab. 20: 1-2.

Obr. 31: Východní profil v sektoru 056. Kontexty se středohradištní keramikou 056009 (šedá sypká hlína s uhlíky) a 056019 (šedá sypká hlína s uhlíky a četnými valouny – max. 10 cm) byl porušen negativem 056025 a kontexty 056017 (žlábek se zbytky vodorovně uloženého dřeva), 056016, 056036-35 (výplň mladšího příkopu zkoumaného v sektorech 057-058).

Obr. 32: Východní profil sektoru 061 s příkopovitým objektem (negativ 061046) zahlabeným do raně středověké vrstvy (kont. 061044).

Obr. 33: Půdorys příkopovitého objektu 061046.

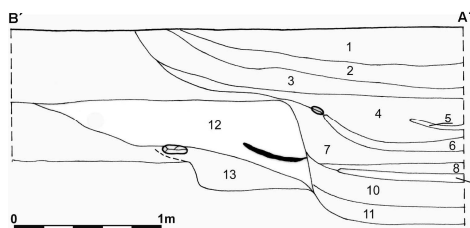
Nám. Svobody

Dvůr č.p. 55, J sektor

V listopadu 1992 byl zjištěn silně narušený dvůr č.p. 55, kde stavbu provádějící firma ani investor nenahlásili výkopové práce. Dvůr o rozměrech 4,5x6 m byl v delší ose rozdělen na třetiny a v obou krajních byl terén snížen téměř na sprašové podloží. Z výkopku bylo vybráno velké množství keramiky vrcholného až raného středověku, další množství raně středověké keramiky bylo získáno při začistiřování ploch. V sektoru J (jižním) byly evidovány středohradištní keramické zlomky.

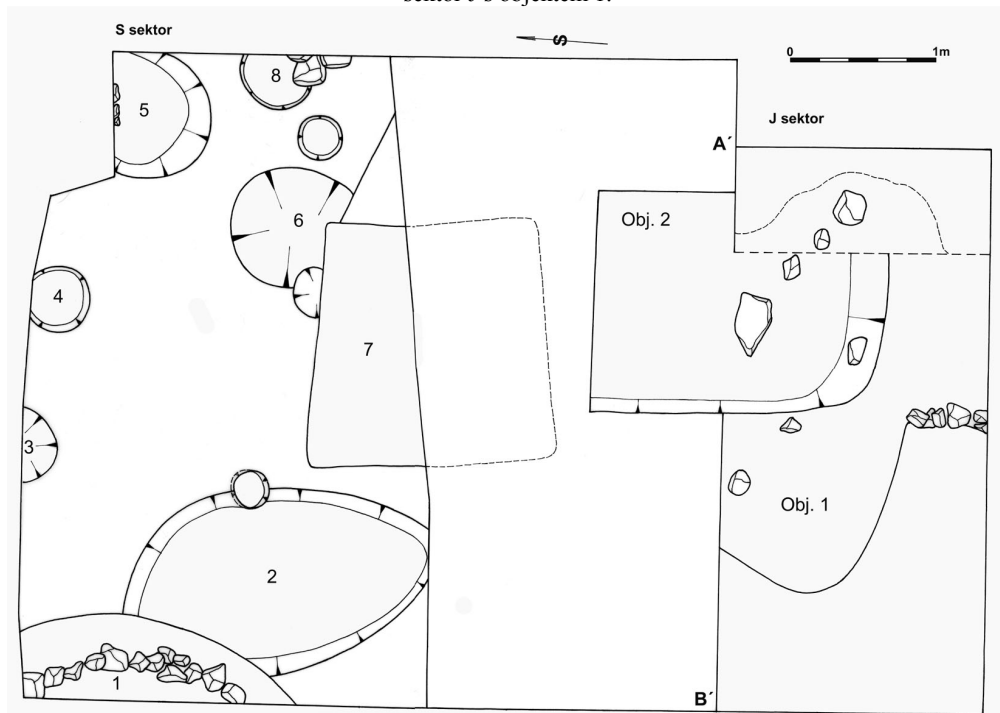
35. Obj. 1: Byl zjištěn v sektoru J a jednalo se část objektu zahlabeného 0,2 m do sprašového podloží se šikmou stěnou. Půdorys lze charakterizovat spíše jako nepravidelný, výplň tvořila jemná

sypká hnědá hlína s ojedinělými drobnými uhlíky. Objekt byl porušen mladohradištním objektem (Obj. 2). Nálezy: Tab. 20: 3-11.

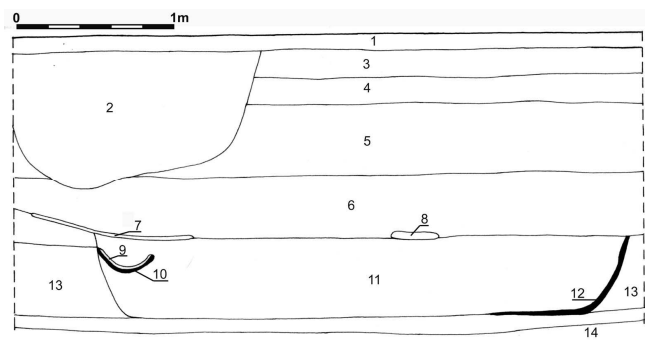
Obr. 34: Sektor J, profil B' A', obj. 1, vrstva 13. 1 – čistý žlutý písek, 2 – hnědá sypká hlína, 3 – černá kompaktní hlína, 4 – hnědá hlína s uhlíky, 5 – kousky tvrdého žlutého jílu, 6 – směs uhlíků, jílu a drobných kousků mazanice, 7 – šedoohnědá drolivá hlína s uhlíky, valouny a pískem, 8 – hnědá mazlavá hlína s uhlíky, 9 – žlutý jíl, 10 – hnědá mazlavá hlína, 11 – hnědošedá mazlavá hlína, 12 – hnědá sypká hlína, 13 – hnědá sypká hlína s drobnými uhlíky.

Obr. 35: Celkový plán dvora č.p. 55 rozdělenou na tři sektory. Vpravo sektor J s objektem 1.

V trase nízkotlakého plynovodu v listopadu 1992 byl zjištěn pomocí pedologického vrtáku objekt zahluobený do půdního typu a s dnem na úrovni štěrkopískového podloží.

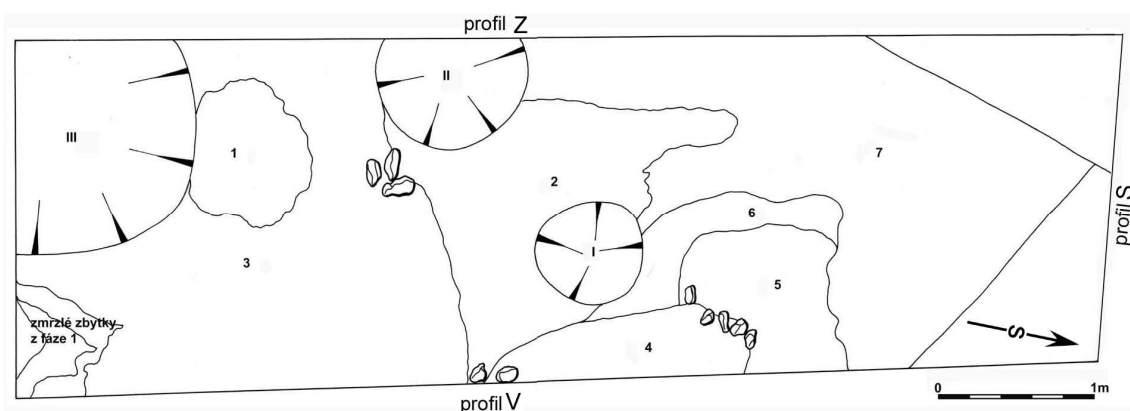
36. Sonda 11/92: Výkop pro plynovod široký jen 0,6 m prořal objekt zahluobený do půdního typu. Zjištěný rozměr objektu činil 3,4 m, stěny byly silně šikmé, výplň tvořila hnědočerná mazlavá hlína promíšená štěrkopískem, uhlíky a kousky bílého jílu. Objekt by bylo možno interpretovat díky pravidelnému průřezu a půdorysu jako tzv. polozemnici. Nálezy: Tab. 20: 12-13, Tab. 21: 1-9.

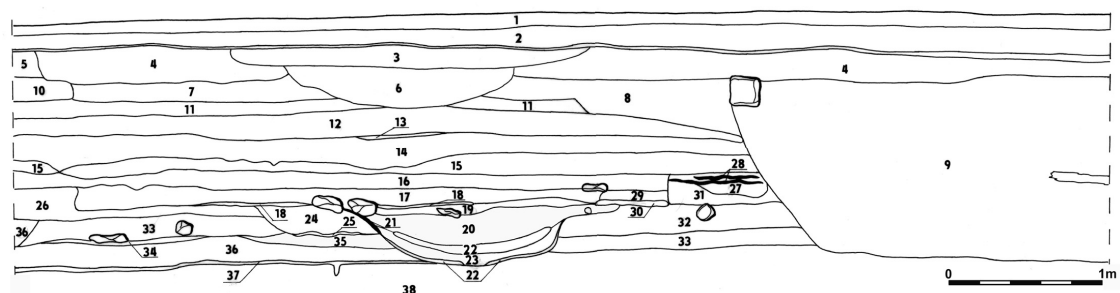
Obr. 36: 1 – dlažba, 2 – výkop, 3 – podsýpka, 4 – pískovcové kameny, 5 – štěrkopísek s úlomky pískovce, 6 – hnědá hlína s valounky, proplásky písku a přepálenými valouny, 7 – šedobílý jíl, 8 – písek, 9 – do černá propálená hlína, 10 – uhlíky, 11 – hnědočerná mazlavá hlína se štěrkem, uhlíky a ččkami bílého jílu, 12 – uhlíky, 13 – půdní typ, 14 – půdní typ se štěrkem (podloží)

Místo pro šachtu v rámci stavby kabelovodu v lednu 1996 bylo využito pro plošnou archeologickou sondu.

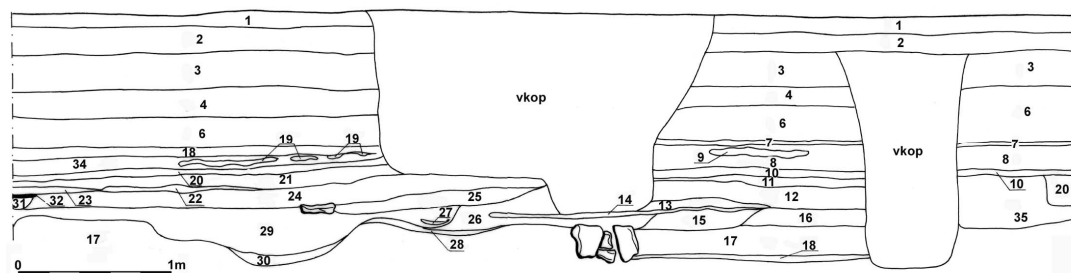
37. Sonda 1/96: Plošný výzkum se odehrál ve třech dokumentovaných odkryvech. Pod situací s třemi pyrotechnickými zařízeními kruhového půdorysu (I-III) zapuštěnými do jemných hlinitých vrstev a (fáze 2) se objevily vrstvy v různé míře zahliněného štěrkopísku (vrstvy 3, 2, 7 – uvedeno ve stratigrafickém pořadí) s obsahem keramiky středohradištního charakteru. Protože severní část sondy zamrzla (nedostatečná tepelná izolace), byl zde blok terénu odkopán najednou. Na profilech 3 (východní) a 2 (severní) se objevily více než 30 cm mocná vrstva do červena a propálené spraše a pod ní vrstva žluté spraše. Zakončení vrstev v ploše tak nebylo možné zachytit. Z profilu 3 je zřejmé, že vrstvy byly překryty mírně zahlubněným objektem s výplní černé mazlavé hlíny s proplásky čistého bílého jílu (fáze 3: vrstva 3; profil 3: vrstvy 27, 29, 30; profil 1: vrstva 36 – vše jedna a táž vrstva) s keramikou středohradištního charakteru. Nálezy této charakteristiky nadále pokračovaly ve vrstvách charakteru smíšeného štěrkopísku z podloží s půdním typem (fáze 3: vrstva 7; profil 1: vrstva 38; profil 3: vrstva 17 – vše jedna a táž vrstva). S popsané situace nebylo možno soubor vrstev nadále interpretovat. Nálezy: Tab. 21: 16-21, Tab. 22: 1-19, Tab. 23: 1-11.

Obr. 37: Sonda 1, fáze 3: I – III – pyrotechnická zařízení z fáze 1, 1 – zamrzlý pozůstatek vrstvy z fáze 2, 3 – černošedá mazlavá hlína s uhlíky a proplásky bílého jílu, 2 – silně zahliněný štěrkopísek – povrch geologického podloží, 4 – hrubý písek s valounky a pískovcovými kameny, 5 – růžovobílý jíl, 6 – šedá mazlavá hlína s uhlíky, 7 – zahliněný štěrkopísek – povrch geologického podloží.

Obr. 38: Profil 1 (západní): 1 – dlažba, 2 – podsýpka, 3 – hrubý písek s valouny, 4 – šedý hrubý písek, 5 – štěrk s pískem, 6 – valouny s pískem, 7 – šedý hrubý prašný písek, 8 – šedý silně prašný písek, 9 – vkop dřevěného potrubí, 10 – valouny s opukou – dlažba, 11 – čistý písek, 12 – šedo zelená hlína s proplásky uhlíků, 13 – bílý jíl, 14 – hrubý štěrk s pískem, 15 – šedo zelená hlína s proplásky uhlíky, 16 – šedo zelená popelovitá hlína se štěrskem a uhlíky, 17 – zlomky pískovce, štěrk, hnědá kompaktní hlína mezi kameny, 18 – maltovina s drcenou opukou, 19 – opuka s maltovinou, 20 – šedá popelovitá hlína, silně uhlíkatá, 21 – uhlíky, 22 – do okrové propálená hlína, 23 – šedá popelovitá hlína, silně uhlíkatá se štěrskem, 24 – šedo hnědá syvká hlína s uhlíky, 25 – do okrova propálená hlína, 26 – hnědočerná drolivá, silně uhlíkatá hlína, 27 – do okrové propálená hlína, 28 – uhlíky, 29 – bílý jíl, 30 – opuka s maltovinou, 31 – hrubý písek se zlomky pískovce, 32 – černo hnědá hlína s valouny a uhlíky, 33 – hnědá jemná kompaktní hlína, 34 – pískovec, valounky, jemný šedý písek s uhlíky, 35 – šedo hnědá jemná syvká hlína, 36 – šedo černá hlína s uhlíky a čočkami bílého jílu, 37 – hnědou hlinou silněji promíšený štěrkopísek, 38 – zahliněný štěrkopísek.

Obr. 39: Profil 2 (východní - horizontálně převrácený): 1 – dlažba, 2- podsýpka, 3 – pískovcová dlažba, 4 – hrubý štěrkopisek, 5 – vkop pro dřevěné potrubí, 6 – prašná písčité hlína s proplásky šedozeleňého písku, 7 – štěrk s opukou, 8 – prašná písčité hlína s proplásky šedozeleňého písku, 9 – šedobílá syvká hlína (popel), 10 – šedá hlína se štěrskem, 11 – okrově hnědá jemná syvká hlína, 12 – žlutohnědá jemná syvká hlína, 13 – červenobílý jí, 14 – okrově hnědá jemná syvká hlína, 15 – červenobílý jí s valouny, 16 – šedá, silně písčité hlína s valounky, 17 – silně zahliněný štěrk s valouny, 18 – jemná hnědá syvká hlína, 19 – šedá písčité hlína s uhliky, 20 – pískovcová dlažba, 21 – silně písčité šedožlutá hlína, 22 – maltovina s pískovcem, 23 – hnědá mazlavá hlína, 24 – šedohnědá kompaktní uhlikatá hlína, 25 – šedohnědá kompaktní uhlikatá hlína se štěrskem, 26 – hnědá, silně písčité hlína, 27 – bílý jí, 28 – dočervena vypálená hnědá, silně písčité hlína, 29 – černošedá mazlavá hlína s proplásky bílého jílu, 30 – bílý jí, 31 – do červena přepálená opuka a bílý jí, 32 – uhliky, 33 – do červena propálená jemná syvká hlína, 34 – šedozeleň písčité syvká hlína se štěrskem,

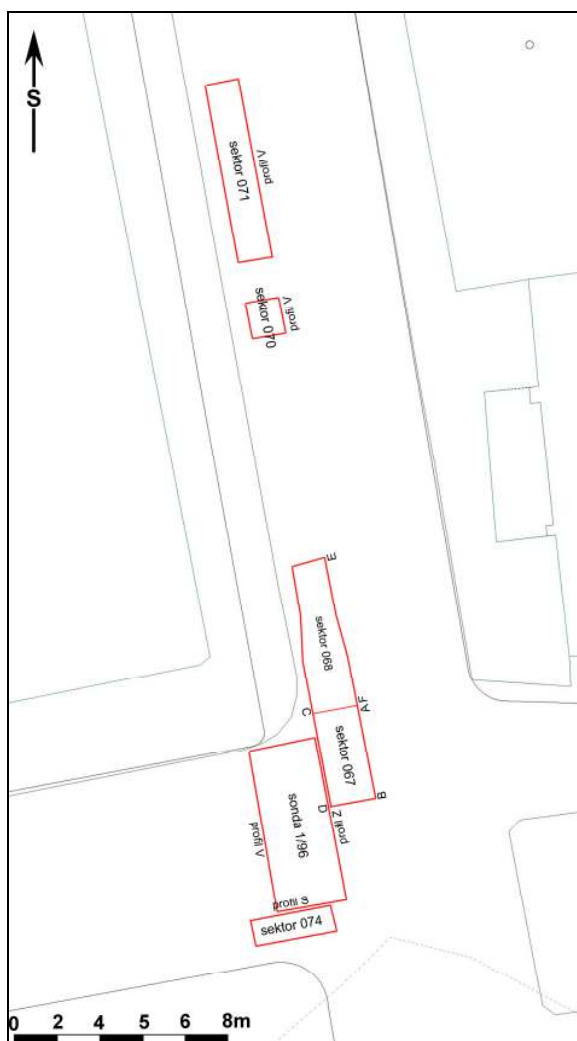
Tab. 1: Ztotožnění vrstev v sondě 1 mezi fázemi 3 a vrstvami na profilech 1 a 2. Označeny vrstvy se středohradištními nálezy

Sonda 1 – fáze 3	Profil 1	Profil 3
3	36	29
2	37	-
4	-	-
5	-	15
6	-	16
7	38	17

Nové možnosti interpretace nálezné situace s keramikou středohradištního charakteru v sondě 1/96 přinesl výzkum v trase teplovodu v červenci 2005. Výkop minul sondy 1/96 v těsné blízkosti na východní a jižní straně.

38. Sektor 067 a 068 (obr. 40 – viz přílohy): Vrstva propálené spraše byla narušena četnými vkopy od raného středověku do novověku. V plošném odkryvu bylo zřejmé, že je velmi nekompatní a obsahuje koncentrace spálených kostí v místech, kde bylo propálení intenzivnější. Přes veškerou snahu nebyl zachycen žádný řád, přestože se jednu chvíli zdálo, že kontext 67045 tvoří v rámci kontextu 67043 obdélný útvar. Byl však hluboký jen několik málo centimetrů. Vrstva propálené spraše pokračovala i k severu do sousedního sektoru 68. na povrchu kontextu 67043 a 68051 (totožné) byla odkryta kumulace malých pískovcových kamenů (kont. 68050). V sektoru 068 vrstvy spraše končily a byly ukončeny kontextem 068052 s pásem rozptýlených kamenů a sloupovou jamkou 068048/49 obloženou plochými kameny. Pod celou plochou s propálenou spraší se nacházela velmi kvalitní dlažba provedená z drobných valounků umně poskládaných do rovné hladké plochy (kont. 067052 a 068055 – jeden a týž kontext). Směrem k jihu byla dlažba ukončena mělkým žlábkem, který měl stejnou orientaci jako hranice dlažby na sverním okraji. Vedle žlábků byla odkryty nepravidelné zahluobenými objekty menších rozměrů a skupina drobných kruhových jamek. V objektu 067047/48 bylo nalezeno dno se značkou. Za recentním narušením (067019) dlažba nepokračovala, jak bylo spolehlivě zjištěno po odebrání kontextu 067028. Dlažbu je možno interpretovat jako ústřední prostranství usedlosti obklopené nadzemními stavbami.

Další komponentou středohradištního stáří byl kontext s negativem 068040/41. Po odebrání výplně (068040) se jevil negativ (068041) jako protáhlý objekt ukončený krátkou rovnou stranou. Negativ byl zahluoben do vrstvy přemístěného štěrkopísku (068044) pravěkého stáří, převrstvující kontext 08043 (přemístěný půdní typ). Teprve poté byl odkryt půdní typ a do něj zahluobená knovízská jáma v sektoru 069 (069042). Nálezy: Tab. 23: 12-21, Tab. 24: 1-11.

Obr. 41: Vzájemná pozice sondy 1/96 a sektorů 068-071 a 074. Profily vyznačeny schematicky.

39. Sektor 070 (obr. 42 – viz příloha): Kontexty 070031 a 070033 tvořily spodní partie výplně jámy se šikmými stěnami a rovným plochým dnem. Objekt byl poškozen výkopem pro inženýrské sítě svírající se sektorem velmi ostrý úhel. Většina plochy byla zničena a zbytky jámy se nacházely mezi výkopem a stěnou sektoru. Nezvyklé je místo kde byla jáma zahlobena. Půdní typ na sprašovém podloží byl překryt vrstvou čistého štěrkopísku a do této situace byly zahlobeny všechny zde se nacházející raně středověké objekty. Přemístěný štěrkopísek je tedy pravěkého stáří a sice z období mladšího než je mladobronzová knovízská kultura, jejíž vrstvy a objekty v geologickém podloží byly štěrkopískem rovněž překryty. V úvahu připadá interpretace štěrkopísku jako výkopku vzniklého při hloubení halštatského příkopu, jehož severní hrana byla zjištěna v sektoru 072 a jižní v trase plynovodu v Dlouhé ulici v roce 1992. V roce 1996 byly na západní straně radnice zjištěny totožné štěrkopískové vrstvy ve výkopu pro kabelovody. Nálezy: Tab. 24: 12-14.

40. Sektor 071 (obr. 42 – viz příloha): Na povrchu přemístěného štěrkopísku (viz popis výše) byly zjištěny horizontálně uložené vrstvy 071038, 071039 a 071042 (uvedeny chronologickém pořadí). Kontext 071038 sestával z bílého jílu promíšeného šedou hlínou

s uhlíky a ojedinělými valouny, kontext 071039 měl podobu do okrova propálené hlíny s uhlíky a mikrovrstvami popela, kontext 071042 byl tvořen jemnou sypkou šedo hnědou hlínou s uhlíky na povrchu přemístěného štěrkopísku. Nálezy: Tab. 24: 15-22, Tab. 25: 1-7.

41. Sektor 072 (obr. 42 – viz příloha): Vrstva tmavě hnědé hlíny s ojedinělými uhlíky (kontext 072026) na vrstvě přemístěného štěrkopísku. Do situace bylo zahlobeno pyrotechnické zařízení. Vrstvy ležely na hraně deprese se stěnami z půdního typu považované za přirozený terénní útvar využitý v 1. pol. 10. století k vyhloubení příkopu hradu. Nálezy: Tab. 25: 8.

42. Sektor 074 (obr. 42 – viz příloha): Sídlištní situace zjištěná v sektoru tvoří jeden celek se sondou 1/96 a sektorem 067. Kontexty 074040 a 074043 byly vrstvy jemné tmavě šedé hlíny s četnými uhlíky a ojedinělými malými valouny ležící na vrstvě hrubého, mírně zahliněného štěrkopísku – povrch štěrkové terasy bez půdního typu. Kontext 074046 (světle šedá jemná hlíny s četnými uhlíky a šedobílými popelovitými a jílovými proplásky – při výzkumu odebírány jako kontexty – 074044, 047 a 050) tvořil výplň objektu zahlobeného do štěrkopískového podloží se zahliněným povrchem. Při dokumentaci profilu nebyly proplásky popela a bílého jílu rozeznány a kontext byl souhrnně označen číslem 074046. Spodní část výplně (kont. 074048) měla podobu jemné šedé sypké hlíny s uhlíky. Nálezy: Tab. 25: 9-21, Tab. 26: 1-12.

43. Sektor 080 (obr. 16 – viz příloha): Na úrovni půdního typu byl odkryta vrstva uhlíků a do černé a okrové barvy propálené hlíny s koncentrací keramiky (kont. 080016). Pod vrstvami byl zjištěn objekt

(kontext 080020) zahluobený do půdního typu buď čtvercového či obdélného půdorysu (částečně zasahoval mimo sektor) s absencí dalších nálezů ve výplni. Nálezy: Tab. 26: 13-15, Tab. 1-6.

44. Sektor 082: Intruze jednoho zlomku keramiky v výplni objektu zahluobeného do sprašového podloží s výrazným a početným souborem keramiky libočanského typu B. Nálezy: Tab. 27: 7.

45. Sektor 084 (obr. 16 – viz příloha): Byl zjištěn do půdního typu zahluobený objekt se šikmými stěnami a výběžkem k jihu (výplň 084029) zahluobený do kontextu 084040 (tvrdá šedá hlína s ojedinělými uhlíky) ležícího na půdním typu. Sáčky se středohradištního období bez příměsí jsou evidovány i v kontextech 084025 a 084028. První z nich nebyl v dokumentaci zjištěn a druhý je výplní objektu s výrazným a velmi bohatým souborem keramiky raných forem libočanského typu B. Zjevně zde došlo k pomíchání čísel kontextů při sáčkování nálezů. Dá se předpokládat, že oba sáčky náleží spíše ke kontextům 084029 a 084040. Jelikož se nedají blíže zařadit, jsou evidovány zvlášť. Nálezy: Tab. 27: 8-17, Tab. 28: 1-10, Tab. 29: 1-20, Tab. 30: 1-5.

46. Sektor 087 (obr. 16 – viz příloha): Na povrchu půdního typu byly odkryty zbytky vrstvy sestávající z bílého jílu lemovaného drobnými uhlíky a popelem (kontext 087015). Kontext tvořil výplň mělkého žlabovitého objektu (negativ 087016). Pod kontexty 087017 a 087018 (přemístěný půdní typ) byl vybrán kontext 087019 z výplně objektu. Podle profilu je zřejmé, že kontext 087018 vyplňoval pouze střed objektu v místě, kde kontext 087019 (sytká až prašná tmavě hnědá hlína s četnými uhlíky) po sesednutí vytvořil depresi. Středohradištní zlomky keramiky byly odebrány při začišťování plochy po mechanické skrývce (kont. 087000). Nálezy: Tab. 30: 6-20, Tab. 31: 1-3.

47. Sektor 101 (obr. 18 – viz příloha): Šachta pro technologické zařízení veřejného osvětlení byla až na povrch půdního typu vyhloubena bez našeho vědomí. Proto mohly být jen začišťeny profily a vybrána výplň objektu dobře čitelného v podloží z půdního typu.

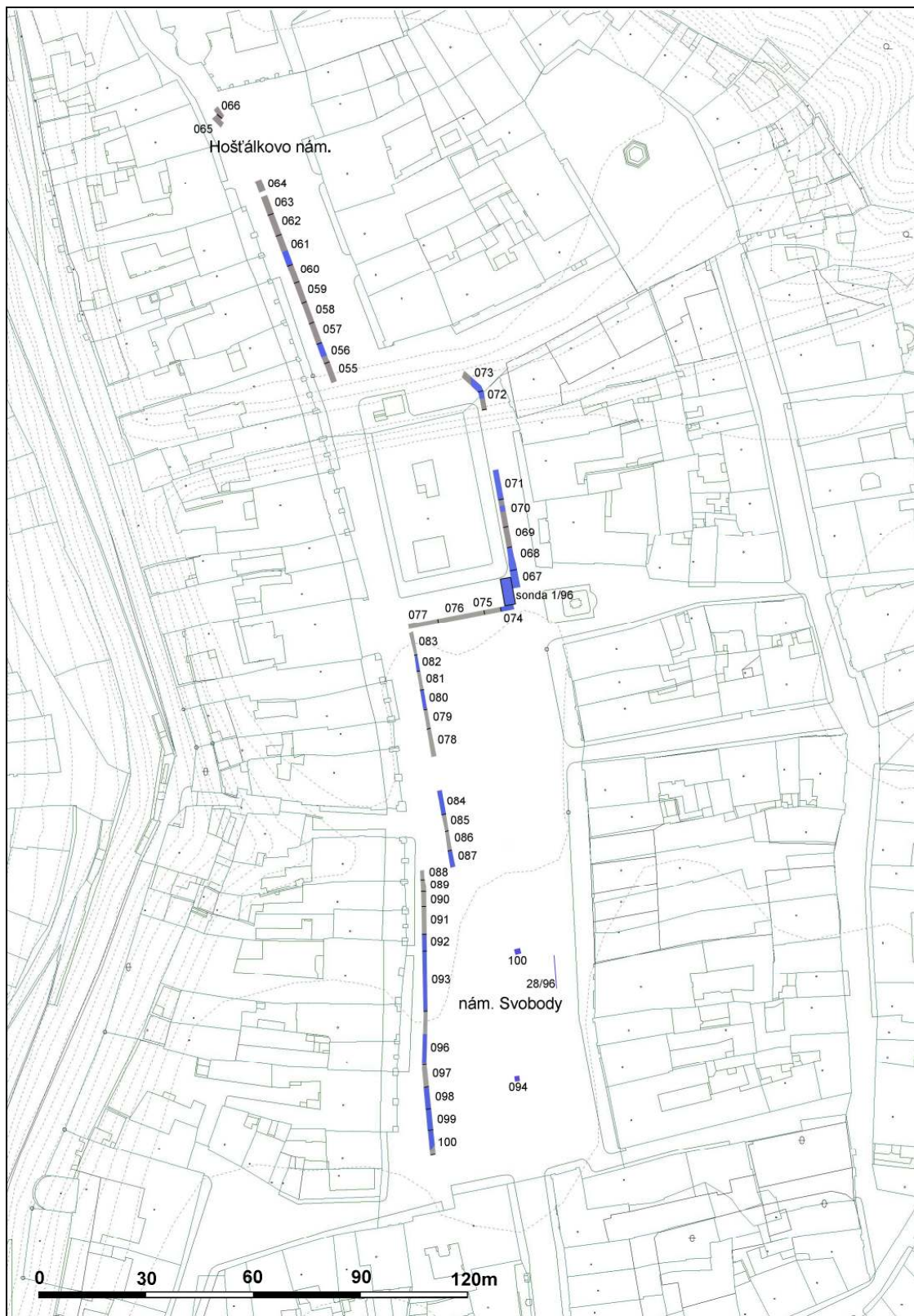
Ve dně šachty byl zjištěn roh pravoúhlého, do půdního typu zahluobeného objektu, který měl v této části šikmé stěny. Výplň tvořily kontexty 101014 (jemná kompaktní středně hnědá hlína) a 101016 (sytká šedohnědá hlína s četnými uhlíky). Nálezy: Tab. 31: 4-16, Tab. 32: 1-5.

48. Profil 28/96 (obr. 18 – viz příloha): Výzkum v rámci stavby kabelovodu na nám. Svobody v lednu a únoru 1996. Po příchodu na výzkum byl zřetelný rozměrný objekt protnutý výkopem o šíři ca 1 m a hloubce 1,4 m. Na profilech byla čitelná vrstva černošedé hlíny s propláskou nazelenalé mazlavé hlíny prověšená od výplně rozměrného objektu. Z něj byla dále zřetelná výplň v podobě středně hnědé, sytké až drolivé hlíny s drobnými valounky. Okraje objektu byly od sebe vzdáleny 9,4 m a stěny, klesající proti sobě v úhlu ca 30°, byly patrné již v půdním typu a dále pak ve sprašovém podloží. Od počátku bylo zjevné, že se jedná o příkop. Vzhledem k rozměrům, roční době výzkumu a termínu stavby, byly přes výkop přetaženy traverzy, na ně najel bagr a začal vybírat výplň. Vrstva hnědé sytké hlíny s drobnými valounky byla dobře rozlišitelná a z materiálu vybíraného strojem byly vedle výkopu vybírány nálezy. Poté lžice bagru narazila na vrstvy šedohnědé mazlavé hlíny prokládané vrstvami uhlíků. Také z tohoto materiálu byly vybírány nálezy. Po dosažení dna byly začišťeny stěny, dno výkopu a oba profily. Po zjištění, že jsou oba téměř totožné, byl vybrán ke kresebné dokumentaci profil východní, kde byl dobře patrný, 1,4 m dlouhý objekt s propálenými vrstvami ve výplni a propáleným dnem, narušující výplň příkopu při jeho jižním okraji. Fotografická dokumentace byla provedena v rámci možností, jaké poskytoval úzký výkop. Poté byly ještě jednotlivé vrstvy vzorkovány.

Vzhledem k tomu, že vrstvy vzniklé smícháním spraše a sytké hnědé hlíny (půdní typ) vyplňovaly spodní 2/5 výplně příkopu (bez nálezů) a šedohnědá mazlavá hlína s raně středověkou keramikou na ně nasedala, byl příkop považován za pravěký – nejspíše halštatský. Raně středověké keramice dále nebyla věnována pozornost a nebyla ani datována. Nálezy: Tab. 32: 6-9, Tab. 33: 1-9.

49. Sektory 092 a 093 (obr. 43 – viz příloha): Oba sektory byly zkoumány najednou, i když ze sektoru 093 jen část a zbytek byl kopán později. Bylo to způsobeno úsekem mechanické skrývky dlažby a navážkových vrstev, který končil, jak se ukázalo poději, téměř ve středu příkopu. Během první fáze výzkumu příkopu v sektoru 093 bylo ale zřejmé, že se jedná o příkop zjištěný na východní straně

náměstí v roce 1996. Bylo zřejmé, že v sektoru 092 musela původně stát nadzemní část fortifikace. Do půdního typu nejstarší zde zahloubený objekt mohl vzniknout až po zániku a snesení tělesa hrady až na půdní typ.

Obr. 44: Předstihový a záchraný archeologický výzkum v rámci stavby tepelného napáječe a veřejného osvětlení v roce 2005. Vyznačeny jsou sektory s nálezy středohradištního charakteru (viz soupis nálezů).

Po začištění plochy sektoru 092 po mechanické skrývce štěrkopískových nadložních vrstev bylo zřejmé, že se zde nevyskytují horizontálně uložené vrstvy na půdním typu. Přímo na něj nasedala zelenožlutá kompaktní hlína s jílem a hrubou štěrkovitou a pískovcovou frakcí. Sektor 092, a na něj navazující 093, byly značně poškozeny výkopem starého plynovodu (negativ 092014), který v podélné ose zabíral 1/3 až 1/2 polovinu šíře výkopu. Dále to byly dva výkopy příčné (negativy 092012 a 092024). V blocích dochovaného terénu byly patrné tři zahloubené objekty: nejmladší 092020 porušoval 092026 a ten zas 092016. Poslední z uvedených byl žlab končící v sektoru, oba mladší lze pro značné poškození označit obecně za jámy, v případě 092020 snad kruhové či oválné, 092026 nebylo možno blíže určit. Nálezy: Tab. 33: 10-15, Tab. 34: 1-12.

V sektoru 093 pokračoval výkop starého plynu, ale po 3 m se odklonil mimo. V ploše byl zřetelný zahloubený objekt 093016 (označen také jako 093022) narušený jamou 092020 a objektem 093020. Po obvodu objektu 093016 byly ostré úštěpy pískovce postavené na hranu. Ostré klesání kontextů 093017, 093014, 093027 a 093028 prozrazovalo, že již jedná o výplň příkopu. Objekt 093016 porušoval kontexty z výplně příkopu a značně porušil i vnitřní hranu příkopu. Proto pod ní na mírném svahu vnitřní stěny příkopu zůstal dochován v úzkém pásu jen zbytek destrukce z plochých pískovcových kamenů (093052) pod kontextem 093042 (spraš s vápnitými konkrécemi a ojedinělými čočkami šedé hlíny). Na zbytku plató před hranou příkopu zůstaly na půdním typu ležet dva velké pískovcové lomové kameny. V prodlouženém sektoru 093 byla dále odebírána výplň příkopu po přirozených vrstvách. Ve vrstvách charakteru smíchané spraše a štěrkopísku z podloží a půdního typu byl zahlouben objekt 093063 a pyrotechnické zařízení 093065. Pod nimi to bylo ještě ohniště z jílu a střepů z láhve (093070) a přilehlé zbytky jílové podlahy (093071). Poté následoval pravouhlý čtvercový či obdélný objekt (negativ 093080) a na vnější hraně příkopu oválný objekt menších rozměrů (093076). Vše bylo zahloubeno do kontextu 093078 opět charakteru smíšeného materiálu z podloží, který překrýval vrstvu šedohnědé mazlavé a vazké hlíny (093081). Vrstvy tohoto typu následovaly až ke stěnám příkopu, občas proložené vrstvami uhlíků. Zcela ve špici příkopu byla vybrána vrstva 093087 zřetelně vzniknuvší erozí stěn příkopu z půdního typu, spraše a štěrkopísku. Raně středověké nálezy byly obsaženy ve vrstvách šedohnědé vazké mazlavé hlíny až po stěny příkopu a kontext 093087. Na rozdíl od výzkumu příkopu na východní straně náměstí Svobody v roce 1996 se podařilo prokázat, že příkopu je raně středověkého stáří. Sedimenty charakteru lidských a zvířecích exkrementů (viz palynologický posudek R. Kozákové) s keramikou mladšího klučovského horizontu tvořily spodní ca 1/3 výplně, dále byl příkopu zaplněn směsí spraše, půdního typu a štěrkopísku. Do této výplně byly nadále zahlubovány objekty od 10. (libočanský typ A) do konce 12. století (libočanský typ B). Nálezy: Tab. 35-48.

V sezoně 2006, kdy se předstihový záchranný výzkum probíhající v trase teplovodů dotkl pohřebiště u kostela sv. Víta (*Čech 2004*, 92), byly odkryty další četné sídlištní situace s nálezy keramiky středohradištního charakteru. Stejně tak uprostřed náměstí Svobody během výzkumu v místě stavby kašny. Pro časovou tíseň nemohly být výsledky výzkumu zařazeny do této práce.

6. Deskripce keramiky

Ze sídlištních situací popsanych v kapitole II bylo získáno 225 okrajů, 233 zlomků z těl nádob s výzdobou, 75 den, 3 ucha a 5 okrajů připisovaných mísám. Celkem bylo z 49 nalezišť získáno 541 typických zlomků keramiky.

Dna v uvedeném počtu nejsou nijak průkazná a mezi typické střepy je zařazujeme jen díky tvaru. Důležitá jsou ale z hlediska technologie tváření nádoby díky četným pracovním stopám na vnitřní straně nádoby. Co se vymyká z obvyklého stavu a je dobře pozorovatelné (cf. *Frolíková-Kaliszová 2000*, 207-216), je úprava dna. Dna žateckých nádob jsou totiž hlazená. Po sejmutí z výrobní desky obvykle výrobce dno upravil hlazením a setřel tak otisky desky případě osy kruhu, který tak nenáleží mezi úmyslně tvořené značky. Na keramice

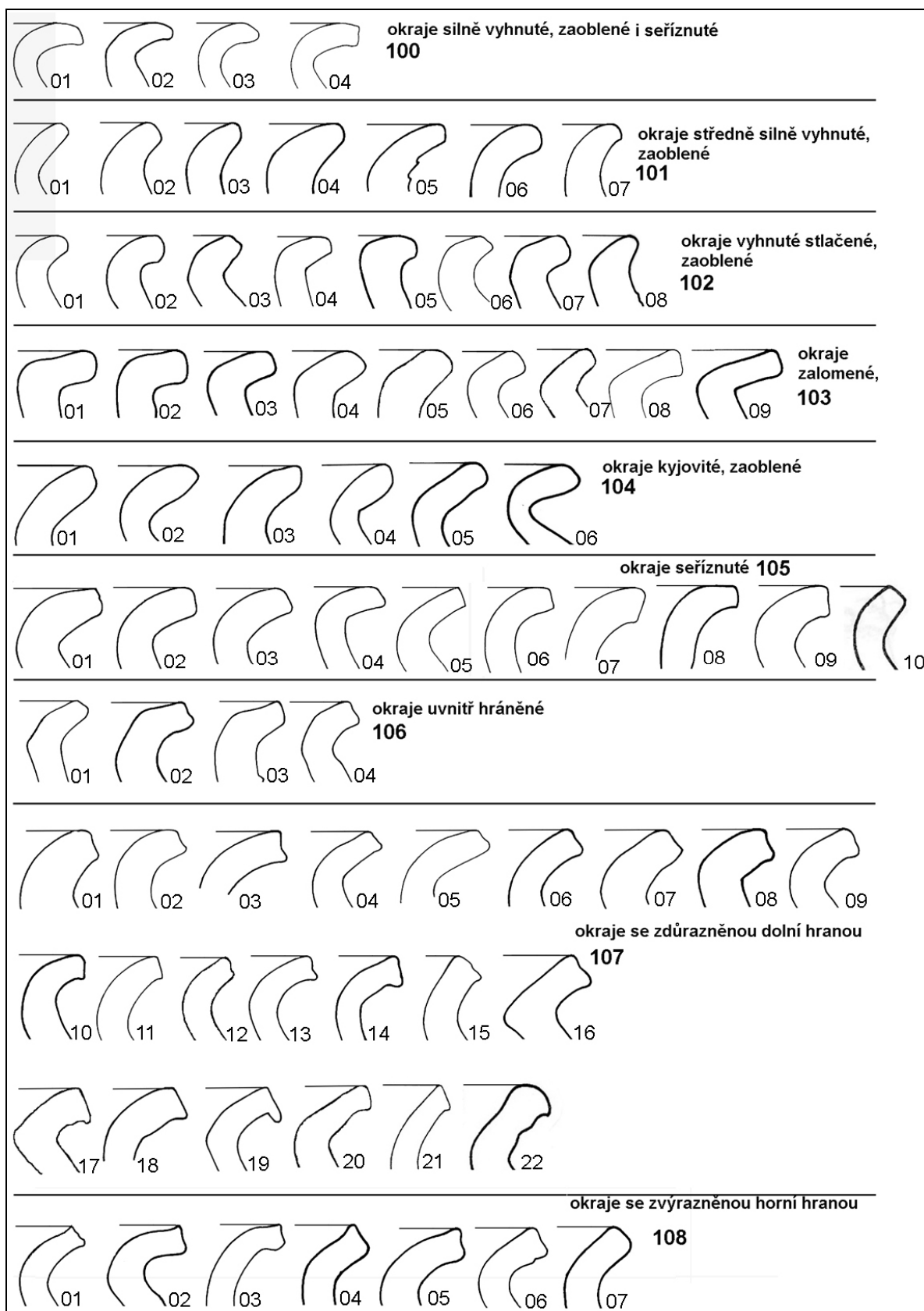
mladší, horizont libočanského typu A, byl na jednom z den sledován napolo zahlazený otisk středové osy výrobní desky. Značky samotné se ani vyskytovat nemohly, protože by při úpravě vnější strany dna pozbývaly smyslu. Úprava den ani stopy tváření na vnitřní straně nebyla statisticky sledována a uvedené závěry jsou výsledkem nesystematických pozorování.

Během výzkumů se ukázalo, zatím nezpracovaný materiál, že ucha náleží dříve předpokládaným mísám a tvoří dohromady vysoké kónické pokličky se seříznutými, někdy mírně prožlabenými okraji. Orientace vlnic ovšem svědčí o jejich rytí v pozici okrajem vzhůru. Předpokládáme tedy, že na otočné desce či kruhu byla zhotovena vysoká kónická miska s pečlivě obtočeným a vyformovaným okrajem. Poté byla pod okraj vyryta vlnice, miska odříznuta od desky a na dno přilepeno ve většině případů velké hranaté ucho, v daleko menší míře obloukové.

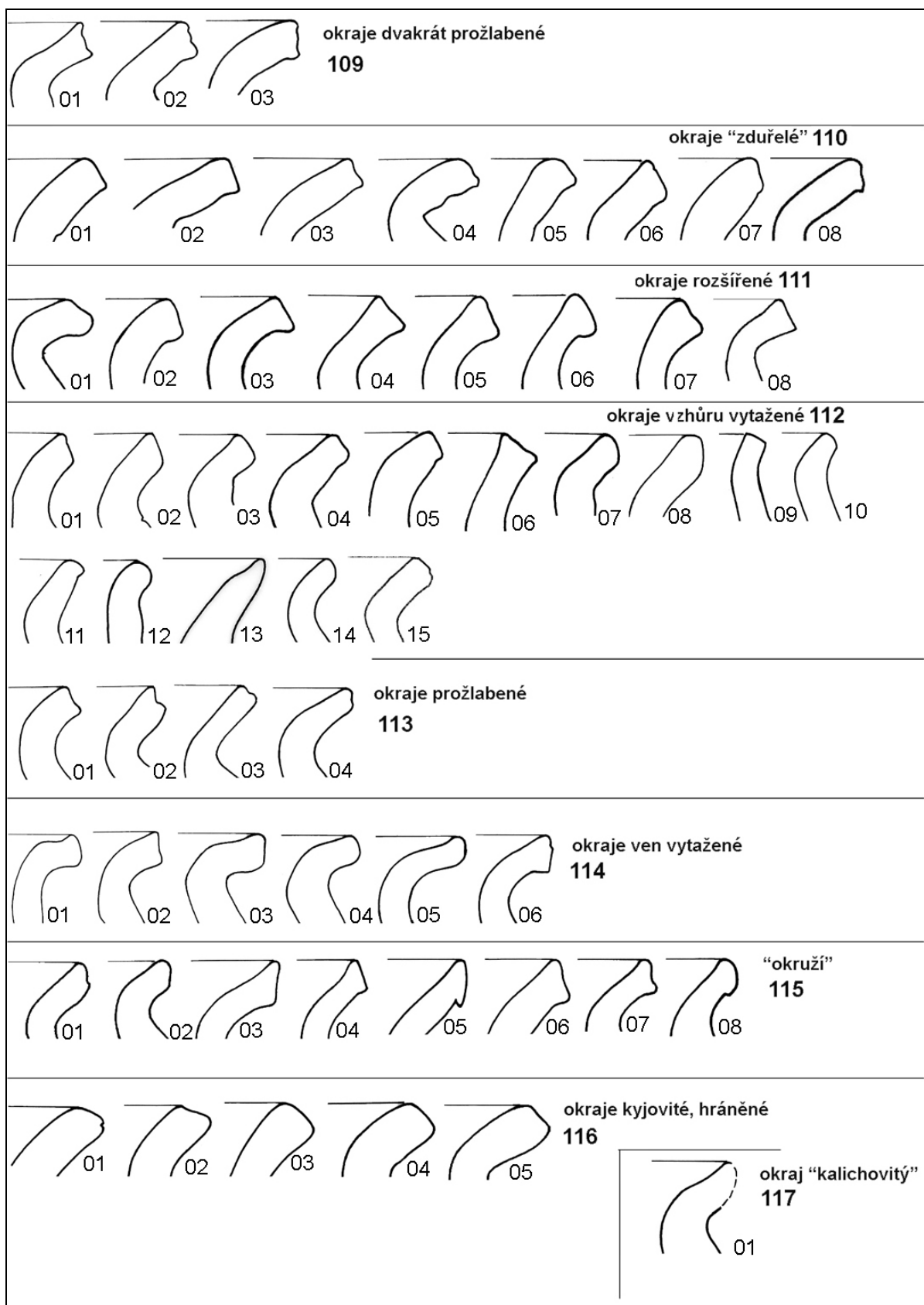
K popisu okrajů a výzdoby byl zvolen číselný kód, kdy každý hodnocený prvek (okraj, vlnice, hřebenový vpich atd.) je označen číslem s možnostmi 99 typů a v rámci každého typu je 99 variant. Například okraje mají kód 100, takže je možno určit 100 typů okrajů (100-199) a v rámci každého typu určit 100 variant. Celý kód jednoho okraje vypadá např. takto: 109.14. – typ 109, varianta 14. Je vytvořen dostatečný prostor do budoucna, aby v započatém systému bylo možno hodnotit veškerou raně středověkou keramiku ze Žatce.

6.1. Okraje 100

Hodnocený soubor keramiky obsahoval 204 okrajů a z nich bylo definováno 18 typů (100-117) a v jejich rámci 128 variant. Vzhledem k celkovému počtu okrajů je to velmi vysoké číslo svědčící o velké variabilitě. Z hlediska interpretace bude potřeba zacházet s typy a množstvím variant dokládá nestejnorodost ruční výroby, kdy se zhotovitelé keramiky (záměrně neuvádíme termín hrnčíř) zřejmě snažili, nebo byli schopni, dosáhnout výsledného tvaru a detail už nebyl potřeba. Dalším limitujícím faktorem je, že získaný soubor obnáší jen velmi málo z původního produkce. Nalézt profily vytvořené jedním výrobcem (zcela totožný tvar či pracovní stopy) je tedy věcí náhody. V kapitole věnované vlnicím si ukážeme, že tomu může být. Verbální popis jednotlivých typů je omezen na minimum a byl veden snahou o vystihnutí hlavního určujícího prvku a potlačení složité, mnohdy i obtížně přenositelné definice. Primární je grafické znázornění.

Obr. 45: Typy okrajů 100-108 podle nálezů středohradištní keramiky ze Žatce.

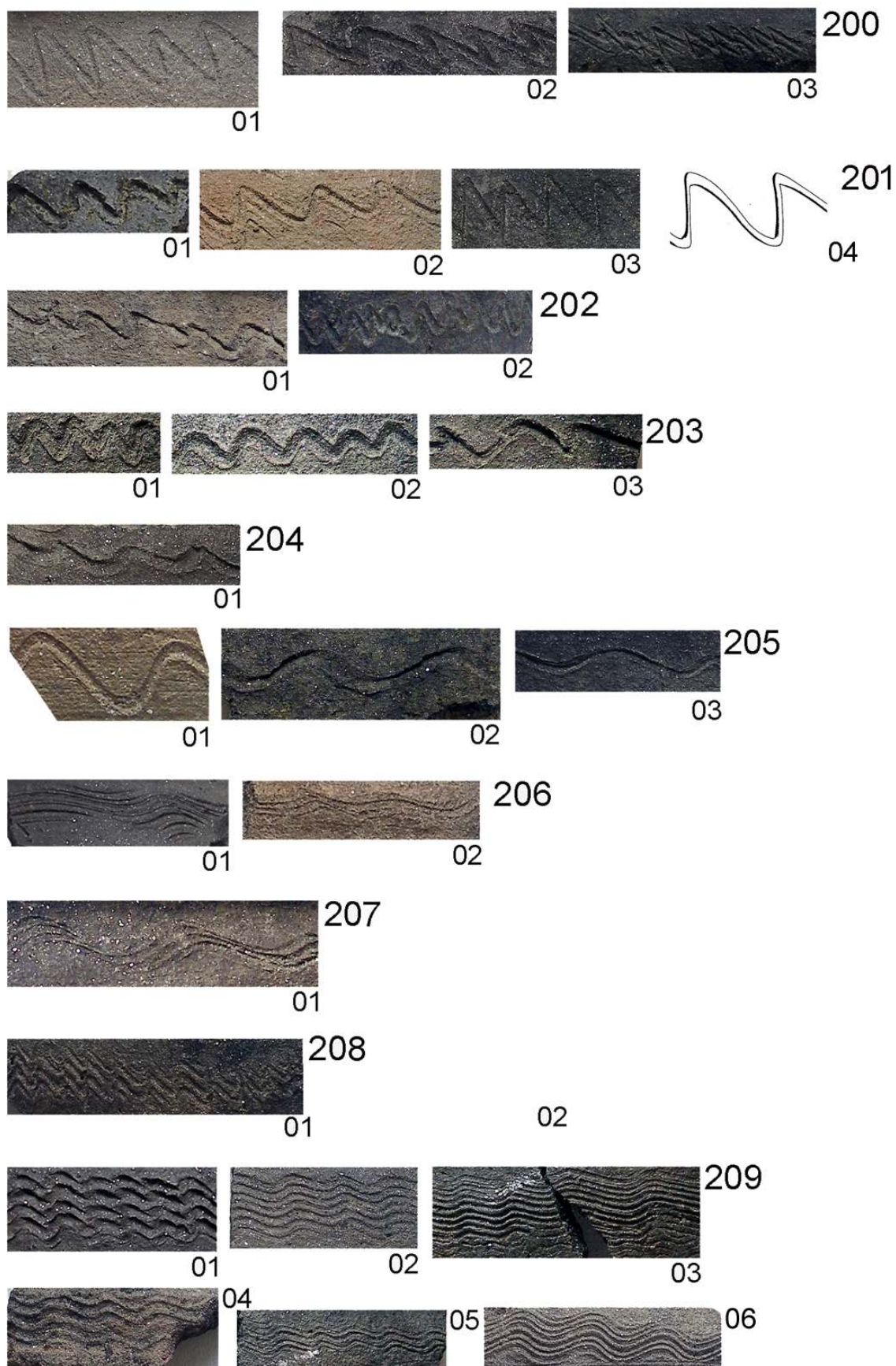
Obr. 46: Typy okrajů 109-117 podle nálezů středohradištní keramiky ze Žatce.

Typ 100: okraje silně vyhnuté, zaoblené i seříznuté.	Typ 109: okraje s dvakrát prožlabenou hranou
Typ 101: okraje středně silně vyhnuté, zaoblené	Typ 110: okraje „zduřelé“
Typ 102: okraje stlačené, zaoblené	Typ 111: okraje rozšířené
Typ 103: okraje zalomené	Typ 112: okraje vzhůru vytažené
Typ 104: okraje kyjovité, zaoblené	Typ 113: okraje s prožlabenou hranou
Typ 105: okraje rovně seříznuté	Typ 114: okraje ven vytažené
Typ 106: okraje uvnitř hráněné	Typ 115: „okruží“
Typ 107: okraje se zdůrazněnou dolní hranou	Typ 116: okraje kyjovité, rovně seříznuté
Typ 108: okraje se zvýrazněnou horní hranou	Typ 117: okraje „kalichovité“

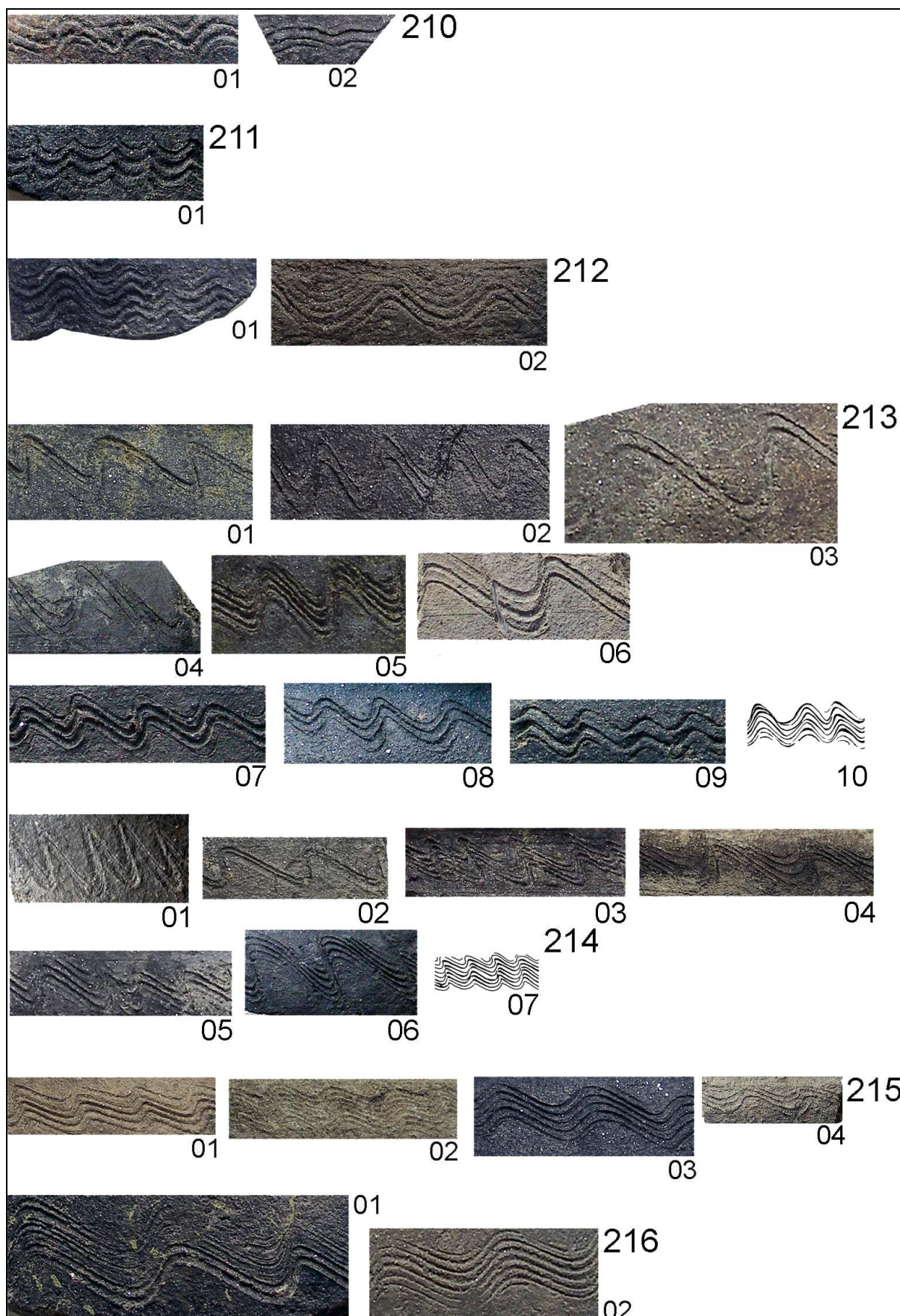
6.2. Vlnice 200

Na 419 typických zlomcích keramiky (okraje a typické z těl nádob) bylo rozlišeno 24 typů a v jejich rámci 72 variant žlábkových nebo hřebenových vlnic. Pro klasifikaci vlnic byl na prvním místě rozhodující nástroj, kterým byly vytvořeny. První skupiny tvoří tzv. žlábkové vlnice, které byly ryty nástrojem s tupým (zaobleným) koncem, který zanechal stopu v podobě mělkého souměrného žládku. Druhou skupinu tvoří vlnice hřebenové. V rámci každé skupiny (nejsou nijak v systému číselného kódu odlišeny) jsou určeny typy podle tvaru vlnice – výšky amplitudy a sklonu. Pro popis vlnic byl obložek rozdělen na vrchol a dvě ramena. Nebyly určeny žádné exaktní rozměry ani úhly, základem je opět vzorník.

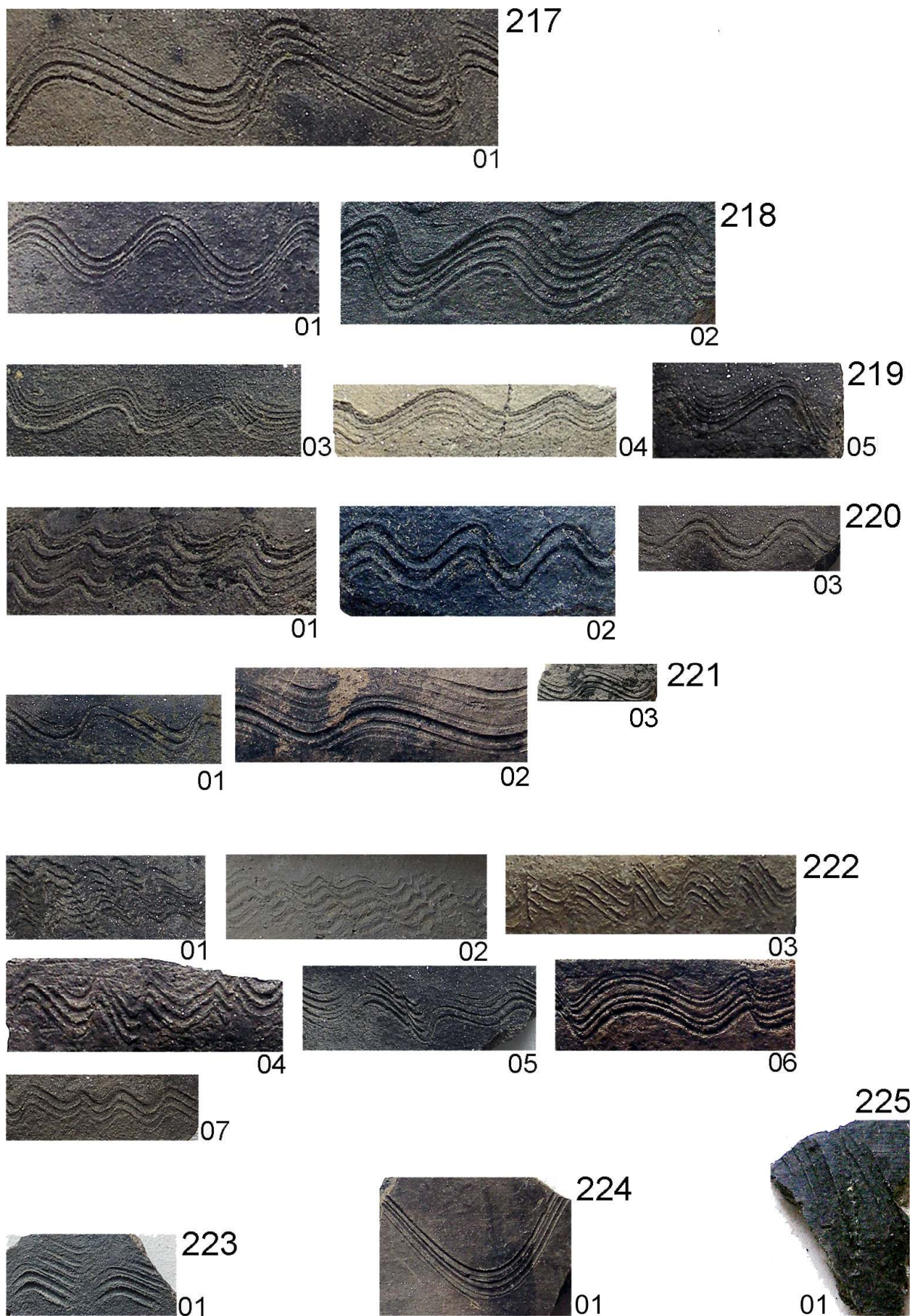
Typ 200: vlnice žlábkové, přepadající doleva
Typ 201: vlnice žlábkové, se svislým levým ramenem
Typ 202: vlnice žlábkové, nepravidelného rytmu, výšky a sklonu
Typ 203: vlnice žlábkové, souměrné o nízké amplitudě
Typ 204: vlnice žlábkové, velmi nízké se zahrocenými vrcholy
Typ 205: vlnice žlábkové, souměrné a široké
Typ 206: vlnice hřebenové, velmi nízké a široké
Typ 207: vlnice hřebenové, nízké asymetrické vlevo
Typ 208: vlnice hřebenové, nízké, husté, zahrocené
Typ 209: vlnice hřebenové, velmi nízké, symetrické
Typ 210: vlnice hřebenové, velmi nízké, symetrické, zahrocené dolů
Typ 211: vlnice hřebenové, velmi nízké, symetrické, zahrocené nahoru

Obr. 47: Typy vlnic 200-209 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

Obr. 48: Typy vlnic 210-216 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

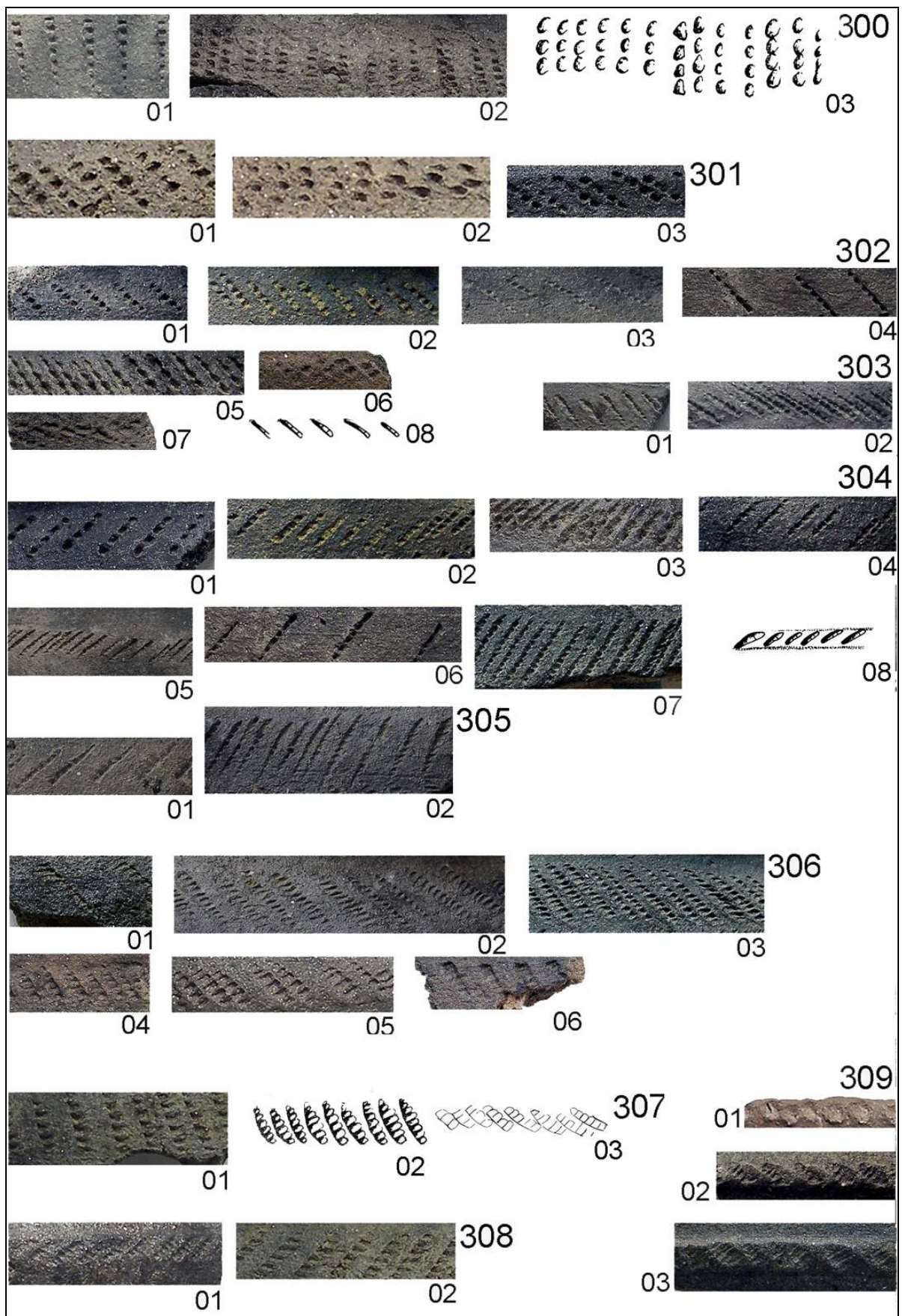
Obr. 49: Typy vlnic 217-225 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

Typ 212: vlnice hřebenové, symetrické se zdůrazněným horním obloučkem
 Typ 213: vlnice hřebenové, asymetrické, se svislým levým ramenem
 Typ 214: vlnice hřebenové, přepadající doleva
 Typ 215: vlnice hřebenové, nízké, silně asymetrické doleva
 Typ 216: vlnice hřebenové, středně vysoké, silně asymetrické doleva
 Typ 217: vlnice hřebenové, velmi vysoké, asymetrické doleva
 Typ 218: vlnice hřebenové, vysoké, asymetrické doprava
 Typ 219: vlnice hřebenové, středně vysoké, asymetrické doprava
 Typ 220: vlnice hřebenové, nízké, asymetrické doprava
 Typ 221: vlnice hřebenové, nízké, roztáhlé, silně asymetrické doleva
 Typ 222: vlnice hřebenové, nepravidelné, různě deformované
 Typ 223: vlnice hřebenové, s nedotaženým spodním obloučkem
 Typ 224: vlnice hřebenové, velmi vysoké, mírně asymetrické doleva
 Typ 225: vlnice hřebenové, velmi vysoké, ostré, silně stlačené doleva

6.3. Hřebenové vpichy 300

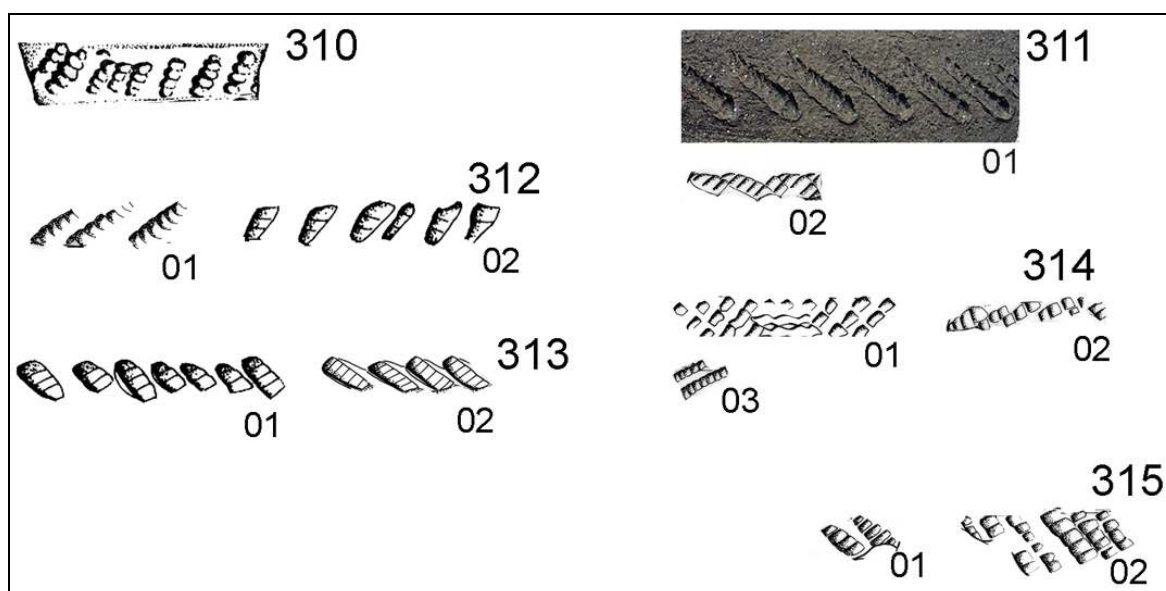
Bylo rozlišeno 11 typů hřebenových vlnic a v jejich rámci 34 variant. Mnohdy bylo možno rozlišit, že týmž nástrojem, kterým byly vyryty vlnice byly provedeny i vpichy, jindy byly použity nástroje dva. V naprosté většině byl hřeben postaven kolmo k povrchu nádoby a měnil se jen sklon či důraz na horní nebo dolní hroty. Stopa je tak hlubší na horní nebo dolní části vpichu. Za tažený vpich považujeme takový, kdy nástroj byl přiložen šikmo k povrchu nádoby a po zapíchnutí hrotů do keramické hmoty byl popotažen do strany. Vznikla tak stopa s valem z nahnuté keramické hmoty. Časté je též přiložení stran hrotů, čímž vznikne otisk v podobě pilového listu. Vzhledem k charakteru stop je možno rozlišit i vzdálenost hrotů hřebene od sebe, kdy se důlky buď dotýkají nebo mezi nimi zůstal volný prostor. Oproti vlnicím je zřejmý menší počet jak typů tak i variant.

Typ 300: vpichy svislé, k povrchu nádoby kolmo postaveným hřebenem (dále jen „kolmé“)
 Typ 301: vpichy hrubé s mezerami, skloněné doleva, „kolmé“
 Typ 302: vpichy jemné, doleva skloněné
 Typ 303: vpichy jemné, doleva skloněné, celý vpich má podobu protáhlého trojúhelníka
 Typ 304: vpichy jemné, doprava skloněné
 Typ 305: vpichy jemné, napravo skloněné, celý vpich má podobu protáhlého trojúhelníka
 Typ 306: vpichy jemné, doleva skloněné, „pilový list“ zuby doleva
 Typ 307: vpichy jemné, doleva skloněné, „pilový list“ zuby doprava

Obr. 50: Typy hřebenových vpichů 300-309 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

- Typ 308: vpichy jemné, doprava skloněné, „pilový list“ zuby doprava
 Typ 309: vpichy tažené zprava seshora doleva dolů, umístěné do plastické pásky,
 Typ 310: vpichy s hlubokými oválnými stopami po hrotech hřebenu
 Typ 311: vpichy skloněné doleva, tažené zprava seshora doleva dolů
 Typ 312: vpichy skloněné doprava, tažené zleva seshora doprava dolů
 Typ 313: vpichy skloněné doleva, tažené zleva zezdola doprava nahoru
 Typ 314: vpichy skloněné doprava, s obdélníkovými stopami (nespojenými) po hrotech hřebenu
 Typ 315: vpichy skloněné doleva, s obdélníkovými stopami (nespojenými) po hrotech hřebenu

Obr. 51: Typy hřebenových vpichů 310-315 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

6.4. Rýhy 400

Prosté vodorovné oběžné rýhy byly prováděny, podle počtu rýh v jednom svazku, jak nástrojem, kterým na té samé nádobě byly vyryty vlnice nebo byl proveden hřebenový vpich, tak i nástrojem jiným. Jeví se jako obecný prvek a jen dalším srovnáním s keramikou mladší, jmenovitě libočanským typem A, bude možno dále určit jeho případná specifika. Významnější se jeví jeho pozice v kombinaci s dalšími prvky výzdoby. V rovině jeho individuálního posuzování lze specifikovat jen počet rýh ve svazku.

Typ 400: rýha jedna, spíše mělký žlábek. Typ 403: svazek čtyř rýh

Také svazek rýh ve šroubovici

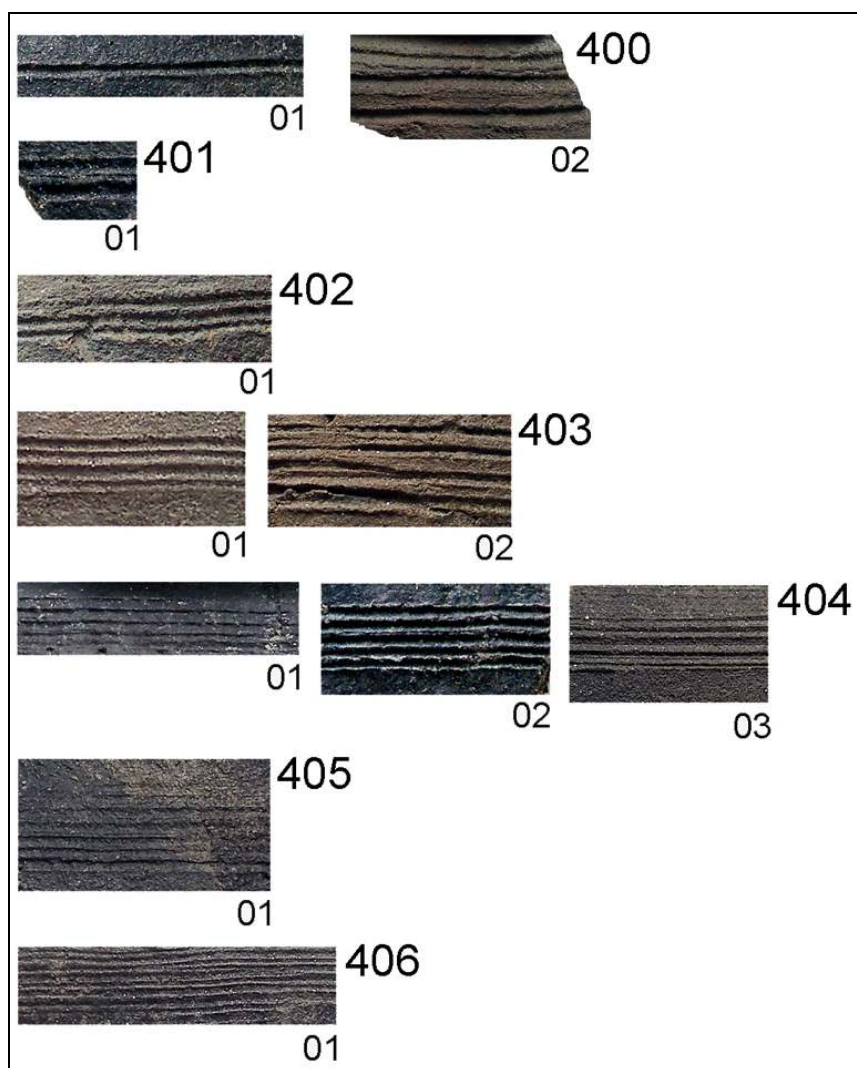
Typ 404: svazek pěti rýh

Typ 401: svazek dvou rýh (mělké žlábký)

Typ 405: svazek sedmi rýh

Typ 402: svazek tří rýh

Typ 406: svazek osmi rýh

Obr. 52: Typy vodorovných rýh 400-406 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

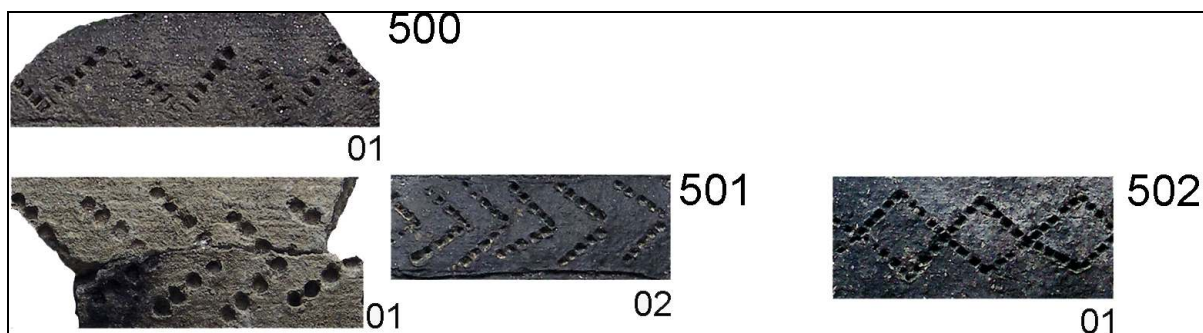
6.5. Kolky 500

Kolkem rozumíme takový výzdobný motiv, který byl zhotoven hřebenem, ale na rozdíl od prostých řad hřebenových vpichů, které se navzájem dotýkají náhodně, dochází k úmyslnému kontaktu mezi jednotlivými vpichy. Ty vytvářejí obrazce. Také materiál, z něhož byly zhotoveny nádob s kolkovanou výzdobou v žateckých nálezích je velmi rozdílný. Nikdy později se kolky na raně středověké žatecké keramice nevyskytují (!).

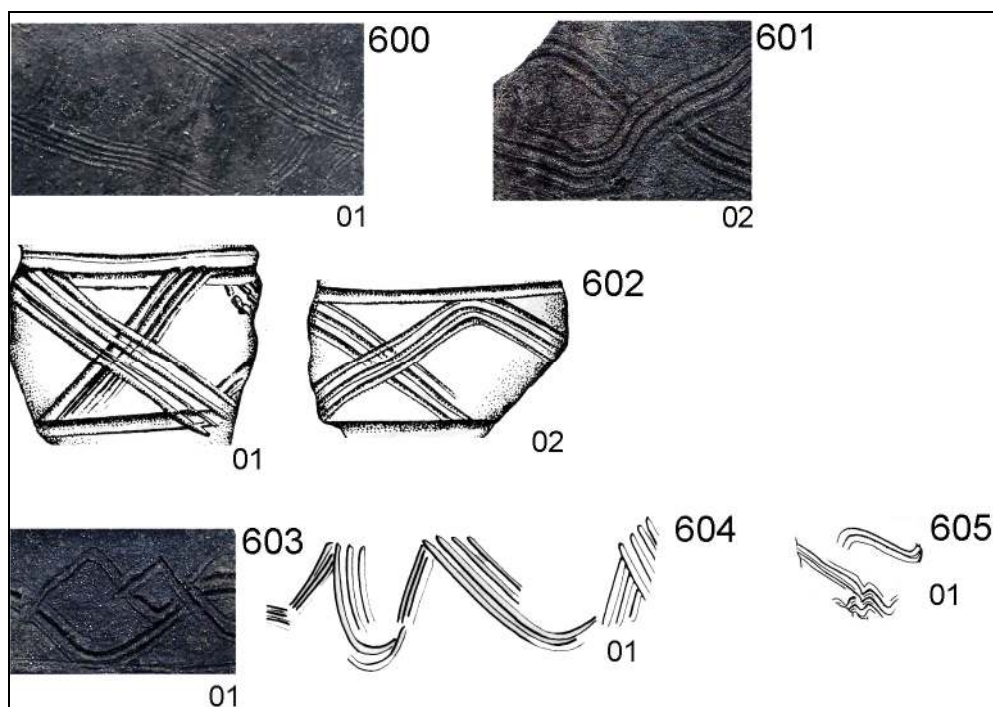
Typ 500: kolky tvořící klikatku

Typ 501: kolky vytvářející „rybí páteř“ obrácenou vpravo

Typ 502: kolky vytvářející řadu kosočtverců postavených na špici

Obr. 53: Typy kolků 500-502 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

Obr. 54: Typy kazetových motivů 600-605 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

6.6. Kazetovitý motiv 600

Kazetovitým motivem rozumíme obrazce tvořené prolínajícími se rýhami hřebenem. Mají tvar kosočtvců či obdélníků postavených na špičce a mohou být ohraničené vodorovnými rýhami, nebo mohou být bez ohraničení. Vyskytují se také obrazce ve tvaru čocky nebo různé deformované tvary označované v literatuře jako „deriváty kazetovitého motivu“ (Bubeník 1988, obr. 17).

Typ 600: rýhy hřebenem vytvářejí nakloněný obdélník postavený na špičce

Typ 601: rýhy hřebenem vytvářejí obrazec ve tvaru čocky

Typ 602: rýhy hřebenem vytvářejí kosočtverce postavené na špičce ohraničené seshora i zezdola

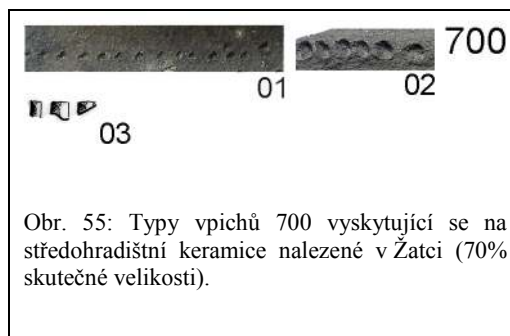
Typ 603: nepravidelné rýhy vytvářejí různě velké a nesouměrné kosočtverce – spíše deformovaný či nedokonale provedený tvar

Typ 604: rýhy hřebenem vytvářejí jakási dotýkající se písmena U

Typ 605: rýhy hřebenem nedotažené, spíše jen naznačující kazetovitý motiv

6.7. Vpichy o jednom hrotu

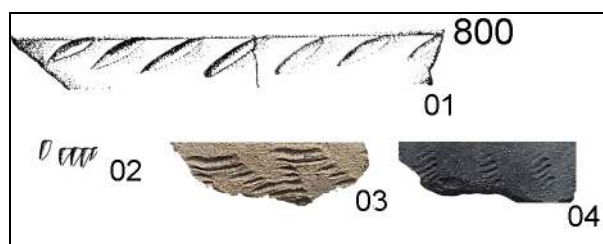
Na hodnocené keramice byly zjištěny tři případy vodorovně kladených řad vpichů. Varianta 01 představuje drobné vpichy kruhového tvaru, varianta 02 hrubší kruhové vpichy (spíše důlky) a varianta 03 jsou vpichy hrotem zanechávajícím stopu v podobě malého čtverce.

Obr. 55: Typy vpichů 700 vyskytující se na středohradištní keramice nalezené v Žatci (70% skutečné velikosti).

6.8. Zásěky

Na hodnocené keramice byly evidovány čtyři případy záseků kladených do vodorovných do řad. Varianty 01 a 02 představují záseky hrotem, varianty 03 a 04 hřebenem.

Obr. 56: Typy záseků hrotem (01-02) a hřebenem (03-04) (70% skutečné velikosti).

7. Keramika

Podrobné hodnocení středohradištní keramiky ze Žatce má potud smysl, pokud bude v návaznosti na něj pokračovat studium keramiky celého raně středověkého žateckého centra, a to jak po stránce chronologicko-typologické tak technologické. Vypracování relativní chronologie keramiky podle stratigrafií je prováděno s cílem synchronizovat nebo vytvořit posloupnost jednotlivých sídlištních situací. Sídlištními situacemi rozumíme komponenty jako jsou horizontálně uložené vrstvy, zahloubené objekty všech typů od kůlových a sloupových jamek po zásobní jámy, dlažby, podlahy. Komponenty mohou být jak samostatně tak i v kombinacích, pokud jsou na základě nálezové situace doloženy jako současné. V podrobném zpracování keramiky a její chronologii vidíme možnost jak sledovat vývoj žatecké aglomerace. Absolutní datování je možno až od poloviny 11. století, kdy se mezi sídlištními nálezy začínají vyskytovat mince.

Zvolený deskriptivní systém keramiky si kladl za cíl přípravu dat vhodných pro statistické zhodnocení s důrazem na zjištění vztahů mezi jednotlivými typy (variantami) výzdoby, typem okraje a keramickou hmotou. Je tedy odlišný od užívaných schémat (*Sláma 1977*, Abb. 4-6; *Bubeník 1988*, Obr. 14-17; *Macháček 2001*, 146-151); *Tomková 2001*, Obr. 61a-62j; *Kuna – Profantová 2005*, Obr. 67), kde jsou definovány celé skupiny výzdobných motivů bez ohledu na variabilitu jednotlivých prvků výzdoby. Systém je otevřený dalším kombinacím tak, jak je bude přinášet zpracování keramiky dosud nezpracované nebo získané dalšími výzkumy. To platí jak pro keramiku středohradištní, tak i pro nálezy keramiky z pozdějších období existence žatecké raně středověké aglomerace.

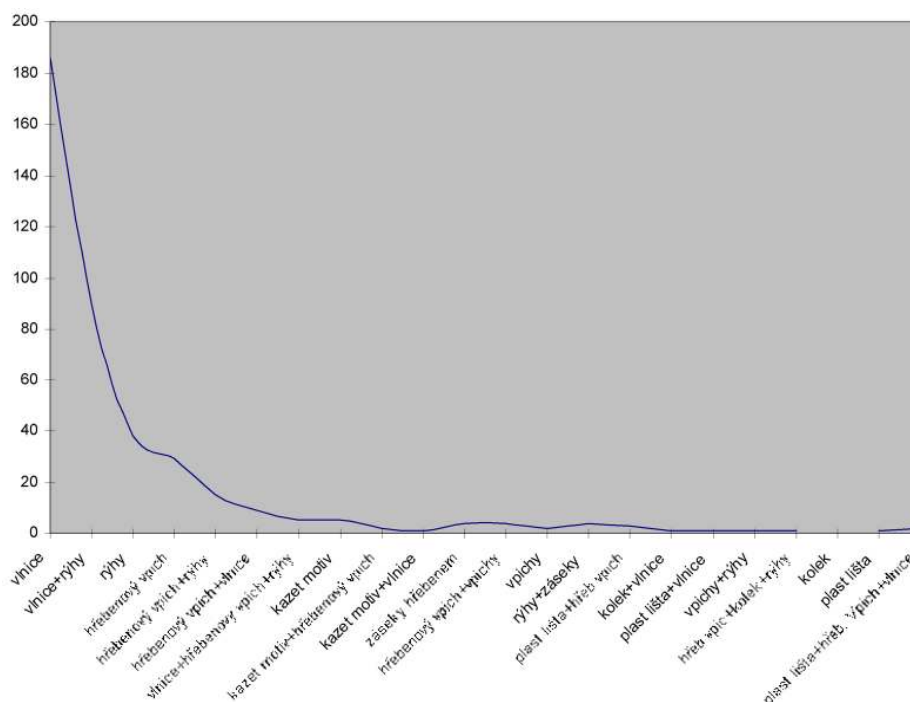
7.1. Charakteristiky žatecké středohradištní keramiky

Po pojmenování specifického typu keramiky středního Poohří na libočanský typ (*Váňa 1961*) a jeho dalšího rozdělení na starší typ A a mladší B (*Bubeník 1988*), došlo k zavedení termínů do obecného podvědomí a k běžnému užívání (*Zápotocký 1965; 199?; Kotková 2004*). Pokud chceme sledovat vývoj žatecké keramiky od samého počátku, dospějeme k nutnosti pojmenovat předchůdce typů A a B. Pro zachování logiky řady jsme zvolili označení typ 0, byť bez přídomku „libočanský“. Jsou tak označeny nádoby vejčitého tvaru bez jakéhokoliv členění včetně podhrdlí. Z celého souboru hodnocené keramiky se tak vymykají jen dva zlomky (Tab. 12: 16; 13: 8) svým tvarem napodobující rané formy libočanského typu B (např. Tab. 34: 2, 10). Podle materiálu i výzdoby (Tab. 12: 16) je zřejmé, že se nejedná o keramiku žatecké produkce a přilehlého regionu střední Ohře.

Ze všech dokumentovaných středohradištních archeologických situací nebyla zjištěna žádná s výskytem superpozice objektů či výraznější stratigrafie, na níž by bylo možno vypracovat relativní chronologii. Nemůžeme se v tomto opřít ani o výplň příkopu (viz dále). Příznačné pro všechny je rovněž nízký počet získaných keramických zlomků, přestože byly kontexty odebírány v ploše.

Byla provedena základní analýza výzdoby ve formě kvantifikace jednotlivých typů výzdoby a kombinací. Je zřejmé, že jsme pracovali se zlomky keramiky s mnohými případy, kdy nebylo možno určit zda-li byl zachovaný prvek výzdoby jediným původně se na nádobě vyskytujícím. Bylo nutno se spolehnout na náhodný výběr. Jak je zřejmé z grafu (Graf 1), zcela jednoznačně převažuje výzdoba vlnicemi následovaná kombinací vlnic a vodorovných rýh a rýhami. Křivka se nadále vyrovnává a zobrazuje už jen ojedinělý výskyt dalších typů výzdoby a kombinací typů. Vzhledem k markantním rozdílům se domníváme, že k případnému zkreslení z výše uvedených důvodů nedošlo. Možná překvapivě se může jevit

velmi malé zastoupení kombinace výzdoby z vlnic, hřebenového vpichu a vodorovných rýh (5). Další typy a kombinace výzdoby jsou zastoupeny jen okrajově řádově v intervalu 1-5 – statisticky zcela neprůkazných. Vejčitý tvar nádob zdobených v naprosté většině vlnicemi, vlnicemi s rýhami, rýhami a hřebenovým vpichem je příznačný pro žateckou středohradištní keramiku.

Graf 1: Početní zastoupení typů výzdoby a jejich kombinace na středohradištní keramice ze Žatce.

Dalším krokem ve statistickém zpracování středohradištní keramiky ze Žatce bude doplnění databáze nálezy ze sezóny 2006, které se nálezem usedlosti ve Dvořákově ulici v místě starších nálezů (nal. 14-16) a odkryvem superpozice zahloubených objektů a na náměstí Svobody (poblíž nal. 19), významně rozrostly. Cílem je zjistit přesné zastoupení typů výzdob a jejich kombinací v závislosti na typech okrajů a identifikace mimo žatecké produkce.

7.2. Středohradištní keramika mimožatecké produkce

Za žateckou produkci považujeme naprostou většinu nalezené keramiky. Vodítkem je materiál z něhož byla keramika zhotovena a z něhož byla raně středověká keramika v Žatci, případně v jeho nejbližším okolí, vyráběna po celé období, t.j. od 9. do počátku 13. století. Specifickým a makroskopicky spolehlivě rozeznatelným rysem je písčitého materiálu a povrch s příměsí drobné, stříbřitě se lesknoucí slídy (např. Tab. 15:3).

V hodnoceném souboru keramiky lze snadno rozeznat produkci, která není místní díky odlišnému charakteru materiálu spojeném s rozdílnou výzdobou. Zvlášť typické je to pro typ

vlnice 214, varianty 03-06 a pro typ 225.01, které představují vlnice pravidelně ryté, přepadávající na levou stranu. Vyskytují se pouze na zlomcích keramiky s hladkým povrchem bez příměsí slídy ve výplni příkopu na náměstí Svobody (Tab. 33: 7; 43: 6; 47: 1, 3, 5, 18; 48: 11), v sídlištních kontextech na náměstí Svobody v sektorech 067, 068, 074 (Tab. 23: 17; 24: 5; 25: 12; 26: 7) a v sondě 11/96 (Tab. 21: 1). Dále na náměstí Jana Žižky v sektorech 042 (Tab. 18: 6), v sektoru 25 (Tab. 16: 2, 7, 12, 13) a v ul. Ostrov (Tab. 3: 11).

Materiálem se odlišuje keramika nalezená na náměstí Svobody v sektorech 067 (Tab. 23: 12-18, 21), 068 (Tab. 24: 5-6), 071 (Tab. 24: 18, 19, 22), 072 (Tab. 25: 8), 074 (Tab. 25: 9, 14-16, 20; 26: 3, 6, 10), 080 (Tab. 27: 3), 084 (Tab. 29: 8; 30: 3) a v sektoru 087 (Tab. 30: 7-8; 31: 1-2). Zřejmá je kumulace nálezů na náměstí Svobody na nalezištích 37, 39, 40 a 42 (Obr. 2) a na nám. J. Žižky (nal. 29 a 30) v sektorech 25 (Tab. 16: 2, 7, 12, 13) a 26 (Tab. 17: 5, 8, 9, 11).

V tomto stadiu práce nejsme schopni lokalizovat původ naprosté většiny keramických zlomků považovaných na základě materiálu, z něhož jsou zhotoveny, za mimo žatecké. Nejschůdnějším řešením by bylo srovnání keramiky přímo s keramikou z dalších lokalit či konzultace z kolegy, kteří danou lokalitu zkoumali či zpracovávali. Nápomocná by byla publikace fotografií keramiky nebo její zveřejnění na webových stránkách. Na základě výzdoby a odlišného materiálu lze uvažovat o blízké příbuznosti či přímo provenienci v Zabuřanech u skupiny zlomků keramiky nalezené ve výplni příkopu v sektoru 093 na nám. Svobody (nal. 49) ve vrstvě 093080, z nichž 5 zlomků představuje 4 nádoby zdobené hřebenovým vpichem, kolkem a pásy vodorovných rýh. U dvou z nich je zřejmé, že výzdoba sestává z pásů protilehlých hřebenových vpichů ukončených jedním svazkem rýh hřebenem. U prvního zlomku (Tab. 46: 3) byly použity nástroje dva: hřeben o 4 zubech (vpichy a rýhy) a o 5 zubech (vpichy), u druhého jedince (dva zlomky na Tab. 46: 4 a 8) nástroj jeden – hřeben o 5 zubech. U zlomku s dvěma pásy protilehlých, jemně provedených hřebenových vpichů zhotovených nástrojem o 12 (!) zubech není možné pro fragmentárnost určit, zda byla výzdoba ukončena pásem vodorovných rýh (Tab. 46: 6). Další zlomek je zdoben kolkem, který má podobu pásu kosočtverců (Tab. 46: 7) v registru tvořeném rýhami (použit stejný nástroj). Výzdobou a profilací okrajů lze všechny čtyři jedince přiřadit k nálezům keramiky ze zabrušanského hradu, kde se vyskytují jak hřebenové vpichy upořádané do obrazců tak i pásy hřebenových vpichů ((*Russó 1991*, Obr. 5:37391, Obr. 6: 38529; *1997*, 56, Tab. 4.0 – 4.2).

Vodorovné rýhy (rýha) tvoří spodní ohraničení výzdoby a další rýhy (rýha), případně hrdlo nádoby, horní hranici. V takto vymezeném registru je umístěna výzdoba vlnicemi,

hřebenovými vpichy, kolky nebo kazetovitým motivem. Naskýtá se tedy otázka, zda vodorovné rýhy považovat za výzdobu nebo pouze za vymezení registru.

Vlnice typu 214.01 je v hodnoceném souboru zastoupená pouze jedním exemplářem (Tab. 15: 10) a podle keramické hmoty se nejedná o žateckou produkci. Analogická výzdoba velmi vysoké, v poměru k poloměru obloučků, a ostré vlnice byla identifikována v souboru středohradištní keramiky ze Siremi (*Bubeník 1988*, Tab. CLXXX: 9).

Velmi početné zastoupení keramických zlomků považovaných na základě materiálu za mimo žateckou produkci je obtížně interpretovatelné. V případě keramiky pocházející ze Zabuřan je navíc zřejmá vzdálenost 50 km, odkud byla do Žatce transportována. Bude nutno provést komplexní kvantifikaci včetně atypických zlomků. Zatím se jeví, že ve středohradištním období byla v Žatci užívána keramika ze širšího okolí. Bude rovněž potřeba srovnat soubory navzájem z těch míst, kde díky příhodné situaci došlo k výzkumu na větší ploše. Například tam, kde výkop měnil směr trasy a byla prozkoumána větší část zjištěné usedlosti. Jsou to hlavně naleziště 37, 39, 40, 42 a okolí nalezišť 14-16 (Obr. 2), které bylo podrobněji prozkoumáno v letošním roce. Vskutku velmi předběžně bychom mohli uvažovat o velké koncentraci obyvatelstva na jednom místě po založení hradu a potřebě jejich zásobování keramickou produkcí ze širšího okolí, když místní nepostačovala. Další variantou je shromažďování keramiky jako sekundárního jevu, přičemž primární by byl obsah nádob, které byly po spotřebování obsahu a použití jako obalu dále používány až do konce své funkčnosti.

8. Olivovité perly

V roce 1999 byl při předstihovém archeologickém výzkumu na nám. Jana Žižky v sektoru 02 nalezen zlomek olivovité perly z čirého skla světle modré barvy (Obr. 54: 01a-01b). Ze skleněného předmětu byla nalezena polovina a místo podélného i příčného lomu je obroušeno. Podle keramiky byla vrstva s perlou datována do závěru 10. století a dle makroskopického ohledání můžeme předmět přiřadit k typu 31 (*Černá – Tomková – Hulínský – Cílová 2005*, Obr. 6). Po zpracování keramiky a identifikaci středohradištního objektu v sektoru 04 (nal. 27) je možno hypoteticky uvažovat jak na intruzi ze starší sídlištní situace. Tomu by nebránila ani sekundární úprava.

Obr. 57: Olivovité perly ze sídlištních situací ze Žatce (200% skutečné velikosti). 01 – sektor 02, nám. Jana Žižky (poblíž nal. 27); 02: sektor 067, kontext 067026, nám. Svobody (nal. 37); 03: sektor 069, kontext 068029, nám. Svobody (nal. (poblíž nal. 38)); 04: sektor 100, kontext 100021, nám. Svobody (nal. 23).

Druhá perla (Obr. 54: 02a-02d) byla nalezena ve vrstvě propálené spráše (kont. 067026) v sektoru 067 (nal. 37) na náměstí Svobody v roce 2005 a přes zkorodovaný povrch lze perlu přiřadit k typu 36 (2005, Obr. 6). Třetí exemplář (Obr. 54: 03a-03d) pochází z kontextu 069029 v sektoru 069, který tvořil výplň negativu 069034; původně zřejmě oválná jáma se svislými stěnami a zaobleným dnem; a podle zabarvení lomu (předmět je ve zlomcích) můžeme perlu ztotožnit s typem 34 (2005, Obr. 6). Zlomek čtvrté perly (Obr. 54: 04a-04b) byl nalezen v sektoru 100 (kontext 100021), který tvořil část výplně negativu 100022 interpretovaného jako pravoúhlá zahlobená objekt obvykle označovaný jako polozemnice. Také tato perla je podle svého zabarvení na lomu totožná s typem 36.

První z koráleků byl chemicky analyzován a byl v něm identifikován oxid olova, což je považováno za jev netypický a shodné složení mají tři olivovité perly z hrobů z Jízdárny Pražského hradu (2005, 343-344). Vzhledem ke shodnému zabarvení čtvrté perly je důvodné předpokládat, že by mohla mít stejné složení.

Nálezy olivovitých perel jsou především hrobového původu. V práci věnované hrobovému inventáři 9.-11. století evidovala Z. Krumphanzlová nálezy především z oblasti Prahy, dále mezi Prahou a Slaným, ojediněle v západních a jihozápadních Čechách, u Mělníka a Kolína (Krumphanzlová 1974, 169-170). Ojedinělý výskyt olivovitých perel je ve východních Čechách, odkud je znám zlomek jednoho exempláře z hrobu v Lochenicích (Buchvaldek – Sláma – Zeman 1990, 129, obr. 51: 3), který nese stopy obroušení v místě

lomu. Autoři rozšířili soupis Z. Krumphanzlové o další lokality – Heřmaň a Ledenice (Jižní Čechy), Hradsko – Kanina, Libice nad Cidlinou, Praha – Strahov, Pražský hrad – Královská jízdárna, Zákolany (1990, 129). Další rozšíření soupisu provedla N. Profantová (Profantová 1997, 29) o Hryzely a Březno u Loun. V severozápadních Čechách je znám jeden nález z Všechlap, odkud Z. Váňa uvádí ženský hrob a nádobkou zabrušanského typu, zelenou olivovitou perlou a dalšími třemi skleněnými perlami (Váňa 1976, 468). Druhým nálezem je polovina perly z opakního skla ve výplni domu 36 na sídlišti v Březně u Loun společně se souborem keramiky středohradištního charakteru (Pleinerová 2000, Abb. 84: 1-7, 166). Dva exempláře olivovitých perel zelené barvy byly nalezeny na hradišti v Liběticích (okr. Strakonice). Jedna celá perla byla získána z vývratu stromu z akropole hradiště a polovina druhé z výplně zahloubeného objektu – chaty, která byla rovněž nalezena díky vývratu stromu na akropoli. Společně s perlami byla na akropoli libětického hradiště nalezena keramika, kterou autorka nedatovala a olivovité perly chronologicky zařadila samotné. Chronologické počátky výskytu olivovitých perel klade N. Profantová do souvislostí s inventářem kolínského dvojhrobu (1997, 29) a dobu maximálního (?) výskytu perel v Čechách klade do poslední třetiny 9. století a malým přesahem do století desátého. V kapitole 4.3. je připojen soupis nálezů z jižních Čech, které jsou hrobového původu z pohřbů pod mohylami na šesti lokalitách (Profantová 1997, 29).

Olivovité perly jsou častou součástí výbavy bohatých hrobů středohradištního období, respektive 2. poloviny 9. století. Byly nalezeny v hrobech vrstvy A na Staré Kouřimě u jezírka Libuše (Šolle 1966, 79 – hroby 49b a 110) a pokračovaly ve vrstvě A3 (1966, 81 – hroby 112, 117, 113a). Starokouřimské nálezy autor porovnal s ostatními hrobovými nálezy (např. Kolín – severní a jižní hrob, Budeč – Zákolany, Prachov – mohyla 3, 6 a mohyla 15 (spodní a horní), Stehelčevy, Žižice atd. – 1966, 87-88, 92) a při vynesení do mapy se jasně vyrýsovala oblast středočeská. Na práci Z. Krumphanzlové a M. Šolleho navázaly všechny práce následující.

Sídlištní nálezy čtyř olivovitých perel ze Žatce nám umožňují chronologicky zařadit jak perly samotné, tak i sídlištní situace z nichž pocházejí a průvodní nálezy keramiky. Perlu 02 provázely zlomky keramiky uvedené na tabulce 23 (keramika 12-21), i když nepřímě. Olivovitá perla a keramika byla nalezena v souvrství propálené spraše, přičemž jednotlivé vrstvy byly odděleny spíše mechanicky pro špatnou čitelnost a orientaci v obtížně rozlišitelné situaci. Perla 03 čeká na zveřejnění svého průvodního materiálu, který pro časovou tíseň nebyl do této práce zařazen. Stejně tak perla 01, o níž je ale jisté, že nebyla provázána středohradištní keramikou. K zlomku perly 04 náležejí dva ven vyhnuté okraje bez výzdoby

(Tab. 14: 12-13). Přestože olivovitou perlu 02 provází vyspělý profilovaný okraj z vejčitého hrnce a střep z těla hrnce s mírným zalomením (Tab. 23: 12-13), můžeme je nadále považovat za středohradištní díky typu výzdoby, která se na keramice libočanského typu A nevyskytuje. Na okraji je to kolmý hřebenový vpich se třemi hroty daleko od sebe (Typ 302, varianta 02) a na střepu z těla nádoby žlábková vlnice (Typ 205, varianta 01). Přesto oba zlomky náležejí spíše k mladší fázi středohradištního období.

9. Příkop opevnění a jeho význam

Zahloubeným objektem středohradištního stáří největšího významu je hrotitý příkop široký na profilu 28/96 9,3 m a v sektoru 093 10,5 m. Příkop má delší vnitřní stěnu a je na profilu asymetrický – na profilu 28/96 (Obr. 17) méně a na profilu V v sektoru 093 výrazně více (Obr. 41). Cílem této práce není podat vyčerpávající přehled o výplních příkopu, ale podat přesvědčivý důkaz, že příkop je středohradištního stáří, vrstvy výplně se v něm usazovaly postupně antropogenní činností a zanikl již v průběhu raného středověku. Proto jsem vybrali kontexty dokládající dobu, kdy byl příkop zcela zaplněn, kdy přestal plnit primární funkci coby fortifikace a kdy započalo zaplňování.

Předpokládáme, že v sektoru 092 stála nadzemní část fortifikace – hradba, o jejíž vnitřní konstrukci nelze nic bližšího uvést. Na základě velkého pískovcového kamene částečně zapuštěného do půdního typu na hraně vnitřní stěny příkopu, destrukce plochých pískových kamenů 093052 a vrstev různě zahliněné spraše (093025 a 093027) z nichž 093040 a 093042 překrývaly pískovcový kámen (Obr. 41) se domníváme, že hradební těleso bylo opatřeno čelní kamennou plentou. Stratigraficky nejstarším zahloubeným objektem do půdního typu s pravěkými (knovízskými) nálezy v sektoru 092 byl žlab 0920016 vyplněný kontextem 092015 (středně sypká jemná hlína s mikrovrstvami uhlíků a popela na povrchu). Ten byl porušen (mimo novodobé výkopy 092012 a 092014) zahloubeným objektem 092026 s keramikou libočanského typu B. Ze žlabu 092016 byl získán soubor keramiky, který obsahoval 9 okrajů zdobených, 1 nezdobený, 5 zdobených zlomků keramiky z těl nádob a zlomky 4 den. Mimo okraj s h, ladkým povrchem bez příměsí slídy (Tab. 33: 15) a střepu z těla nádoby s výzdobou rozmáchlých, ostře rytých vlnic s povrchem stejné charakteristiky (Tab. 34: 6), jsou všechny střepy dle materiálu žateckého původu (Tab. 33: 10-12, 14, Tab. 34: 1-5, 7, 10). Typologicky je můžeme přiřadit k horizontu pozdního libočanského typu A (Čech 1999, Obr. 2: 4-6, Obr. 3: 1, 2, Obr. 5: 2, Obr. 6: 1) s výraznými prvky nejstarších typů

libočanského typu B (1999, Obr. 3: 3-6, Obr. 5: 3-4, Obr. 6: 2-4). Soubor lze datovat ještě do závěru 10. století a hradba byla odstraněna někdy před tímto datem.

Z výplně příkopu byl vybrán soubor keramiky z kontextů 093057 (Tab. 35) s pozdními formami libočanského typu B datovanými do závěru 11. století podle nálezů keramiky stejné charakteristiky s šesti denáry královské vlády Vratislava II. (1086-1092) v jedné vrstvě v sektoru 04 na nám. Jana Žižky v roce 1999. Je pro ně typický průměr okraje nádoby větší než maximální výduť (Tab. 35: 1, 6). Také v souboru z kontextu 093057 se vyskytují mimožatecké nálezy keramiky neznámé produkce (Tab. 35: 10, 13-14). Výrazný soubor keramiky libočanského typu B byl získán z kontextu 092059, včetně dvou zlomků mimožatecké provenience s kalichovitými okraji (Tab. 36: 11, 14). Ty je možno na základě makroskopického pozorování keramického materiálu přirovnat ke skupině PIII (písčítá keramika – šedá řada, *Boháčová 2003*, 406) ze Staré Boleslavi. Jestli oba zlomky náleží přímo staroboleslavské produkci nelze za tohoto stavu poznání určit. Profilací oba okraje náleží do skupiny kalichovité profilace (2003, Obr. 37a-b: 19). Z 30 typických zlomků keramiky z kontextu 093059 je celkem 13 kusů mimožatecké produkce (Tab. 36: 7-8, 11-12, 14; 37: 1, 4-6, 8-9, 11), včetně dna se značkou berličkového kříže (Tab. 36: 13), který má přesnou obdobou ze Staré Boleslavi (2003, 35d: 25). Datování souboru do závěru 11. století neodporuje názoru na dobu výskytu kalichovitých okrajů (2003, 453).

Soubor keramiky libočanského typu B, považovaný za jeho klasické představitele datované po polovině 11. století podle denárů z knížecí vlády Vratislava II. (1056-1086) z výzkumu v Podměstí z roku 2001, byl vyjmut z kontextu 093030. Je pro něj typický menší nebo stejný průměr okraje jako maximální výduť nádoby (Tab. 43: 1-4). Kontext 093030 byl porušen mladším objektem (neg. 093019), ale zároveň překrýval dvě pyrotechnická zařízení narušující kontext 093040, který překrýval destrukci plochých pískovcových kamenů 093052.

Z kontextu 093061 byl získán soubor keramiky odpovídající svým složením výplni objektu 092016 (žlabu), tzn. míšení keramiky pozdních variant libočanského typu A (Tab. 38: 5, 7; 39: 1-3, 9) s raným libočanským typem B (Tab.: 38: 2-4; 39: 4). Opět se vyskytují zlomky mimožatecké keramiky (Tab. 39: 5-6). Límcovitý okraj (Tab. 38: 6) se blíží tvarově produkci z Levého Hradce (*Tomková 2001*, Obr. 57: 1-4), ale zcela neodpovídá materiálem, který obsahuje oproti levohradeckým nálezům slídu.

Kontext 093061 obsahoval 3 typické zlomky keramiky typické keramiky, což je velmi málo. Zaujme mezi nimi zlomek okraje (Tab. 37: 14), který je totožný (?) s okrajem z výplně objektu 092016 (Tab. 34: 1). Proti přimíchání střepu během výzkumu svědčí časová prodleva

dvou týdnů mezi odebráním výplně negativu 092016 a odebráním kontextu 093061. Časová prodleva byla i při laboratorním zpracování nálezů, které postupovalo chronologicky podle data a čísel sáčků. Domníváme se proto, že v době, kdy byla zaplňován negativ 092016 výplní 092015 vznikl i kontext 093061.

V době, kdy byla do příkopu uložena vrstva 093073 (Tab. 39: 1-10) na vrstvu 093032 ze směsi spraše, půdního typu a šterkopísku, bylo na ní umístěno kruhové otopné zařízení z bílého jílu se základem ze střepů z láhve (Obr. 041: kont. 093070; Tab. 39: 8). Vzniklá situace byla narušena pravouhlým objektem s kontextem 093074 ve výplni, který obsahoval směs keramiky středohradištní (Tab. 41: 1-3, 5, 8) a keramiky libočanského typu A (Tab. 41: 6, 9). Výplň také obsahovala zlomek zásobnice nebo velkého hrnce s plastickou lištou (Tab. 41: 7) na výduti. Zlomky ze stejné nádoby (Tab. 42: 1-9) byly vyzdviženy z výplně objektu 093076 vyplněného vrstvou 093075 umístěného na vnější hraně příkopu. Pokládáme to za současnost kontextů 093074 a 093075. Kontext 093074 obsahoval rozměrné dno z nádoby, které bylo upraveno hlazením a poté do něj byla vyryta značka v podobě ptačí stopy (Tab. 41: 10).

Kontexty 093073 a 093032 obsahovaly pouze keramiku středohradištního charakteru (Tab. 40: 1-10; 41: 6-9). Pro kontext 093032 je zřejmé malé množství čtyř typických keramických zlomků ve vrstvě, která je ve výplni příkopu nejmocnější (Obr. 41). Podstatné je datování keramiky, která by měla, pokud bychom chtěli vrstvu interpretovat jako výplň z tělesa hradby, být současná s její stavbou případně starší (např. pravěká). Neshledáváme ale žádný rozdíl v keramice z kontextu 093032, uvažované těleso hradby a 093033. Mohlo také snadno dojít k tomu, že vrstva 093032 byla přebírána a kontaminována nálezy z následného kontextu, tedy 093033. Zde je nutno provést rozbor nálezové situace. Pokud destrukci plochých pískovcových kamenů (093052) ztotožníme s destrukcí čelní kamenné plenty, musíme považovat všechno pod ní za výplň příkopu vznikající v době funkčnosti opevnění, nebo přinejmenším v době stojící hradby, byť byla v jakémkoliv stavu a funkci. Nejsme ovšem s to rozlišit předěl mezi uvedenými variantami, které významově jsou zcela odlišné, ale technicky vzato totožné. Kameny 093052 byly promíšeny vrstvou 093042, což byla směs spraše a hnědé jemné hlíny do podoby „mramorování“ s drobnými úlomky pískovce (Obr. 41). Vrstva 093033 ležela na povrchu 093042 a tím na destrukci předpokládané plenty. Musela tedy vzniknout po částečné destrukci fortifikace, konkrétně plenty, a směs spraše, půdního typu a šterkopísku z tělesa hradby se mohlo sesunout až poté. Směs všech tří materiálů vznikla přemístěním výkopku při hloubení příkopu, který narušil pedologické a geologické podloží až po šterkopískovou terasu. Vrstva 093033 je navíc jiného charakteru – obsahovala

valouny, uhlíky a byla hlinitější. Vrstvy pod destrukcí (?) plenty 093051, 093081-093090 byly zcela jiného charakteru a měly podobu vazké šedohnědé hlíny bez dalších příměsí a jen velmi ojedinělými kameny. Přes svou téměř identickou podobu a složení byly od sebe rozeznatelné díky vrstvám uhlíků a barvě, která se pohybovala v odstínech hnědé a šedé. Podle pylové analýzy a závěrů z ní plynoucích (viz příloha), je zřejmý původ vrstev uvedené charakteristiky (Kozáková 2006), které vznikly ukládáním zvířecích a lidských koprolitů. Pro přesnější identifikaci bude ještě potřeba provést proplavení vzorků a následnou makrozbytkovou analýzu. Původu vrstev napovídal i zápach, který z nich stoupal během výzkumu a který byl stejný jako z daleko mladších výplní vrcholně středověkých jámeček.

Hrot příkopu se zčásti vyplnil směsí štěrkopísku, spraše a půdního typu erozí stěn (kont. 093087), zřejmě i díky obzvláště příkré vnější stěně. Více zahliněné kontexty 093086 a 093085 doplnily hrot příkopu zcela. Všechny uvedené vrstvy obsahovaly pouze drobné zlomky pravěké keramiky, kterou obsahoval půdní typ a která se nacházela ve zbytcích výplní pravěkých (knovízských) objektů (kontexty 093091, 093094-093095) Poté došlo k ukládání koprolitů a z nich vzniklých vrstev 093088(K), 093090, 093084(K), 093083, 093082(K), 093083 (2), 093081(K), 093080(K), 093042, 093033(K), 093079(K), 093078(K), 093077(K), 093032(K) (stratigrafické pořadí od nejstarší k mladším, K=nálezy keramiky). Větší zlomky jsou z kontextů 093084 (Tab. 48: 9-12), 093081 (Tab. 47: 10-17), 093080 (Tab. 45: 20-23; 46: 1-10), 093033 (Tab. 44: 1-12) a kontextu 093032 (Tab. 43: 6-9). Nálezy veškeré keramiky jsou středohradištní a podle materiálu lze rozlišit keramiku mimožateckou (22 zlomků), skupinu pokládanou za místní produkci (41 zl.) a zlomky zatím neurčené, které jsou dokumentovány jen jako profily (19 zl.). Z hlediska provenience nejsou také hodnoceny atypické střepy.

Na základě rozboru stratigrafie výplně příkopu lze konstatovat, že kontexty od dna příkopu až po vrstvu 093090 byly ukládány v době stojící hradby, poté následovala její částečná destrukce (093042, 093052), opětné ukládání vrstev se středohradištní keramikou, ale jiného složení (093033, 093077-079). Vrstvu 093032 považujeme za doklad definitivního zániku hradby a zaplnění příkopu až po okraj. Na zaniklém příkopu vznikla sídlištní situace (kontexty 093070-093075), která se až sekundárně sesedáním spodních vrstev dostala do hloubky a při výzkumu se jevila jako na svahu. Takto vznikající deprese byla nadále zaplňována po celý raný středověk a v závěru 12. století dochází z zahlubování dalších objektů do výplně (kontexty 093015, 093020, 093024-026, 093029).

10. Sídlištní zástavba

Úzké pruhy sondáží v trase tepelného napáječe nejsou příliš vhodné pro interpretaci sídlištních komponent. Přesto nastaly situace o nichž lze konstatovat více podrobností, někdy alespoň obecné interpretace. Do roku 2006 byly v Žatci odkryty dvě koncentrace sídlištních komponent, které lze pokládat za usedlosti. První byla zjištěna již v roce 1996 (nal. 37) a významně doplněna o nálezy z roku 2005 (nal. 38-40, 42). Prostorové uspořádání prozkoumaných ploch a dokumentovaných profilů přibližuje obrázek 41. V sondě 1/96 (nal. 37) byla zjištěna středohradištní keramika v hlinitých vrstvách na povrchu geologického podloží, které tvořila šterkopísková terasa bez půdního typu, který byl snesen. Mělký objekt na profilu V (vrstvy 17 a 18) měl stejný charakter jako komplex kontextů 074044-048, 074050 v sektoru 074. Na profilu V sondy 1/96 byly evidovány vrstvy propálené spraše (vrstva 33) a znovu v sektorech 067 a 068 v roce 2005 (Obr. 41, Obr.38). Jejich účel je velmi problematické vysvětlit (viz popis nal. 38). Propálená spraš překrývala dlažbu z drobných valounků, kterou podle analogických situací pokládáme za ústřední prostranství usedlosti obklopené obytnými stavbami. Na stavby určené k obývání usuzujeme na základě velikosti valounků a kvality provedení dlažby, která je velmi vhodnou komunikační plochou. Dlažba byla na jižní straně ukončena terénními nerovnostmi, z nichž se během výzkumu vyrýsoval mělký žlábek a drobné kúlové jamky. Na severní straně byla dlažba ukončena nerovnou ale ostrou hranou a sloupovou jamou obloženou valouny a plochými lomovými pískovcovými kameny. Případné další pozůstatky nadzemní stavby byl zlikvidovány mladším zahloubeným objektem (068034). Středohradištní keramika byla získána z kontextů 068040 a 068050, které vyplňovaly negativ 068041. Ten pokládáme za součást usedlosti s dlážděným dvorkem jen na základě nálezů, protože všechny startigrafické vztahy byly zničeny. Za pozornost stojí rovněž skutečnost, že severní i jižní ukončení zádlažby jsou vůči sobě navzájem rovnoběžné.

Dláždění dvorků raně středověkých usedlostí bylo v Žatci obvyklé a mimo několika malých ploch, byla v ještě větším rozsahu byla odkryta část usedlosti na Chelčického náměstí v roce 1998 (Čech 2004, 96 – sektory 23-25). Půdorys domu srubové konstrukce, jevil se jako negativ v dlažbě, byl zjištěn v sektoru 23, ulička dlážděná valounky v sektoru 24 a nadzemní stavba srubové konstrukce se zahloubeným interiérem v sektoru 25. Podle nálezů je usedlost datována do počátku 10. století. Odlišná situace byla odkryta v usedlosti z 2. pol. 9. až 1. poloviny 10. století v Hrdlovce, kde byla odkryta zádlažba z drobných valounků s otopnými zařízeními v interiérech staveb (Meduna 1996, 311-313).

Vrstva bílého udusaného, ohněm vysušeného a zabarveného jílu byla odkryta v sektoru 071 (Obr. 40: 2). Považujeme ji za podlahu v interiéru nadzemní stavby s drobnými kruhovými kúlovými jamkami (kont. 071040, 071043). Středohradištní keramika byla nacházena ještě ve vrstvách podlahu překrývajících (071038). K obdobnému zjištění na jiném místě již nedošlo.

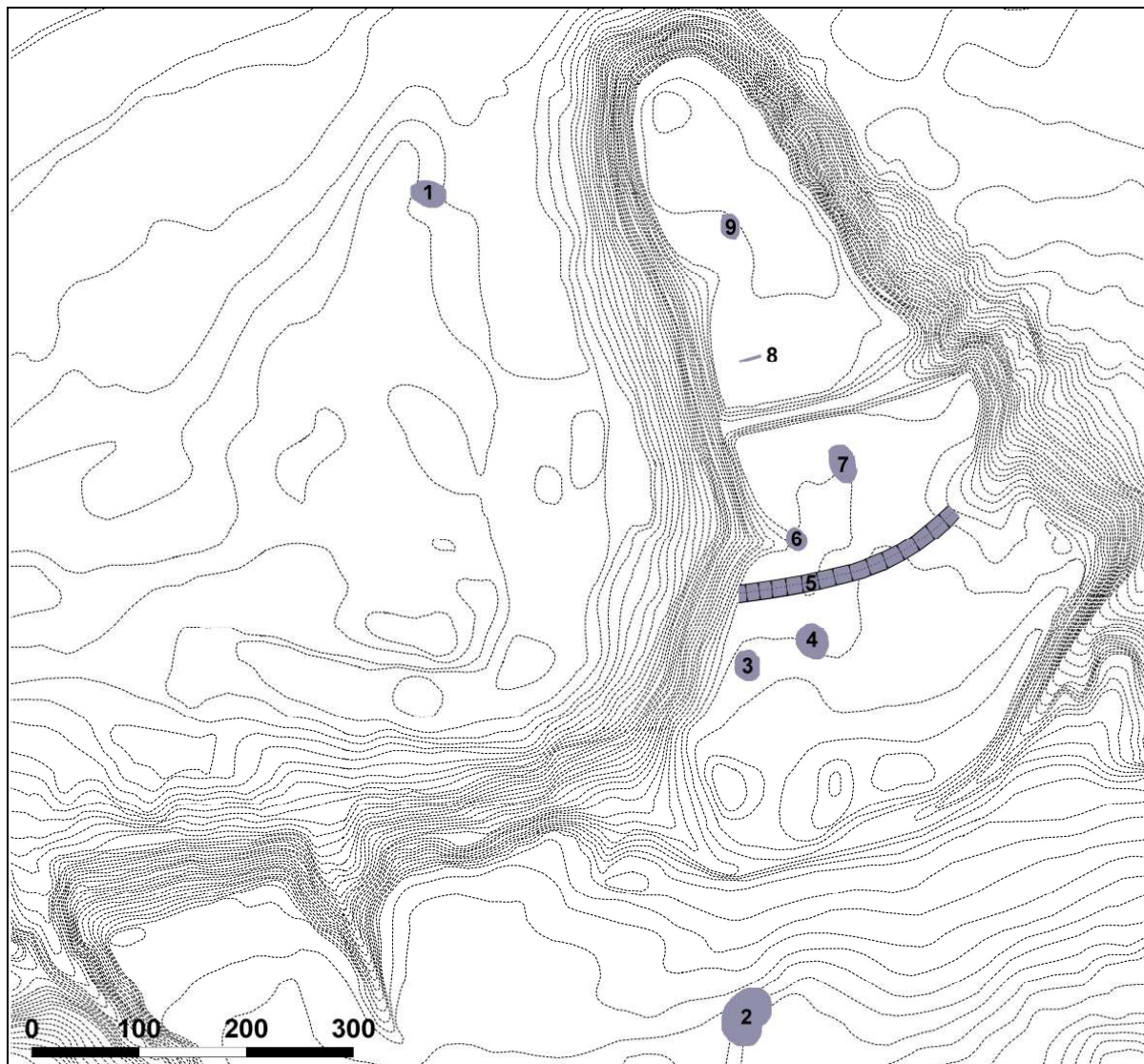
Koncentrace zahloubených objektů byla evidována na nám. Jana Žižky, jmenovitě v sektorech 25-27, výzkum v roce 2000. Jmenovitě se jedná o zahloubený objekt nepravidelného tvaru a průřezu v sektoru 25 (Obr. 26), zahloubený objekt s četnými uhlíky orientovanými rovnoběžně s východní stěnou (Obr. 27: obj. X; Obr. 28: vrstva 64), považovaný za doklad stavby srubové konstrukce se sníženým interiérem. Posledním ze skupiny byl zbytek zahloubeného, v půdorysu pravoúhlého objektu, který nelze pro malé rozměry torza dále interpretovat (Obr. 29: vrstva 33).

Další zjištěnou sídlištní komponentou byly shluky drobným kúlových jamek v půdním typu o průměru 3-8 cm a hloubce až 15 cm. Byly zjištěny jen v nejstarších raně středověkých sídlištních situacích díky dobré čitelnosti v půdním typu. Domníváme se, že existují i v mladších obdobích, ale byly zahlubovány do starších vrstev a nejsou při výzkumu rozlišovány. Největší koncentrace byla zachycena v sektoru 096 (Obr. 15: 4), kde jamky tvoří linii po diagonále přes sektor a další byly situovány po stranách. Byly čitelné až po odebrání kontextů 096035 a 096042, které byly jemným šedo-okrovým popelem s četnými uhlíky. S menší koncentrací drobných jamek v půdním typu jsme se setkali v sektoru 098 (Obr. 16) a to opět po odebrání popelovitých vrstev 098051, 098052 a 098054. S případem, kdy by jamky tvořily jasnou linii (případně souběžné linie) nebo zalomení znamenající nároží půdorysu jsme se nesetkali. Přesto můžeme předpokládat, především na základě sektoru 096, že se v Žatci ve středohradištním období vyskytovaly nadzemní stavby obdobného typu jako na Levém Hradci (*Vařeka 2001*, 254-258).

Na své zhodnocení čekají, do této práce nemohly být zahrnuty z časových důvodů, výsledky výzkumu v trase tepelného napáječe v roce 2006. V Dvořákově ulici (naleziště 14-16) bylo zjištěno seskupení zahloubených objektů, mimo ně podlaha ze směsi spraše a jemného písku s četnými drobnými kúlovými jamkami. Na jiném místě byly odebrány horizontálně uložené vrstvy překrývající prohlubně různého tvaru a hloubky v půdním typu a pyrotechnické zařízení.

Mimo usedlosti s valounkovou dlažbou a dosud nezpracovaných poznatků z Dvořákovy ulice, jsou odkryté sídlištní komponenty středohradištního období spíše jednotlivinami bez dalších souvislostí. Je to zřejmé například u objektu v sektoru 061 na nám. M. Hošťálka

(Obr. 32 a 33), který by díky profilu a půdorysu mohl být považován za malý příkop nebo žlab, ale schází k němu cokoliv, co by mohlo být považováno za současné a přispělo by k pevnější opoře v interpretaci. Izolované jsou rovněž zahloubené objekty v sondě 11/92 a v sektorech 080, 084 087 (nal. 36, 43, 45, 46).

Obr. 58: Žatec v středohradištním období. Koncentrace objektů a nálezů pokládané za doklady usedlosti: 1 - Svatováclavská ul., 2 - ul. Volyňských Čechů, 3 - ul. Dvořákova, 4 - nám. Svobody 1, 6 - nám. Svobody 2, 7 - nám. Svobody 3, 9 - nám. J. Žižky. Fortifikace: 5 - příkop opevnění, 8 - žlab či malý příkop na nám. M. Hošťálka,

11. Žatec jako opevněné centrum středohradištního období

Na základě dosavadních získaných archeologických pramenů a interpretace písemných památek (viz kapitola 3), byl Žatec pokládán za přemyslovské založení v souvislosti se vznikem českého státu (souhrnně Čech 1997). Je zřejmé, že tato koncepce je nadále neudržitelná, stejně jako datování raně středověkých hradů ve středním Poohří (cf. Bubeník – Profantová – Pleinerová 1999). Také jejich interpretace, coby dokladu zárodku územního

útvary konkurujícímu středočeskému přemyslovskému patrimoniu, není nadále akceptovatelná (Čech 2000,). Na Rubínu u Podbořan (k.ú. Dolánky a Pšov, okr. Louny) je doložen výskyt archeologických památek starších i současných (Bubeník 1997, 56-106) se středohradištními nálezy ze Žatce. Současné se jeví také nálezy z Hněvína u Mostu (Bubeník 1989, Tab. XXXI, XXXII, XXXV), včetně specifického společného výskytu keramiky typologicky starohradištní se středohradištní, doložené v Žatci bezpečně z jednoho kontextu (Tab. 19: 12). Velmi chronologicky blízké se jeví Zabrušany díky keramice z výplně příkopu. Další hrady v Poohří, tzn. Hradec u Kadaně, Drahůš (Kotková 2004), Levousy (Váňa 1973, ??), Klapý (Zápotocký 1999,) a Vlastislav (Váňa 1968,) nevykazují archeologické nálezy srovnatelné jak se Žatcem.

Pochybnosti jsou důvodné také ohledně vědomostí kronikáře Kosmy o počátcích českého státu. Kanovník znal Žatec zjevně až jako přemyslovský a rovněž jeho znalost jmen krajů se jeví v jiném světle na základě pylových analýz z výplně středohradištního příkopu. Jméno kraje, který dal Lučanům jméno, Lúka, mohl být reakcí na odlesněnou krajinu (Kozáková 2006), která mohla připadat příchozím ze středních Čech nezvyklá. Domníváme se, že jsou zcela rovnoprávné možnosti jak staršího původu jména, tak jména nového v rovině kronikářova literárního novotvaru, který si nijak nadále nevyskytuje a po celý raný středověk byl užíván název žatecko – *provincia satzensis* (Sláma 1986).

Nevyřešená je zatím otázka následnosti Žatce přemyslovského. Jak vyplývá s popisu a rozboru výplně příkopu, nálezy horizontu libočanského typu A se vyskytují ve výplních objektů zahloubených do vrstvy 093032, která má charakter planýrky. Vrstva prochází přes celou šíři příkopu a na vnější straně vyklíňuje na úrovni půdního typu, tedy povrchu terénu. Na vnitřní straně je poničena mladším zahloubeným objektem, ale je zřejmé že k povrchu se blížila dříve než u vnitřní hrany příkopu. Objem umístěného materiálu je ve vrstvě mnohem menší, než byl objem hradby, o níž se dá předpokládat, že byla vyplňována geologickým podložím nakopaným při hloubení příkopu. Zřejmě při jeho konečné planýrce nebylo potřeba tolik zeminy díky předchozím výplním. Jelikož nikde (!) nemáme doloženu planýrovací nebo vyrovnávací vrstvu odpovídající složení kontextu 093032, dá se předpokládat současnost a nutnost stavby nové fortifikace, za kterou považujeme opevnění na jižní hraně ostrožny (Obr. 1: II). Zajímavé je i porovnání délek a rozsahu plochy, kterou fortifikace vymezovaly. Středohradištní příkop (Obr. 1: I) byl dlouhý ca 230 m a navazoval na terénní depresi na východní straně ostrožny – dnes Nádražní schody. Plocha hradu byla 8 ha. Další vnitřní členění objektu není doloženo, ale nebylo by nepravděpodobné. Dochovaná nálezová situace není pro takové zjištění díky četným pozdějším rozměrným zásahům do země, včetně mladší

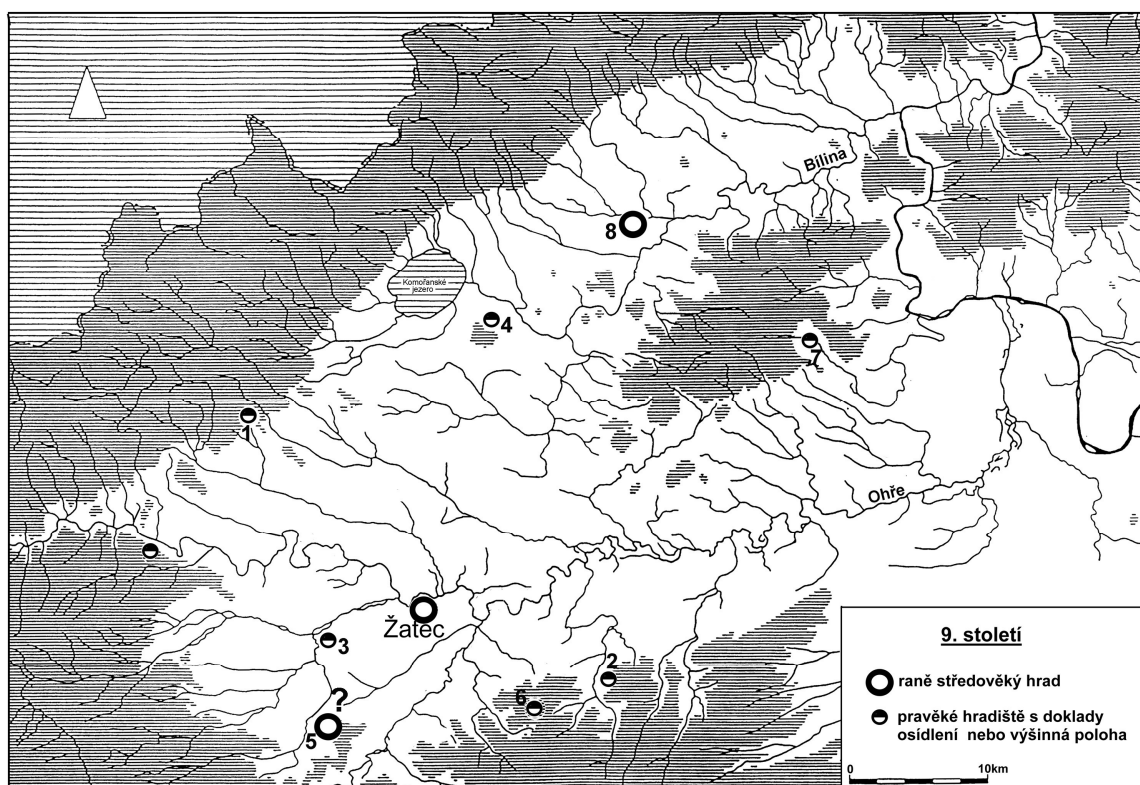
rozsáhlé fortifikace vymežující akropoli (Obr. 1: III), příznivá. Mladší opevnění datované podle dochovaných dřev (Čech 2004,) do rozmezí let 925-935 (starší fáze) a 929-937 (mladší fáze) má délku ca 450 m (!) a ohraničuje celou ostrožnu o rozloze 15 ha (Obr. 1: II). Z uvedených údajů vyplývají nejen rozdíly v rozměrech, ale také v energetické náročnosti potřebné k vybudování fortifikací. V tomto ohledu je zřejmá nesrovnatelně náročnost vybudování vnější fortifikace II.

Z tohoto úhlu pohledu považujeme mladší fortifikaci II za nástupce opevnění I. Časový rozdíl, ať už byl jakýkoli a z hlediska historické interpretace tak důležitý, nelze řešit.

12. Hrad a výšinná sídliště středohradištního období v SZ Čechách

Seznam lokalit považovaných za staro či středohradištní je uveden jen ve stručném výtahu se základními charakteristikami. V uvedené literatuře lze dohledat detaily, případně odkazy na prameny starší. Ve velké většině byly publikované materiály zveřejněny v dostupných tiscích, v menším měřítku to byla periodika méně obvyklá (Třeskonice – Výrov), případně nepublikované materiály z nálezových zpráv (Most – Hněvín, Hřivice – Okrouhlík). U těchto lokalit uvádíme nálezy na přiložených obrázcích tak, jak byly převzaty.

Srovnáním se středohradištní keramikou ze Žatce zjistíme, že mimo Rubína se setkáváme jen se stejnými nálezy jako ze Žatce. Jsou to keramické zlomky jak ryze starohradištní s prostými, zaoblenými a ven vyhnutými okraji, tak s okraji hráněnými (Hněvín – Most, Třeskonice – Výrov). Při pohledu na mapku je zřejmá centrální poloha Žatce v Poohří, Zabušan v povodí Bíliny a rozmístění ostatních poloh při okraji Podkrušnohorské pánve a středního Poohří. Žatec a Zabušany jsou také jedinými objekty o nichž víme, že jako opevněná sídla vznikla ve středohradištním období. U dalších pokud je doloženo opevnění (Třeskonice - Výrov, Most – Hněvín), jeví se spíše jako pravěké a znovu využité v raném středověku. Stejně je to v případě opevnění Rubína (k.ú. Dolánky a Pšov, okr. Louny), kde bylo halštatské opevnění využito zřejmě již v starohradištním období.

Obr. 59: Hrady (kroužky) a výšinná sídliště v povodí Bíliny a střední Ohře datovaná do 9. století (číslování odpovídá soupisu v kapitole 12). Otazník u Rubína znamená pochyby, zda jej zařadit mezi hrady či výšinná sídliště pro nespolehlivý doklad raně středověkého opevnění.

12.1. Černovice, okr. Chomutov

Platů o rozloze 6ha na vrcholu kopce nad samým okrajem podkrušnohorské kotliny. Výzkum Z. Smrže v roce 1976 se dotkl valu a neporušené plochy v JZ části platů. Nálezy hradištní keramiky pocházejí (společně s pravěkými nálezy) pouze ze žlutohnědého půdního typu – zahloubené objekty nebyly zjištěny. Val byl sestaven z bloků křemence pokrytými šterkem a hluboko v jeho tělese byly nacházeny zlomky hradištní keramiky společně s recentními nálezy (např. nábojnice).

Datování: získanou keramikou lze klást do 8. až 1. pol. 9. stol. a odpovídá staršímu klučovskému horizontu, ojedinělé zlomky okrajů by mohly pocházet z 1. pol. 13. století.

Literatura: Sláma 1986, 66; Bubeník 1988, 176-179, Tab. I-III; Smrž 1992, 92-93, 97; 1995, 41, 43, 46-48, 59, 71.

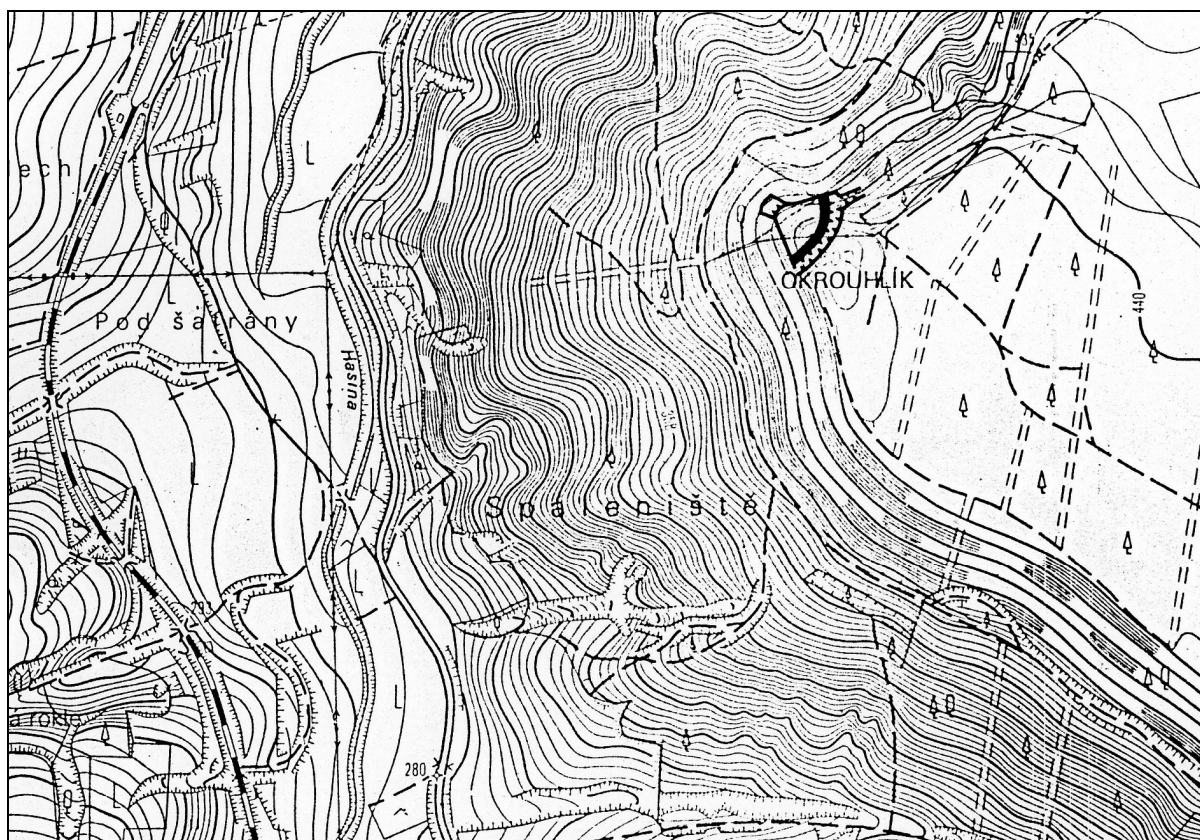
12.2. Hřivice, okr. Louny

V roce 1969 provedl J. Bubeník povrchový průzkum výrazné ostrožny jihovýchodně od obce s místním názvem „Okrouhlík“, kóta 440,2 m. Ve vzrostlém listnatém lese objevil lehce zalomený val o délce ca 100 m, šířka valu je 10 m a příkop má rovněž 10 m. Svahy pravoúhlé ostrožny prudce spadají dolů a hradiště o rozloze ca 0,7 ha má převýšení nad obcí Hřivice 170 m (Obr. 60). Autor průzkumu zařadil objekt do raného středověku.

V roce 1991 provedl rekognoskaci objektu P. Meduna a nechal jej zaměřit geodety tehdejší Expozitory ArÚ Most E. a J. Březákovými (Obr. 61). Provedl povrchové sběry a mikrosondáž na malém spočinku na špici ostrožny na západní hraně hradiště. Přestože je objekt pokryt lesem, podařilo se mu získat z povrchu 13 sáčků keramiky.

Datování: Podle NZ P. Meduny lze počátky raně středověkého osídlení na ostrožně klást do časně slovanského období, výrazné nálezy pocházejí z 9. století (výzdoba kazetovitého motivu – Obr. 64) a podle chronologie žatecké keramiky náleží nejmladší keramika raného středověku do 11. století. Jak vyplývá z předchozích informací, není možné stanovit stáří opevnění.

Literatura: *J. Bubeník* NZ Most č.j. 491/74; *P. Meduna* NZ Most 1157/91.

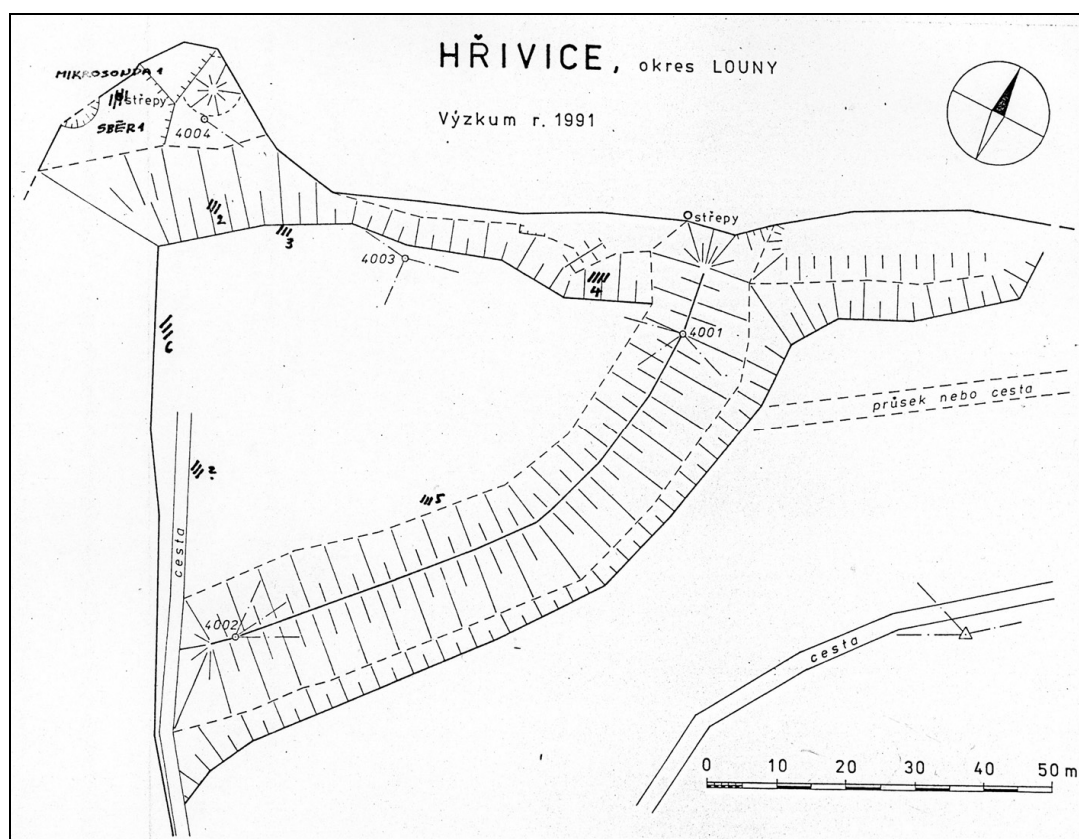
Obr. 60: Poloha hradiště Okrouhlík, k.ú. Hřivice, okr. Louny (výřez z mapy 1:10 000)

12.3. Kličín, okr. Louny

Lokalita se nachází na dominantní poloze nad soutokem Doláneckého potoka a potoka Lésky a byla zjištěna sběry v letech 1974, 1982, 1985 a mezi lety 1986-89. Plocha byla sondována pedologickým vrtákem a byl zjištěn přibližně 30-40 cm pokryv nekvalitního půdního typu se štěrkem a do štěrkopískového podloží zahloubené objekty.

Datování: Sběrem získané zlomky keramiky pocházejí z časně slovanského období, dále ze 7.-8. a 9. století, 2. pol. 10., 1. pol. 11. a 12. století.

Literatura: *Bubeník 1992*, 124-128.

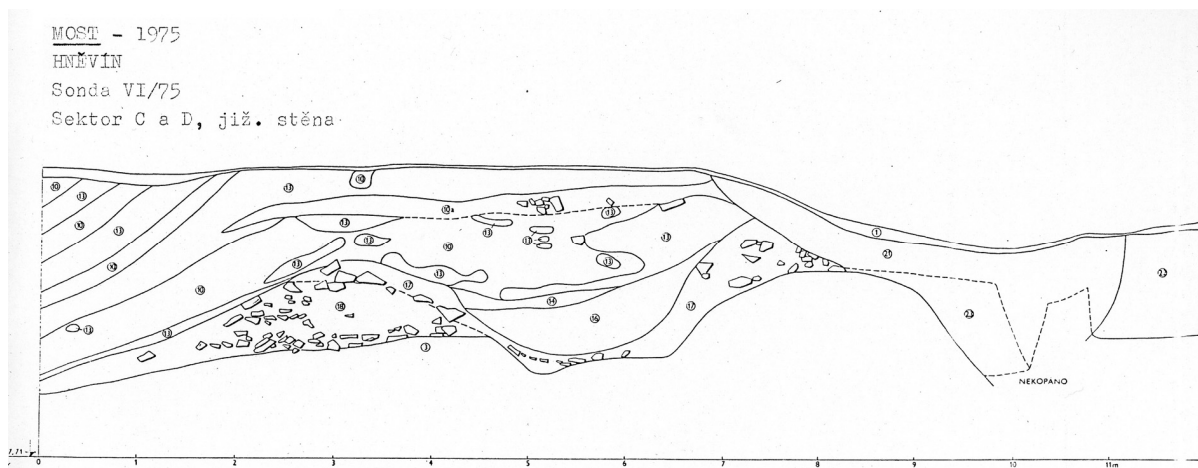
Obr. 61: Plánek hradiště Okrouhlík, k.ú. Hřivice, okr Louny.

12.4. Hněvín, k.ú. Most, okr. Most

Výzkum J. Bubeníka zjistil v roce 1974 na terénním stupni na JZ straně vrcholu kopce pozůstatek opevnění z halštatu. V horních částech valového tělesa s kamennou konstrukcí a trámy (Obr. 62) byly nalezeny keramické zlomky starší a střední doby hradištní a kúlové jamky vytvářející řadu při vnitřní patě valu překryty vrstvou se středohradištní keramikou - vše bylo překryto zásypem s pozdněhradištní keramikou obdobnou nejstarším nálezům z Mostu (Obr. 65-67).

Nálezy a datování: Publikovány jsou nálezy ze sběrů z let 1956 a 1970 (*Bubeník 1972*) a NZ č.j. 1024/89 obsahuje vedle podrobné terénní dokumentace a zaměření celého objektu i kresby nálezů. Podle nich lze sekundární využití halštatského opevnění datovat k pol. 9. století.

Literatura: *Bubeník 1972*, 668-671; NZ Most 1024/89; *Smrž 1992*, 91, Abb. 2, 3, 6; *1995*, 50-54, 71.

Obr. 62: Řez opevněním na Hněvíně, k.ú. Most v roce 1975. Středohradištní keramika pochází z vrcholu valu a z jeho úpatí.

12.5. Rubín – k.ú. Dolánky a Pšov, okr. Louny

Bazaltová kupa je nejvýchodnějším výběžkem Doupovských hor a přes kopec prochází hranice katastrů obcí Dolánek a Pšova, což způsobuje potíže při lokalizaci některých starších nálezů. Hradišti věnovali značnou pozornost ve druhé polovině 19. století místní sedláci, kteří odtěžovali vrstvy, vybírali z nich kosti a vozili je do podbořanského cukrovaru. Údajně jich mělo být odvezeno jen během dvou let na 100 q a vytěžená hlína byla rozvážena na pole na obou katastrech. Archeologické nálezy shromažďoval a částečně publikoval MUDr. Anton Tischer a především Franz Steiner, který předměty soustředil do své soukromé sbírky. Obsáhle se tématu Rubína věnoval J. Bubeník (1988), předměty obsažené ve sbírce bývalého muzea v Podbořanech sepsal M. Dobeš (199) a další nálezy ve sbírkách muzea v Chomutově jsou obsaženy v soupise sbírky vypracovaném E. Černou a L. Ondráčkovou.

Ze sbírky Franze Steinera jsou nejznámější avarsko-slovanská nákončí, ostruhy s háčky a zlatá náušnice s tzv. litým hrozníčkem. Mezi keramikou ze starších fondů (Bubeník 1988) a keramikou z výzkumů V. Kruty a J. Bubeníka (Bubeník 1995, 1997) lze rozeznat značné rozdíly. Značnou část starších nálezů tvoří výrazné zlomky keramiky s výzdobou různých variant kazetovitého motivu, kdežto mezi keramickými zlomky z výzkumu opevnění (1995) byly pouze dva a sondy na spočinku pod bazaltovou kupou zachytily dva objekty (kruhový objekt o průměru ca 70 cm s mazanicí a přepálenými kameny ve výplni - obj. 9/84, část objektu 34/86 v sondě III/86). Autor výzkumu, tzn. J. Bubeník, určil dva horizonty, a to starší I. (staro až středohradištní) a mladší II. (mladší středohradištní) a námi zmíněné objekty zařadil do fáze I. Objekty 1 a 5/84 reprezentují mladší žatecký horizont 10. století, který je námi řazený do 2. třetiny 10. století. Stejný časový horizont reprezentují i drobné zlomky keramiky z „destrukce opevnění na úpatí valu“ (Bubeník 1995, obr. 8: 3-8, 11, 12, 14, 15, 23)

a ještě výrazněji z „nadloží a zbytků destrukcí opevnění na svahu a úpatí valu“ (1995, obr. 7: 3, 9, 13). Znamenalo by to, že opevnění na Rubínu zaniklo nebo již neexistovalo, což může i nemusí znamenat totéž, ve druhé třetině 10. století.

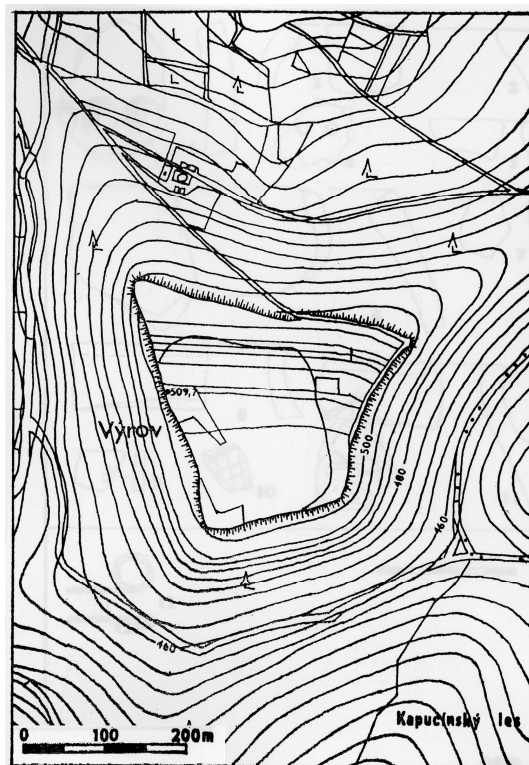
Datování: 8., 9. a 1. pol. 10. století.

Literatura: *Sláma 1986*, 87; *Bubeník 1988; 1992*, 186-216; *1995*, 128-145; *1997*, 56-106.

12.6. Výrov, k.ú. Třeskonice, okr. Louny
Zjišťovací výzkum východního valu a sběr na ploše hradiště provedl P. Holodňák ze žateckého muzea v roce 1983. Raně středověká keramika byla nalezena pouze (!) ve splachové vrstvě překrývající destrukci valu, která obsahovala keramiku ze starší doby železné (Obr. 68).

Datování: pol. (?) 9. století

Literatura: *Holodňák 1985*, 53-60; *Sláma 1986*, 92.

Obr. 63: Plánek hradiště Výrov, k.ú. Třeskonice, okr. Louny.

12.7. Vlastislav, okr. Litoměřice

Nevysoký ostrožnovitý výběžek obtékaný na západě a severozápadě říčkou Modlou. Objekt je trojdílný a celkové rozloze 3,2 ha a opevnění je dochována po celém obvodu. Rozsáhlý výzkum Z. Váni byl publikován (1968) a objekt byl důkladně popsán.

Datování: Z. Váňa ztotožnil hrad s hradem Vlastislav zmíněným kronikářem Kosmou. Archeologické datování „přízbušobil“ písemným pramenům bez ohledu na to, že se vlastně nejedná o písemné prameny, ale o líčení bájných počátků Čechů a Přemyslovců, jak ostatně sám Kosmas na počátku svého vyprávění sděluje. Publikace není sice nijak bohatá na vyobrazení nálezů keramiky, ale autorovi se mimoděk podařilo vybrat keramiku z jednotlivých objektů reprezentující výrobní okruhy Poohří, Pobělí a Litoměřicka. Za všechny uvedme alespoň nálezy z jámy A/55 (Váňa 1968, obr. 51: 4-6), které reprezentují všechny tři zmíněné výrobní okruhy. Díky tomu můžeme na základě chronologie žateckých nálezů datovat objekty a hrad jako celek, tak i pomoci s datováním keramiky z dalších dvou zmíněných oblastí.

Středohradištní keramika s výzdobou půlměsíčkovitých kolků a derivátem kazetovitého motivu (1968, obr. 46: 7-9) byly vyzvednuta z výplně středního příkopu, ovšem společně, dle popisu, s keramikou mladší – jmenovitě zabrušanským typem. Tvrzení, že střední příkop je středohradištní na základě publikovaného výběru keramiky, bez důkladného zjištění situace a absence čelní kamenné plenty u hradby bylo chybné (Čech 2000,).

Z uvedeného vyplývá, že ve století následujícím, zřejmě v 2. polovině 10. století, byl vybudován na místě staršího osídlení hrad. Keramické nálezy z destrukcí opevnění (obvodového i vnitřního) a z objektů vnitřní zástavby tvoří chronologicky i typologicky jednotný soubor. Jen ze svrchních vrstev výplní příkopů vnějšího opevnění pochází keramika ostře členěného hrdla a těla, která ale není žatecké provenience. Spíše jen na základě podobnosti s ní klademe tyto nálezy do 1. poloviny 11. století. Důležitější však je, že se jedná o nálezy až z doby po zániku objektu.

Literatura: *Váňa 1968*, 5-186; *Sláma 1986*, 94; *Kotyza 1997*, 70-71.

12.8. Zabrušany, okr. Teplice

Hrad se nachází na ostrožně obtékaná původně dvěma potoky. Objekt má nepravidelný lichoběžníkovitý půdorys a rozloze 5,5 ha a přepažen dvěma valy na tři části. Opevnění na obvodu ostrožny nebylo zjištěno.

Výzkum byl autorem bohužel publikován nekvalitně a i úroveň dokumentace výzkumu a deponování nálezů v Archeologickém odboru muzea Teplice v Bílině výpovědní hodnotu výzkumu nadále snížilo. Práce A. Russó při zpracování nálezového fondu tak byla velice ztížena a přes její maximální snahu bylo možno s nálezy pracovat jen jako s jednotným souborem statistickou metodou.

Bohužel není možno přiřadit nálezy jednotlivým vrstvám včetně bronzové hrozníčkovité náušnice, která není ve výplni příkopu vnitřního příkopu lokalizovatelná. Podle profilu středního vnitřního opevnění a v souladu s popisem autora výzkumu (*Váňa 1976*, obr. 44, 466), lze uvažovat o starším prostém valovém opevnění na hraně hrotitého příkopu. Jednalo by tak o analogickou situaci s Vlastislaví (viz výše). Lze tedy konstatovat, že hrad existoval již v 9. století a v 10. století byl významně rozšířen a upraven. Nálezovou situaci podle neuspokojivého a bohužel již nikdy nerekonstruovatelného výzkumu není možno blíže datovat.

Datování: Podle A. Russó byl hrad založen na přelomu 8. a 9. století a k rozvoji osídlení v jeho okolí došlo v průběhu 9. století. Počátek keramiky zabrušanského typu je kladen do poslední třetiny 9. až počátku 10. století (1994, 76).

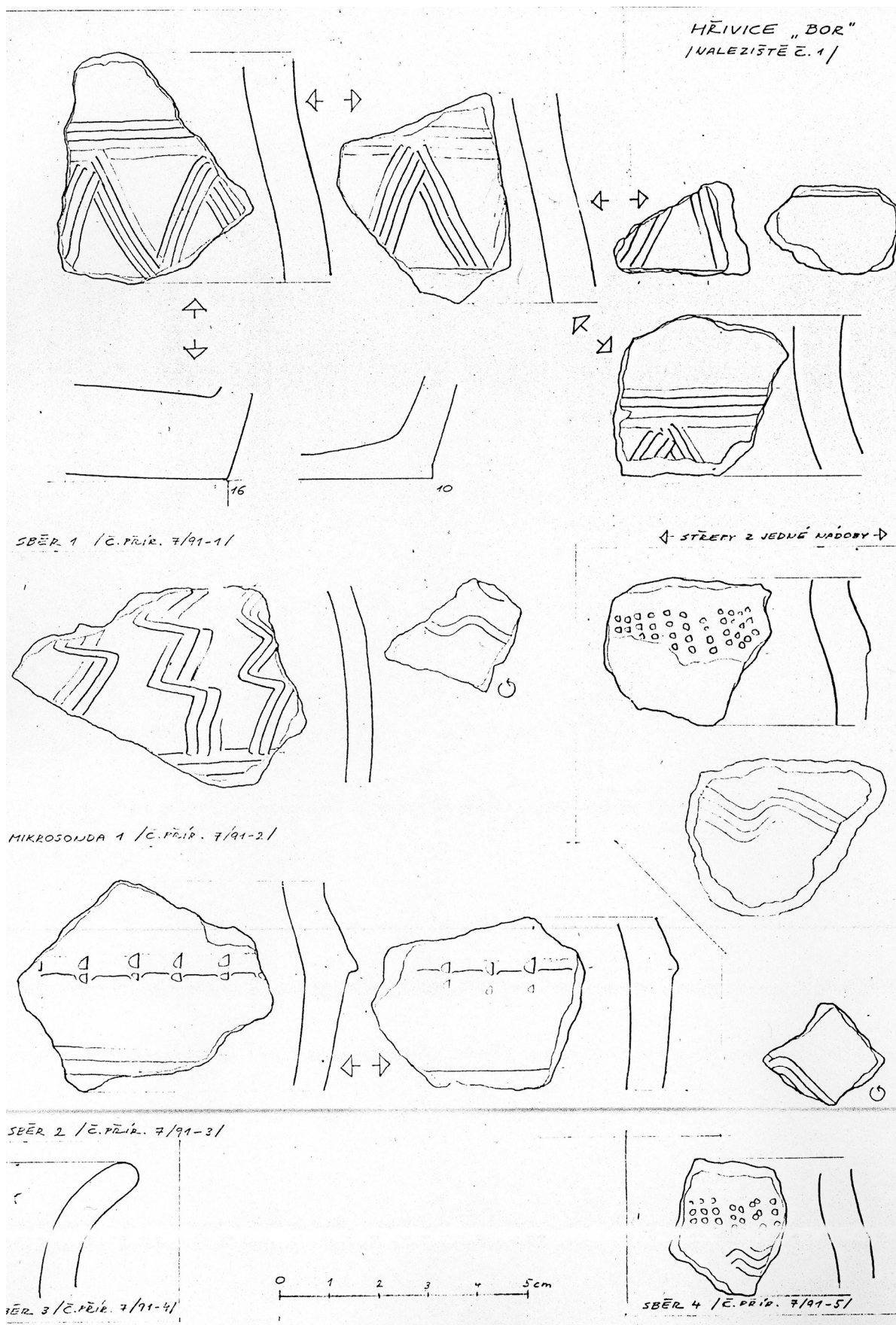
Váňa 1951, 53-55, 58-60; 1952, 270-272, 294-297; 1976, 393-476; Sláma 1978, 119-132; 1986, 95; Russó 1991; 1994, 34-81.

13. Závěr

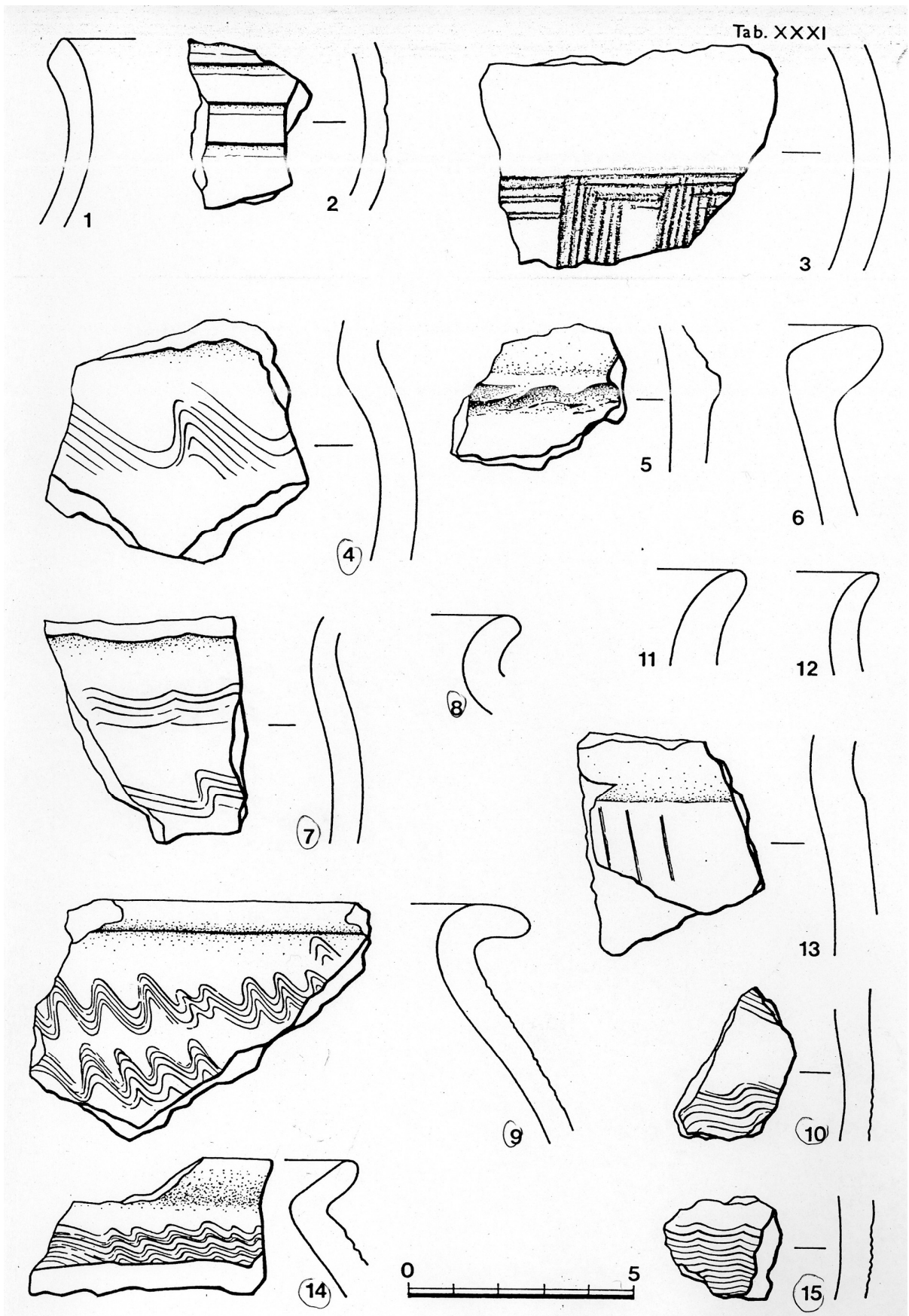
Předložená práce vychází z možností, které poskytoval archeologický materiál získaný a laboratorně zpracovaný do konce roku 2005 autorem práce a P. Holodňákem z žateckého muzea, přičemž byly vynechány nálezy a výsledky sezóny 2004, které se laboratorně zpracovávají na Ústavu archeologické památkové péče SZ Čech v Mostu. Pro časovou tíseň rovněž nebyly použity všechny výsledky z výzkumů prováděných uvnitř aglomerace archeology žateckého muzea, a které jsou k dispozici. Je zřejmé, že pramenná základna ještě dozná významných změn co do počtu a případnou změnu kvality nelze odhadnout. V každém případě je předložená práce jakýmsi polotovarem či základem k další práci. Popisný systém byl zatím testován na vzorku ca 150 zlomků keramiky a ukázala se jeho životaschopnost od rychlého ohodnocení, přes zápis do databáze až k nastavování vzorníků v případě výskytu nového typu výzdoby. Typy výzdoby, jejich varianty a kombinace je možno provázat s typem okraje. Velká variabilita typů okrajů se ukázala jako vhodná při začlenění do skupiny, není potřeba váhat nad zařazením, a množství variant dokresluje spíše nesourodost ruční výroby. Jako směrodatný se jeví typ. Pro přesnější analýzu je zapotřebí zpracovat středohradištní keramiku vcelku a jako velmi významné se jeví rozlišení na keramiku místní a mimožateckou. Poté bude možno v práci pokračovat.

Komentář k tabulkám a obrázkům

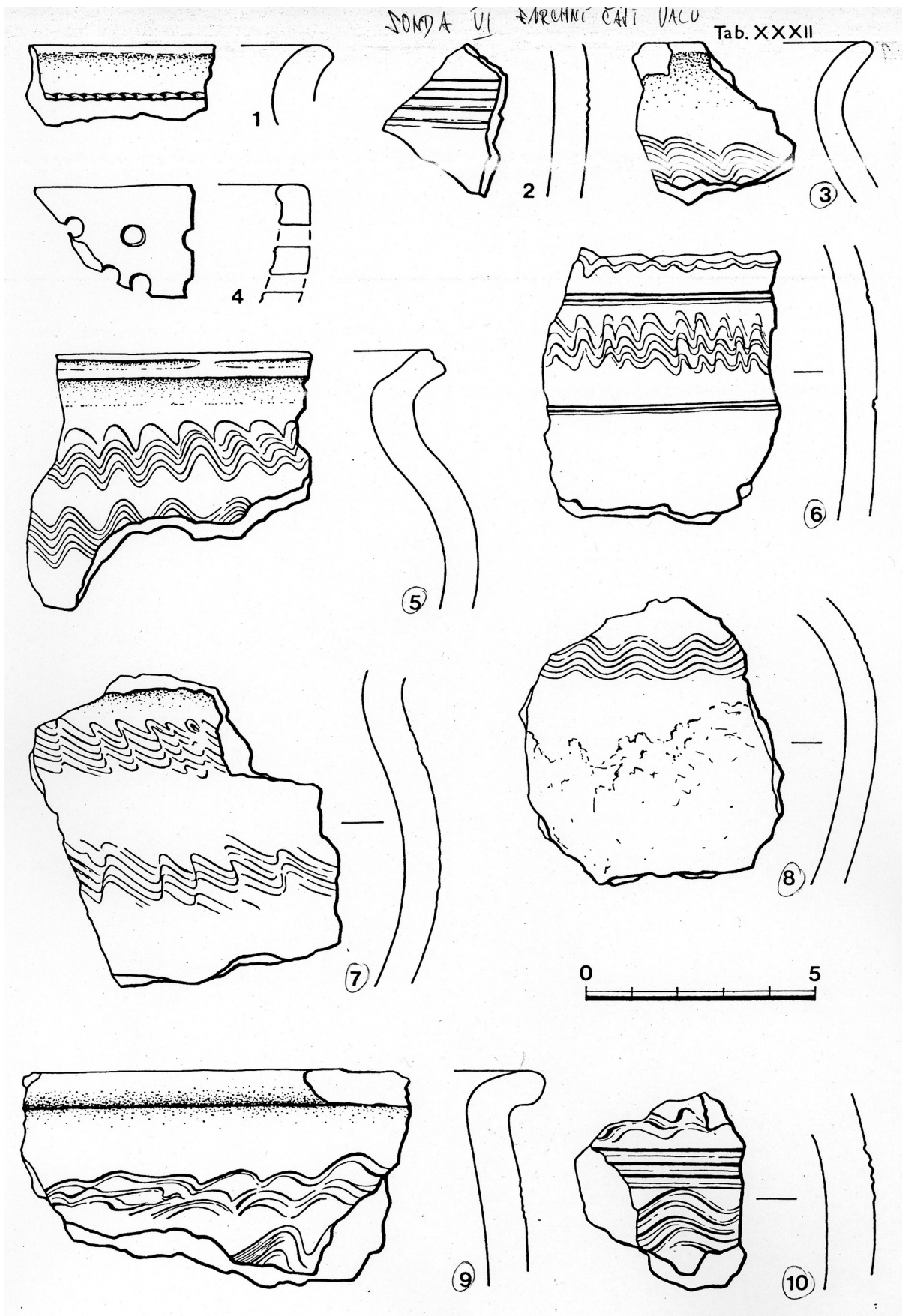
Na tabulkách 1-48 jsou použity zlomky keramiky dokumentované kresebně v předchozích letech a fotografie nálezů, které kresleny nebyly a nebo byly získány v pozdější době. Dokumentaci digitální fotografií a kreslení profilu budeme nadále preferovat pro větší rychlost a přesnost dokumentace, za další, jinak neopakovatelný přínos, považujeme zobrazení povrchu stěpu a jeho barvy. Pokud není uvedeno grafické měřítko, jsou nálezy zobrazeny ve zmenšení na 70%, jehlice (Tab. 21: 5) je v měřítku 1:1. Pro zobrazení dokumentace byly použity takové podklady, jaké jsou v současné době k dispozici.

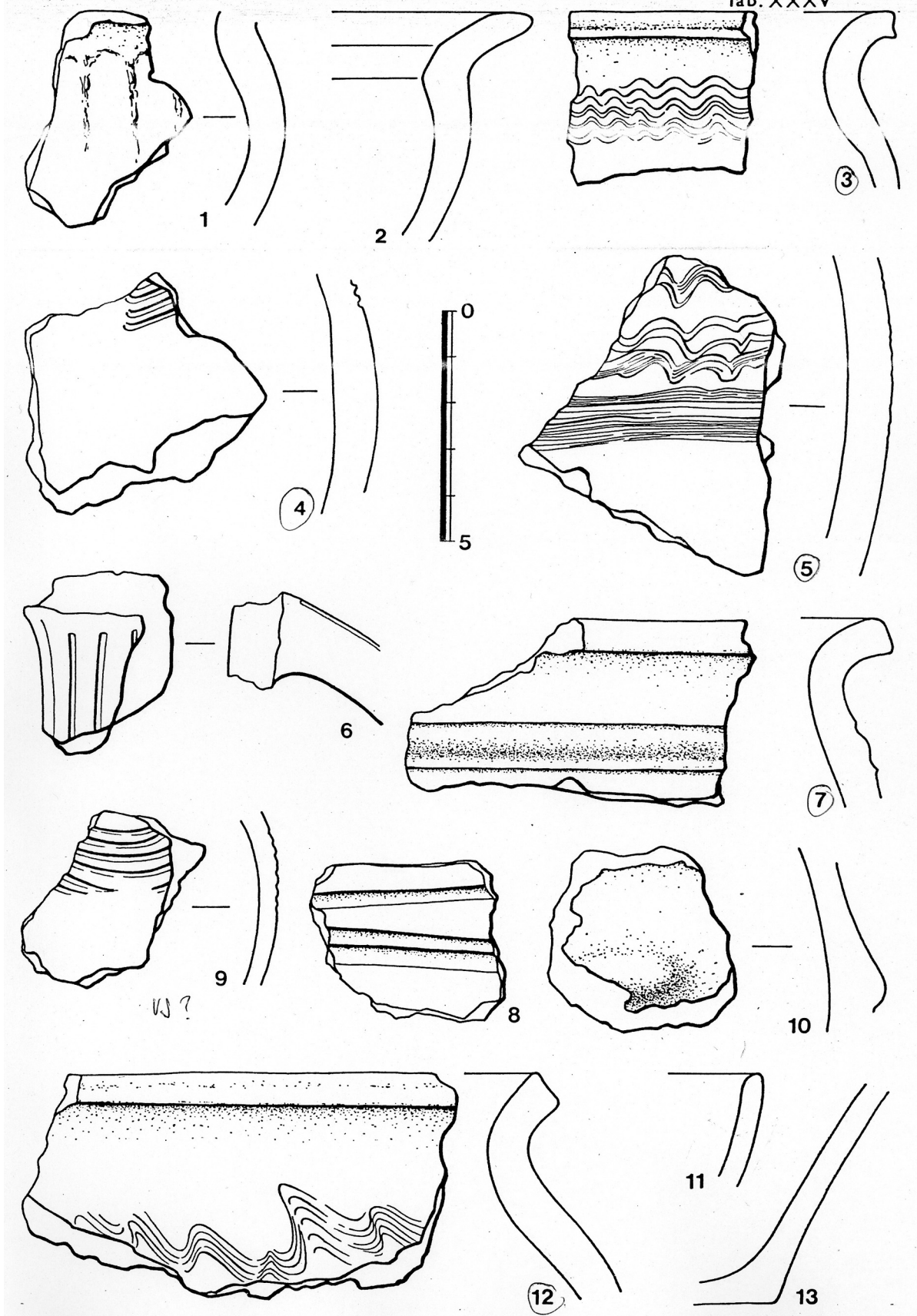
Obr. 64: Nálezy keramiky z Okrouhlíku u Hřivic.

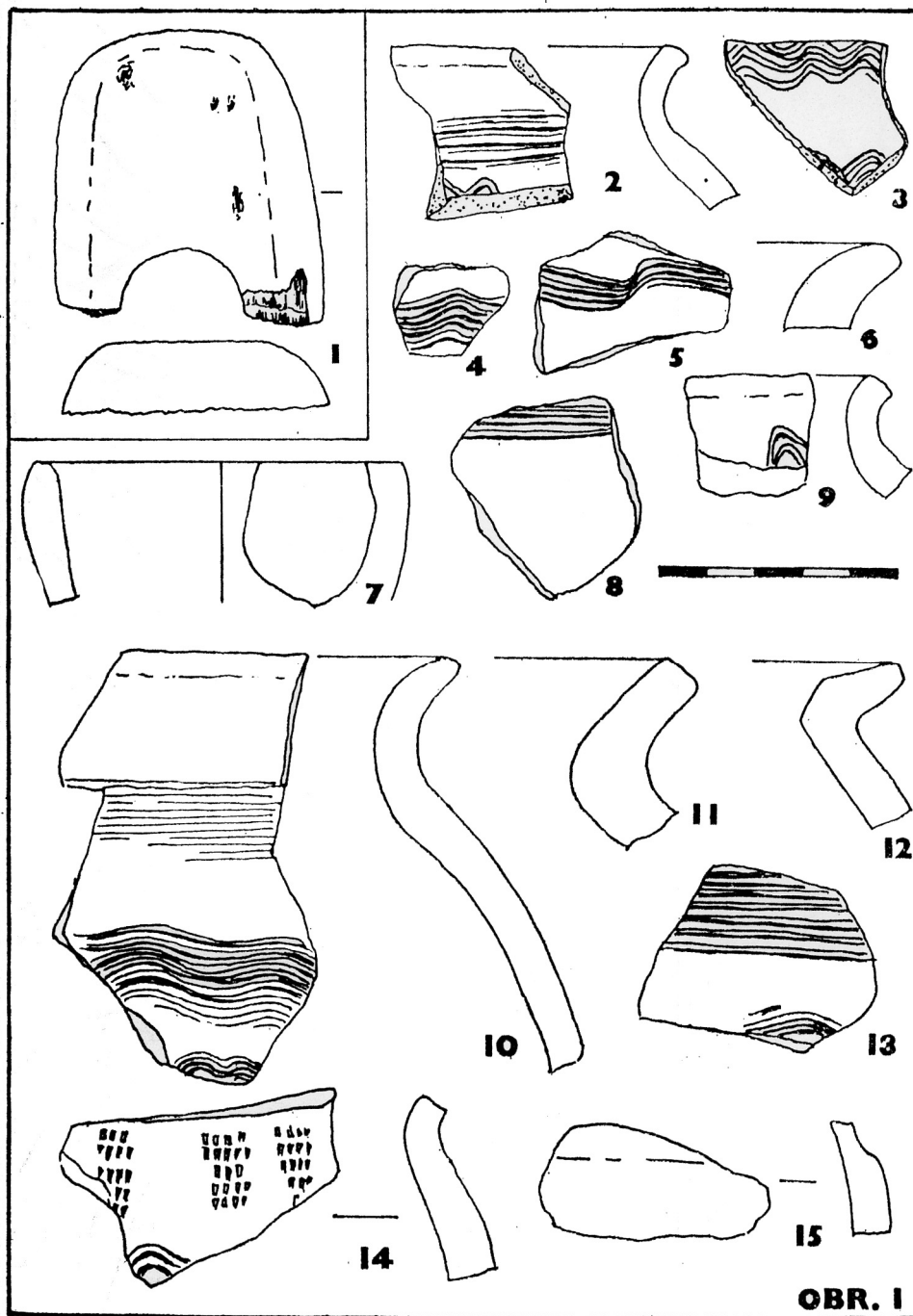
Obr. 65: Hněvín, k.ú. Most. Raně středověká a pravěká keramika ze svrchní části valu.

Obr. 66: Hněvín, k.ú. Most. Raně středověká a pravěká keramika ze svrchní části valu.

Obr. 67: Hněvín, k.ú. Most. Keramika v nejhlížších vrstvách pod hranou valu.

Obr. 68: Nálezy keramiky z destrukce fortifikace hradiště Výrov, k.ú. Třeskonice, okr. Louny.

Literatura

- Boháčová, I. 2003: Stará Boleslav – přemyslovský hrad v raném středověku. Mediaevalia Archaeologica 5.*
- Bubeník, J. 1988: Slovanské osídlení středního Poohří. Praha.*
- 1989: Most – Hněvín, Nálezová zpráva č.j. 1024/89 (archiv ÚAPPSZČ Most). Most.
 - 1993: Příspěvek k poznání rozsahu a rozvoje osídlení Čech ve starší až střední době hradištní, *Archeologické rozhledy* 45, 57-71.
 - 1994: K problémům periodizace a chronologie staršího úseku vývoje raně středověké hmotné kultury v Čechách, *Archeologické rozhledy* 46, 54-64.
 - 1995: K opevnění vrchu Rubín u Podbořan (osada Dolánky, obec Podbořany, okr. Louny) v době hradištní, *Archeologické rozhledy* 48, 128-151.
 - 1997: Die Besiedlung des südöstlichen Vorfeldes des Berges Rubín in der Burgwalzeit und ihre Chronologie (Ausgrabungen in den Jahren 1984-1991), *Památky archeologické* 88, 56-106.
 - 1998: Ein Beitrag zur Erkenntnis des Klučover Horizontes, *Památky archeologické* 89, 230-266.
 - 2002: Několik poznámek ke studii P. Čecha „Hrady a výšinná sídliště raného středověku v Pobělí a středním Poohří, *Archeologické rozhledy* 54, 319-325.
- Bubeník, J. – Meduna, P. 1994: Zur frühmittelalterliche Keramik in Nord-West-Böhmen. In: Staňa, Č. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom. 8. bis zum. 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice I, Brno, 183-192.*
- Bubeník, J. – Pleinerová, I. – Profantová, N. 1998: Od počátků hradišť k počátkům přemyslovského státu, Památky archeologické 89, 104-145.*
- Bubeník, J. – Uhlíková, O. 1977: K počátkům města Žatce, Památky archeologické 68, 193-218.*
- Bretholz – Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag. Hrsg. Von Bertold Bretholz (MGH SRG II). Berlin 1923.*
- Čech, P. 1994: Archeologický průzkum při rekonstrukci plynovodu v Žatci (Předběžná zpráva), *Archeologické rozhledy* 46, 65-80.*
- 1997: Žatec v raném středověku. Nепublikovaná bakalářská práce FF UK Praha.
 - 1999a: Dragůš – Kosmův mýtus a náš historický problém. *Archeologie ve středních Čechách* 3/2, 353-365.

- 1999b: Žatec „Podměstí“ – podhradí raně středověkého hradu. In: Čech, P. (ed.), Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993-1997, Most, 137-150.
 - 2000a: Hrady a výšinná sídliště raného středověku v Poběhlí a středním Poohří, Archeologie ve středních Čechách 4, 421-438.
 - 2000b: Mocenský vývoj v severozápadních Čechách do počátku 11. století. In: Polanský, L. – Sláma, J. – Třeštík, D. (eds.), Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999). Praha, 155-173.
 - 2004: Žatec v raném středověku (6.- počátek 13. století). In: P. Holodňák – I. Ebelová red., Žatec, Praha, 54-114.
- Černá, E. – Tomková, K. – Hulínský, V. – Cílová, Z. 2005: Raně středověké skleněné korálky z Pražského hradu a jeho předpolí – typologická a chemická klasifikace nálezů, Castrum Pragense 7, 333-358.
- Eisner, J. 1966: Rukověť slovanské archeologie. Počátky Slovanů a jejich kultury. Praha.
- Frolíková-Kaliszová, D. 2000: Keramika z Uherského Hradiště – technologický vývoj v 9. století, Archeologia neodiaevalis Moravia et Silesiana I/2000, 207-216.
- Holodňák, P. 1985: Archeologický výzkum hradiště Výrov u Třeskonic v roce 1983, Sborník Okresního archivu v Lounech I, 53-60.
- Holodňák, P. – Razím, V. – Roedl, B. 1997: Objev Čeradické brány v Žatci, Průzkumy památek I/1997, 130-135.
- Hejna, A. 1961: Slovanská hradiště a počátky měst v Čechách, Památky archeologické 52, 563-572.
- Janda, P. 2004: Nejstarší osídlení na území města – Historie krajiny a přírody na Žatecku. In: P. Holodňák – I. Ebelová red., Žatec, Praha, 54-114.
- Kudrnáč, J. 1970: Klučov. Staroslovanské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Kuna, M. – Profantová, N. 2005: Počátky raného středověku v Čechách. Praha
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9. – 11. věku v Čechách, Památky archeologické 65, 34-100.
- Macháček, J. 2001: Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy a syntézy, modely. Brno.
- Meduna, P. 1996: Die frühmittelalterliche Siedlung (6. - 13. Jh.) auf dem Katastralgebiet Hrdlovka, Bez. Teplice, Nordwestböhmen, In: Ruralia I, Památ. archeol. - Supplementum, 5, 311 - 313.
- Pleinerová, I. 2000: Die altslawische Dörfer von Březno bei Louny. Praha – Louny.

- Profantová, N. 1991: Přínos archeologie k poznání počátku českého státu, Studia mediaevalia Pragensia 2, 29-60.*
- 1997: K novějším nálezům z hradiště Libětice, okr. Strakonice, Archeologické výzkumy v Jižních Čechách 10, 26-39.
- Rusó, A. 1991: Příspěvek k poznání slovanského hradiště v Zabrušanech. Teplice.*
- 1994: Statistické zhodnocení keramiky ze Zabrušan a Chlumce, Památky archeologické 85, 34-81.
- Sláma, J. 1971: K počátkům slovanského osídlení západních Čech, Archeologické rozhledy 23, 725-741.*
- 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter. I. Katalog der Grabfunde. Praha.
 - 1986: Střední Čechy v raném středověku. II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praha. Praehistorica
 - 1988: Střední Čechy v raném středověku. III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu. Praha. Praehistorica
 - 1995: Slavníkovci – významná či okrajová záležitost českých dějin 10. století?, Archeologické rozhledy 47, 182-224.
- Smrž, Z. 1992: Späthallstattzeitliche Burgwälle und Höhensiedlungen in Nordwestböhmen, Památky archeologické 83, 88-104.*
- 1995: Höhenlokalitäten der Knovizer Kultur in NW-Böhmen, Archeologické památky 86, 38-80.
- Šolle, M. 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury a Čechách. Praha.*
- Tomas, J. 1967: Počátky města Žatce, Ústecký historický sborník, 25 - 47.*
- Tomková, K. 2001: Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů (Díl I.). Castrum Pragense 4,*
- Váňa, Z. 1954: Slovanské hradiště ve Vlastislavi v Čechách, Archeologické rozhledy 6, 491-495, 497-498.*
- 1955: Výzkum ve Vlastislavi a problém počátku t.zv. mladohradištní keramiky, Archeologické rozhledy 7, 363-374.
 - 1956: Výzkum Vlastislavi v r. 1954, Archeologické rozhledy 8, 53-58, 68-69.
 - 1957: Výzkum ve Vlastislavi v r. 1955, Archeologické rozhledy 9, 345-346, 353-356.
 - 1961: Slovanská keramika zabrušanského typu v severozápadních Čechách, Památky archeologické 52, 465-476.
 - 1968: Vlastislav. Výsledky výzkumu slovanského hradiště v letech 1953-55 a 1957-60, Památky archeologické 59, 5-192.

- 1973: Slovanské hradiště v Levousích (k.o. Křesín, okr. Levousy) a otázka rozsahu luckého území, *Archeologické rozhledy* 25, 271-288.
 - 1976: Bílina. Výzkum centra hradske přemyslovské hradske správy v severozápadních Čechách v letech 1952, 1961-64, a 1966, *Památky archeologické* 67, 393-478.
- Vařeka, P. 2001: Stavební kultura předhradí Levého Hradce, Castrum Pragense* 4, 254-272.
- Velímský, T. 1989: K problematice počátků českých měst – prostorový vývoj a nejstarší zástavba, Archaeologia historica* 14, 67-107.
- Zápotocký, M. 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku, Památky archeologické* 56, 205-391.
- 1992: Raně středověké sídelní komory na dolní Ohři, *Archeologické rozhledy*, 44, 185 - 215.
- Zeman, J. – Buchvaldek, M. – Sláma, J. 1990: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. Praehistorica* XVI.
- Zeman, J. 1976: Nejstarší slovanské osídlení Čech, Památky archeologické* 67, 115-224.
- Žemlička, J. 1978: Přemyslovská hradske centra a počátky měst v Čechách, Československý časopis historický* 26, 559-586.

Prosím případné čtenáře, aby se zapsali do tohoto seznamu a citovali tuto práci řádně, podle všech bibliografických zvyklostí. Děkuji Petr Čech

Jméno	Datum výpůjčky	Datum vrácení